

ΓΕΩΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ

Υπό του κ. ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ Κ. ΠΟΥΛΟΠΟΥΛΟΥ

Π Ρ Ο Λ Ι Α Θ Ε Σ Ι Σ

Ὁ προγραμματισμὸς τῆς Περιφερειακῆς Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως εἶναι μία ἀπὸ τὰς μεγάλας προσπάτους μεταπολεμικὰς κατακτῆσεις τῆς Οἰκονομικῆς Γεωγραφίας. Ἡ κατάκτησις αὕτη εὐρίσκεται εἰς τὸ πλαίσιον τῶν μεταπολεμικῶν κυρίως ἐξελίξεων τῆς ὅλης Γεωγραφίας, ἣτις ἀπὸ Ἐπιστήμη «περιγραφικὴ» κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς «Περιφερειακῆς Γεωγραφίας», «θεωρητικὴ» κατόπιν ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς «Γενικῆς Γεωγραφίας», ἀπέβη νῦν ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν νέων συνθηκῶν καὶ τῶν μεταπολεμικῶν ἀναγκῶν καὶ **Ἐπιστήμη τῆς πρακτικῆς δράσεως, τουτέστιν Ἐφηρμοσμένη Ἐπιστήμη**. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης εἶναι λίαν χαρακτηριστικὸς ὁ τίτλος τοῦ νεοεκδοθέντος συγγράμματος τοῦ καθηγητοῦ M. Philipponneau, *Géographie et Action*. Introduction à la Géographie Appliquée, Παρίσιοι 1960.

Ἐξ ἄλλου ἀπὸ τῆς πλευρᾶς εἰδικώτερον τῆς Οἰκονομικῆς Γεωγραφίας εἶναι χαρακτηριστικὸς ὁ τίτλος τοῦ ἔργου τοῦ πρωτάνεως τῶν νεωτέρων βρεταννῶν γεωγράφων Patrick Abercrombie, *Town and country planning* ἐκδοθέντος κατ' ἀρχὰς τὸ 1933, ἀνατυπωθέντος ἔκτοτε πλειστάκις, ἐφανισθέντος δὲ τὸ 1959 εἰς τρίτην ἔκδοσιν ἐν Λονδίῳ ἐπεξεργασθεῖσαν ὑπὸ τοῦ D. Rigby Childs, τοῦ ἔργου τοῦ T. W. Freeman, *Geography and planning*, Λονδῖνον 1958, διδάσκοντος Οἰκονομικὴν Γεωγραφίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Victoria τοῦ Manchester, ὁ τίτλος τοῦ ὑπὸ τοῦ J. Gottmann ἐκδοθέντος συλλογικοῦ ἔργου *L'aménagement de l'espace*. Planification régionale et Géographie, Παρίσιοι 1952, ὁ ὑπότιτλος τοῦ τετάρτου τόμου τοῦ ἔργου τοῦ L. J. Lebret, *Guide pratique de l'enquête sociale* φέρων τὴν εἰδικωτέραν ὀνομασίαν *L'enquête en vue de l'aménagement regional*, τέλος ὁ τίτλος τοῦ ἀρθροῦ τοῦ H. V. Miller, *Training geographers for planning* εἰς τὸ περιοδικὸν *The Journal of Geography*, Μάϊος 1948.

Λίαν χαρακτηριστικὴ ἐπίσης εἶναι ἡ ἀπόφασις τοῦ μνησθέντος ἤδη μεγά-

λου βρεταννοῦ γεωγράφου Patrick Abercrombie «Geography, the basis for planning», εἰς ἄρθρον του ὑπὸ τὸν αὐτὸν τίτλον δημοσιευθὲν εἰς τὸ ὡς ἄνω περιοδικὸν τὸν Μάρτιον 1938 (βλ. Phlipponneau, σελ. 38 καὶ 45).

Κατὰ τὰ τελευταῖα προπολεμικὰ ἔτη, ἰδίως ὅμως κατὰ τὴν ἐπακολουθήσαν τὸν δεῦτερον παγκόσμιον πόλεμον περίοδον, ἡ ὑπὸ γενικωτάτην ἔννοιαν οἰκονομικὴ σκέψις χαρακτηρίζεται ἀπὸ διαποτισμὸν μὲ τὸν στοιχεῖον τοῦ **Χρόνου** καὶ μὲ τὸ στοιχεῖον τοῦ **Χώρου**. Συνεπεία τούτου διμορφώθη εἰς τὸ πεδῖον τῆς Οἰκονομικῆς Θεωρίας ἡ «Δυναμικὴ τῆς Οἰκονομίας» καὶ ἡ «Χωρονομία τῆς Οἰκονομίας», κλάδοι εὐρισκόμενοι νῦν εἰς πλήρη ἐξέλιξιν. Ἡ μέχρι σήμερον καλλιτέρα ἀποκρυστάλλωσις τῆς Δυναμικῆς τῆς Οἰκονομίας εὐρίσκεται κατὰ τὴν γνώμην μας εἰς τὸ ἔργον τοῦ Α. Marchal «Ἐπιστημονικὴ Μέθοδος καὶ Οἰκονομικὴ Ἐπιστήμη», τόμος β' ὑπὸ τὸν τίτλον «Αἱ θεμελιώδεις προσεγγίσεις τῆς οἰκονομικῆς ἀναλύσεως», Παρίσιοι 1954, ἡ δὲ καλλιτέρα ἀποκρυστάλλωσις τῆς Χωρονομίας τῆς Οἰκονομίας ὑπάρχει εἰς τὸ ἔργον τοῦ Cl. Ponsard «Οἰκονομία καὶ Χῶρος. Προσπάθεια ὁλοκληρώσεως τοῦ χωρικοῦ παράγοντος εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἀνάλυσιν», Παρίσιοι 1955.

Ἡ εὐρύτερα εἰσαγωγὴ τοῦ στοιχείου τοῦ Χώρου εἰς τὴν οἰκονομικὴν σκέψιν ἐν γένει, συνέβαλεν εἰς τὴν ἀναζωπύρωσιν τοῦ ἐνδιαφέροντος διὰ τὰς Γεωγραφικὰς καὶ εἰδικώτερον τὰς Γεωοικονομικὰς ἐρεῦνας κατὰ τὰ μετὰ τὸν πόλεμον ἔτη.

Ἡ ἀναζωπύρωσις αὕτη ἐνισχύθη ὑπὸ τοῦ αἰτήματος πρὸς Περιφερειακὴν Οἰκονομικὴν Ἀνάπτυξιν, ὅπερ τείνει νὰ λάβῃ παγκόσμιον ἔκτασιν.

Ἡ ἀρμοδιότης τῆς Γεωγραφίας καὶ μάλιστα τῆς Οἰκονομικῆς Γεωγραφίας εἰς τὸν προγραμματισμὸν τῆς Περιφερειακῆς Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως εἶναι πλήρης, λόγῳ τοῦ αλσθητηρίου τοῦ **χώρου**, τῆς **συνθέσεως**, τῆς **ὀργανώσεως** τὸ ὁποῖον ἐνυπάρχει εἰς τὴν ἐπιστήμην ταύτην.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα φαίνεται ὅτι παρεβλέφθη ἡ διενέργεια Γεωοικονομικῶν ἐρευνῶν ὡς βασικὴ προϋπόθεσις τῆς Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως καὶ ἰδιαίτατα τῆς Περιφερειακῆς, ἡ ὁποία, ὡς γνωστόν, προβάλλεται ἐντόνως κατ' αὐτὰς εἰς τὸ προσκείμενον.

Οἱ προσηγνέντες διαλογισμοὶ ὑπερφαίνουσι τοὺς λόγους τῆς ἐκπονήσεως τῆς παρουσίης ἐργασίας. Αὕτη, ἐμπνεομένη ἀπὸ τὰς νεωτάτας κατευθύνσεις τῆς Οἰκονομικῆς Γεωγραφίας, ἀποβλέπει εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῆς συμβολῆς τῶν Γεωοικονομικῶν ἐρευνῶν εἰς τὸν προγραμματισμὸν τῆς Περιφερειακῆς Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως γενικῶς καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὡς καὶ εἰς τὴν ὑποβοήθησιν τῶν προσπαθειῶν διὰ τὴν προώθησιν τῆς Περιφερειακῆς Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως εἰς τὴν ἡμετέραν χώραν.

Τὸ θέμα τοῦτο εἶναι τεράστιον καὶ ἡ προβληματικότης του ἀναμφισβήτητος, δὲν διαφεύγει δὲ τῆς προσοχῆς ἡμῶν ὅτι ἡ ἀνὰ χεῖρας ἐργασία δὲν ἐξαντλεῖ τὴν μελέτην αὐτοῦ. Σκοπὸς τῆς εἶναι ἡ διερεύνησις καιρῶν πλευρῶν τινῶν τοῦ ζητήματος, ἡ συναγωγὴ, ἐπεξεργασία καὶ διατύπωσις βασικῶν ὀδηγητικῶν ἀρχῶν, ὡς καὶ ἡ ὑπόδειξις μερικῶν θεμελιωδῶν κατευθύνσεων διὰ τὴν ἐν τῇ πράξει ἀντιμετώπισιν αὐτοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ Καθολικὴ ἀλλὰ καὶ ἡ Περιφερειακὴ ἀνάπτυξις τῶν καθυστερημένων ἐν γένει οἰκονομικῶς χωρῶν συνιστᾷ ἐν πολὺπλοκον καὶ πολὺπλευρον πρόβλημα, ὑπερβαῖνον τὰς διαστάσεις τοῦ οἰκονομικοῦ ἀπλῶς θέματος, κατὰ συνέπειαν δὲ καὶ τὰς διαστάσεις τοῦ οἰκονομικῶς μόνον σκεπτομένου ἀνθρώπου.

Λόγος τούτου εἶναι κατὰ πρῶτον ὅτι ἡ οἰκονομικὴ ἐν γένει ἀνάπτυξις μιᾶς δεδομένης χώρας συνδέεται πρὸς τὸ γενικώτερον θέμα τῆς ὅλης «Ὁργανώσεως τοῦ Χώρου» τῆς χώρας ταύτης (aménagement de l'espace).

Λόγος τούτου εἶναι κατὰ δεύτερον ὅτι βασικῶς καὶ εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις τῶν καθυστερημένων χωρῶν ἀποτελεῖ καθολικώτερον **πολιτιστικὸν** πρόβλημα, ἥτοι πρόβλημα συναπτόμενον πρὸς τὴν ὅλην ἱστορικὴν καὶ πολιτιστικὴν ἐξέλιξιν ἐνὸς λαοῦ, οἰκονομικὴν, κοινωνικὴν, πολιτικὴν, διοικητικὴν, τεχνολογικὴν, οργανωτικὴν, ψυχολογικὴν, θρησκευτικὴν, ἰδεολογικὴν, παραδοσιακὴν. Πέραν τούτου ὅμως ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις τῶν μνησθεισῶν χωρῶν ἀποτελεῖ ταυτοχρόνως καὶ **πολιτικὸν** κατὰ βάσιν πρόβλημα (βλ. **Σ. Πουλόπουλον**, Ἡ νέα οἰκονομικὴ πολιτικὴ εἰς τὴν Ἑλλάδα, 1958, σελ. 191 κ. ἑ.)⁽¹⁾.

Οὕτω τὸ ζήτημα τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως παρουσιάζει πλὴν τῆς καθαρῶς οἰκονομικῆς πλευρᾶς, τὴν κοινωνικὴν πλευρᾶν, τὴν πολιτικὴν πλευρᾶν, τὴν διοικητικὴν πλευρᾶν, τὴν τεχνολογικὴν πλευρᾶν, τὴν γεωοικονομικὴν πλευρᾶν, τὴν χωρονομικὴν πλευρᾶν (Ὁργάνωσις Χώρου) κλπ.

Διὰ τοῦτο ἡ σχετικῶς ταχεῖα πραγματοποίησις τῆς Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως μιᾶς χώρας ἀπαιτεῖ **θαρραλέαν, ρηξικέλευθον καὶ ἀποφασιστικὴν πολιτικὴν ἡγεσίαν, φαντασίαν καὶ ἔμπνευσιν**, κατάλληλον ὄργανωσιν, πλήρες πρόγραμμα, ἄριτον ὄργανον μελέτης καὶ προγραμματισμοῦ τῆς ὅλης οἰκονομικῆς πολιτικῆς, τμήμα τῆς ὁποίας εἶναι ὡς εἰκὸς καὶ ἡ πολιτικὴ τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

Πλὴν τούτου ἀπαιτεῖ ἡ ὡς ἄνω πραγματοποίησις κατάλληλα περιφερειακὰ ὄργανα, **συντονισμένην συνεργασίαν ὁμίλων διαφόρων εἰδικῶν** (ἥτοι οἰκονομολόγων, κοινωνιολόγων⁽²⁾, τεχνικῶν, δημοσιολόγων, χωρονόμων, οἰκονομικο-

1) Οἱ πλήρεις καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν ἐνεφανίσθησαν τίτλοι τῶν ἔργων τῶν ἀναφερομένων συγγραφέων εὐρίσκονται εἰς τὴν συγκεντρωτικὴν βιβλιογραφίαν τὴν παρατιθεμένην εἰς τὸ τέλος τῆς παρούσης ἐργασίας.

2) Ἡ συμβολὴ τῆς Ἐφηρμοσμένης Κοινωνιολογίας εἰς τὴν Οἰκονομικὴν Ἀνάπτυξιν μιᾶς ὑποανεπτυγμένης ἢ καθυστερημένης χώρας, γενικῶς μὲν ἔχει παροραθῆ, εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲ φαίνεται ὅτι οὐδόλως ἔχει ληφθῆ ὑπ' ὄψει. Ἀλλὰ ποῖα μάθησις εἶναι καταλληλότερα τῆς Ἐφηρμοσμένης Κοινωνιολογίας ἵνα διαφωτίσῃ τοὺς χειριζομένους τὸ θέμα τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως ἐπὶ τῶν ποικίλων ἀντιδράσεων τοῦ παράγοντος «**ἄνθρωπος εἰς τὴν δμαδικὴν αὐτοῦ συμβίωσιν**», ἐν ὅψει τῆς ἐνοφθαλμίσσεως οἰκονομικῶν στοιχείων κατὰ βάσιν, ἢ σχετικῶς ἔσω ξένων πρὸς τὴν μέχρι πρό τινας οἰκονομικὴν του διάρθρωσιν καὶ ἐξέλιξιν, ὡς εἶναι ἡ μηχανοκρατία, ἡ ἐκβιομηχάνισις, ἡ ἀστικοποίησις; Βλ. ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου τὰς σκέψεις τοῦ **Γ. Καββαδία**, «Ἰοτίμος ἀνάπτυξις τῶν Κοινωνιολογικῶν σπουδῶν μὲ τὰς Οἰκονομικάς», εἰς «Οἰκονομικὸν Ταχυδρόμον», 8 Μαΐου 1961. Βλ. εὐρυ-

γεωγράφων, ἔτι δὲ καὶ ἱστορικῶν καὶ λαογράφων — πρὸς ἐκτίμησιν τῶν ὄλων πολιτιστικῶν στοιχείων καὶ παραδόσεων τῆς χώρας ὡς καὶ τῶν κατ' ἰδίαν τμημάτων αὐτῆς—), πρὸς τούτοις δὲ τὴν ἄμεσον συμπαραστάσιν ἐκπροσώπων ὄλου τοῦ πολιτικοῦ κόσμου τῆς δεδομένης χώρας, βαθμιαίαν διαμόρφωσιν καταλλήλου εὐνοϊκοῦ κλίματος, ψυχικὴν καὶ ὕλικήν συμμετοχὴν ὁλοκλήρου τοῦ λαοῦ τῆς χώρας, **πρωτίστως δὲ διαμόρφωσιν ἐπιχειρηματικῆς τόλμης καὶ πρωτοβουλίας**, δυναμένης νὰ ἀναλάβῃ καὶ φέρῃ εἰς πέρας τὸ ἔργον τῆς διενεργείας καὶ ἱκανοποιητικῆς ἀποδόσεως τῶν ἀπαιτουμένων ἐπενδύσεων παγίου κεφαλαίου.

Εἰς τὴν παροῦσαν ἐργασίαν ἐκ πασῶν τῶν πλευρῶν τούτων θὰ ἀναλυθῇ μία μόνον, ἡ **γεωοικονομικὴ ἀλλὰ καὶ αὕτη μερικῶς**, δηλαδή ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς τοῦ σχεδιασμοῦ τῆς **περιφερειακῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως**.

Ἡ ἀνάλυσις τῆς γεωοικονομικῆς πλευρᾶς εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς **Περιφερειακῆς** οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως εἶναι ἀπολύτως ἀπαραίτητος. Καὶ τοῦτο διότι εἰς τὴν περίπτωσιν ἀκριβῶς αὐτὴν ἐμφανίζονται δεξύτερον ἐπιδρῶντες οἱ **τοπικοὶ συντελεσταὶ τοῦ γηίνου χώρου**. Εἰς τί συνίστανται ὅμως οἱ συντελεσταὶ οὗτοι εἰδικώτερον; Οἱ τοπικοὶ συντελεσταὶ τοῦ γηίνου χώρου εἶναι κυρίως φυσικογεωγραφικῆς τάξεως, βιογεωγραφικῆς τάξεως, ἀνθρωπογεωγραφικῆς τάξεως, οἰκονομικογεωγραφικῆς τάξεως, πολιτικογεωγραφικῆς τάξεως.

α) Λέγοντες «φυσικογεωγραφικῆς τάξεως τοπικοὺς συντελεστὰς» τοῦ γηίνου χώρου ἐννοοῦμεν τοὺς παράγοντας τοῦ ἐδάφους (μορφὴ ἐπιφανείας, συγκρότησις ὑπεδάφους), τοῦ κλίματος, τῶν ὑδάτων πόσης φύσεως.

Οἱ τρεῖς οὗτοι παράγοντες εἰς τὴν πραγματικότητα ἐπενεργοῦν ὄχι μεμονωμένως ἀλλὰ κατὰ «πλέγματα» (complexes), διαμορφώνουν δὲ διὰ τῆς διηγεοῦς λειτουργίας των τὴν ἐκάστοτε φυσικογεωγραφικὴν πραγματικότητα.

Ἄλλ' ἢ πραγματικότης αὕτη εἶναι φυσικῶς «ἀμιγῆς» μόνον εἰς τόπους ἐξ ὧν ἀπουσιάζουν ἀπολύτως οἱ ἄνθρωποι καὶ αἱ ἐπεμβάσεις των εἰς τὸν γήινον χώρον, ὅπως λ.χ. εἰς τὰς ἐρήμους. Εἰς πάντας τοὺς κατοικημένους χώρους ἡ φυσικογεωγραφικὴ πραγματικότης διαμορφοῦται κυριώτατα διὰ τῆς ἐπενεργείας τῶν «πλεγμάτων» τῶν παραγόντων ἔδαφος, κλίμα, ὕδωρ, οὐχ' ἦττον ὅμως μερικῶς καὶ διὰ τῆς ἀντεπενεργείας τῶν παραγόντων τῶν ἀνθρωπίνων ὁμάδων (οἰκιστικῶν, οἰκονομικῶν, πολιτικῶν κλπ.), αἱ ὁποῖα χρησιμοποιοῦν τοὺς μνησθέντας τρεῖς φυσικοὺς παράγοντας χάριν βιοτικῶν σκοπῶν.

Ὅστε οἱ φυσικογεωγραφικοὶ «συν-τελεσταὶ» εἶναι προῖον ὀρισμένων ἀλληλεπιδράσεων φυσικῶν πρωτίστως, ἀλλὰ ἐν μέρει καὶ ὀρισμένων ἀντεπιδράσεων τῶν ἀνθρωπίνων παραγόντων. Τὰς ἀλληλεπιδράσεις ταύτας τῶν φυσικῶν παραγόντων ἀλλὰ καὶ τὰς ἀντεπιδράσεις τῶν ἀνθρωπίνων παραγόντων ἐρευνᾷ ἡ «**Γενικὴ Φυσικὴ Γεωγραφία**»⁽³⁾.

τέραν ἀντιμετώπισιν τοῦ θέματος εἰς M. Sorge, Συναντήσεις τῆς Γεωγραφίας καὶ τῆς Κοινωνιολογίας, σ. 82, Παρίσιος 1957.

3) Κατὰ τὰς ριζοσπαστικὰς ἀντιλήψεις τοῦ P. George, «ὁλόκληρος ἡ Γεωγραφία εἶναι μία ἐπιστῆμη περὶ τοῦ ἀνθρώπου ἢ ἀκριβέστερον τῶν ἀνθρωπίνων ὁμάδων, εἰς τὸ χωρικὸν αὐτῶν πλαίσιον. Κατ' ἐμὲ—συνεχίζει ὁ αὐτὸς ἐπιφανῆς γεωγράφος—αὕτη αὐτὴ φυσικὴ γεωγραφία δέον νὰ ὀρισθῇ ὡς μελέτη τῶν φυσικῶν πλεγμάτων εἰς τὸ μέτρον καθ'

β) Λέγοντες «βιογεωγραφικής τάξεως τοπικούς συντελεστάς» τοῦ γήινου χώρου ἐννοοῦμεν τοὺς παράγοντας τοῦ φυτικού καὶ τοῦ ζωϊκοῦ κόσμου (χλωρίς καὶ πανίς).

Ὡς προκειμένου περὶ τῶν παραγόντων τοῦ φυσικοῦ κόσμου, οὕτω καὶ προκειμένου περὶ τῶν παραγόντων τοῦ βιολογικοῦ κόσμου, δεόν νὰ τονισθῇ πρῶτον ὅτι οὗτοι ἐπενεργοῦν ὄχι μεμονωμένως ἀλλὰ κατὰ «πλέγματα», δεύτερον ὅτι ἡ κυρίως ἐκ τῆς ἐνεργείας των προκύπτουσα βιογεωγραφικὴ πραγματικότητα εἰς πάντας τοὺς κατοικημένους ὑπὸ τῶν ἀνθρωπίνων ομάδων χώρους διαμορφοῦται σὺν τῇ ἐπιδράσει τῶν ἐπεμβάσεων τῶν ομάδων τούτων. Διὰ τὸν δεύτερον τοῦτον λόγον οἱ βιογεωγραφικοὶ «συν-τελεσταὶ» εἶναι προϊὸν κυρίως ὠρισμένων ἀλληλεπιδράσεων φυσικῶν καὶ βιολογικῶν παραγόντων, ἐν μέρει δὲ ὠρισμένων ἀντεπιδράσεων ἀνθρωπίνων παραγόντων. Τὰς ἀλληλεπιδράσεις καὶ ἀντεπιδράσεις ταύτας ἐρευνᾷ ἡ «**Γενικὴ Βιογεωγραφία**».

Περαιτέρω, αἱ ἰδιάζουσαι μορφαὶ γεωγραφικῶν πραγματικοτήτων διαμορφοῦνται διὰ τῆς ἀλληλεπιδράσεως τῶν «πλεγμάτων» (complexes) τῶν μνησθέντων φυσικῶν καὶ βιολογικῶν παραγόντων καὶ τῶν «συνδυασμῶν» (combinations) τῶν ἐπὶ μέρους δραστηριοτήτων τῶν ἀνθρωπίνων ομάδων, αἵτινες δροῦν διαδοχικῶς κατὰ γενεάς (4).

Αἱ βασικαὶ ἐπὶ μέρους δραστηριότητες αὗται εἶναι ἡ *οἰκιστικὴ*, ἡ *οἰκονομικὴ*, ἡ *πολιτικὴ*.

γ) Λέγοντες «ἀνθρωπογεωγραφικῆς τάξεως τοπικούς συντελεστάς» τοῦ γήινου χώρου, ἐννοοῦμεν τοὺς συντελεστάς τοὺς προκύπτοντας ἀπὸ τὴν διαδικασίαν τῆς ἀλληλεπιδράσεως ἐξ ἐνὸς τῶν πλεγμάτων τῶν φυσικῶν (ἔδαφος, κλίμα, ὕδωρ) καὶ βιολογικῶν (χλωρίς, πανίς) παραγόντων, καὶ ἐξ ἑτέρου τῶν ἀνθρωπίνων παραγόντων τῶν προκλυπτόντων κυρίως ἀπὸ τὴν «*οἰκιστικὴν*» προσπάθειαν καὶ οἵτινες ἐπενεργοῦν βεβαίως κατὰ «συνδυασμούς» μετὰ ἄλλων ἀνθρωπίνων παραγόντων, ὡς οἱ οἰκονομικοὶ, οἱ πολιτικοὶ, οἱ θρησκευτικοὶ, οἱ ἔθνικοι κλπ. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι παράγοντες δροῦν ἐν προκειμένῳ ἐπικουρικῶς.

Ὅ ταῦτα συνδέονται πρὸς τὴν ἄσκησιν τῶν διαφόρων ἀνθρωπίνων δραστηριοτήτων διὰ ἐπαναλαμβανομένων διαδικασιῶν» (βλ. τὸ ἄρθρον του «Ἐπὶ τῆς ἐρεύνης τῶν σχέσεων τῆς ἀνθρωπογεωγραφίας πρὸς τὴν οἰκονομικὴν γεωγραφίαν», εἰς τὸ περιοδικὸν L' Information Géographique 1948, Μάϊος—Ἰούνιος, ἀριθ. 3, σελ. 122). Ἡ περὶ φυσικῆς γεωγραφίας ἄποψις τοῦ γάλλου γεωγράφου εἶναι βεβαίως κατὰ βάσιν ὀρθή. Ἡ ἄποψις τοῦ ὅμως περὶ ὀλοκλήρου τῆς Γεωγραφίας ὡς «Ἐπιστήμης τῶν ἀνθρωπίνων ομάδων εἰς τὸ χωρικὸν αὐτῶν πλαίσιον» φαίνεται μονομερής. Ὅντως οἱ φυσικοβιολογικοὶ παράγοντες καὶ τὰ «πλέγματα» αὐτῶν εἰς μὲν τὴν Φυσικὴν καὶ Βιολογικὴν Γεωγραφίαν ἀποτελοῦν βασικῶς τὸ *κύριον* μέρος, εἰς δὲ πάντας τοὺς κλάδους τῆς Πολιτιστικῆς Γεωγραφίας ἐν ἐκ τῶν δύο οὐσιωδῶν μερῶν. Τὸ ἕτερον μέρος καλύπτει οἱ ἀνθρώπινοι παράγοντες καὶ οἱ «συνδυασμοὶ» αὐτῶν. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἀκριβῶς ὑποστηρίζομεν ὅτι ὅλη ἡ Γεωγραφία εἶναι ἐπιστήμη *φυσικοβιολογικοπολιτιστικὴ*, τουτέστιν ἐπιστήμη *μικτή*. Τὰς ἀντιλήψεις ἡμῶν ἐπὶ τῆς Ἐπιστημολογίας τῆς Οἰκονομικῆς Γεωγραφίας θὰ ἀναπτύξωμεν ἄλλαχού.

4) Τὰ προϊόντα τῶν ἀλληλεπιδράσεων τούτων θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποκληθῶσι «σμπλέγματα».

Τοὺς ἀνθρωπογεωγραφικοὺς «συν-τελεστάς» ὡς καθορίσθησαν οὗτοι πρὸ ὀλίγου, ἐρευνᾷ ἡ «**Γενικὴ Ἀνθρωπογεωγραφία**».

δ) Λέγοντες «οἰκονομικογεωγραφικῆς τάξεως τοπικοὺς συντελεστάς» τοῦ γῆνιου χώρου, ἐννοοῦμεν τοὺς συντελεστάς τοὺς προκύπτοντας ἀπὸ τὴν διαδικασίαν τῆς ἀλληλεπιδράσεως ἐξ ἑνὸς τῶν «πλεγμάτων» τῶν φυσικῶν καὶ βιολογικῶν παραγόντων, καὶ ἐξ ἑτέρου τῶν «συνδυασμῶν» τῶν παραγόντων τῶν προκυπτέντων κυρίως ἀπὸ τὴν «οἰκονομικὴν» προσπάθειαν τῶν ἀνθρωπίνων ομάδων, ἀλλὰ καὶ τῶν παραγόντων τῶν προερχομένων ἀπὸ τὴν πολιτικὴν, ἔθνικὴν κλπ. δρᾶσιν τῶν ομάδων τούτων. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι παράγοντες δροῦν ἐν προκειμένῳ ἐπικουρικῶς.

Τοὺς «οἰκονομικογεωγραφικοὺς συν-τελεστάς» ἐρευνᾷ ἡ «**Γενικὴ Οἰκονομικὴ Γεωγραφία**».

ε) Λέγοντες «πολιτικογεωγραφικῆς τάξεως τοπικοὺς συντελεστάς» τοῦ γῆνιου χώρου ἐννοοῦμεν τοὺς συντελεστάς τοὺς ἀπορρέοντες ἀπὸ τὴν διαδικασίαν τῆς ἀλληλεπιδράσεως ἐξ ἑνὸς τῶν «πλεγμάτων» τῶν φυσικοβιολογικῶν παραγόντων, καὶ ἐξ ἑτέρου τῶν «συνδυασμῶν» τῶν παραγόντων τῶν προερχομένων πρωτίστως ἀπὸ τὴν «πολιτικὴν» δρᾶσιν τῶν ἀνθρωπίνων ομάδων, ἀλλὰ καὶ τῶν παραγόντων τῶν προκυπτόντων ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴν, ἔθνικὴν, θρησκευτικὴν κλπ. δρᾶσιν τῶν ομάδων τούτων. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι παράγοντες δροῦν ἐν προκειμένῳ ἐπικουρικῶς.

Τοὺς πολιτικογεωγραφικοὺς «συν-τελεστάς» ἐρευνᾷ ἡ «**Γενικὴ Πολιτικὴ Γεωγραφία**».

Τελικῶς θὰ πρέπει νὰ ὑπογραμμισθῇ ὅτι ἀξία τῆς Γεωγραφίας ὡς Ἐπιστήμης ἔγκειται εἰς τὴν *συνθετικὴν* παρουσίαν τῆς ἀλληλεπιδράσεως «πλεγμάτων» φυσικοβιολογικῶν παραγόντων καὶ «συνδυασμῶν» ἀνθρωπίνων παραγόντων, ὡς πάντες οὗτοι ἐμφανίζονται καὶ δροῦν εἰς τὴν φυσικοβιολογικὴν καὶ πολιτιστικὴν πραγματικότητα. Τοῦτο δὲ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἐπὶ μέρους Φυσιογραφικὰς ἐπιστήμας (γεωλογία καὶ ἔδαφολογία, μετεωρολογία, ὑδρολογία, φυτολογία, ζωοβιολογία) καὶ ὄρισμένας ἐπὶ μέρους Κοινωνικὰς ἐπιστήμας (νομικὴ, πολιτειολογία, καθαρὰ οἰκονομικὴ κλπ.), αἵτινες βασικῶς τουλάχιστον ἐξετάζουν τοὺς οἰκείους παράγοντας καθ' ἑαυτούς, πάντως δὲ οὐχὶ συνθετικῶς, ὡς λ.χ. ἐρευνᾷ τοὺς κοινωνικοὺς παράγοντας ἡ Κοινωνιολογία, ὡς Ἐπιστήμη τοῦ εἰδικῶς «κοινωνικοῦ», ἦτοι τοῦ κοινοῦ στοιχείου τοῦ ἀπαντωμένου εἰς ἅπαντα τὰ κοινωνικὰ γεγονότα. Ὁρθότατα λοιπὸν ἐδίδασχε ὁ θεμελιωτῆς τῆς γαλλικῆς Γεωγραφικῆς Σχολῆς Paul Vidal de la Blache, ἀποφαινόμενος τὰ ἀκόλουθα: «Ἐκεῖνο ὅπερ ἡ γεωγραφία εἰς ἀντάλλαγμα τῆς βοήθειάς ἦν λαμβάνει ἀπὸ ἄλλας ἐπιστήμας δύναται νὰ συνεισφέρῃ εἰς τὸν κοινὸν θησαυρόν, εἶναι ἡ τέχνη τοῦ μὴ διαχωρίζειν αὐτὸ ὃ ἡ φύσις παρέχει ἠνωμένον».

Ἐπὶ οὖν κατὰ τὴν *ὀλοκληρωτικὴν, συνθετικὴν καὶ διαλεκτικὴν* αὐτῆς μεθοδικὴν πορείαν, ἡ Γεωγραφία καὶ ἰδίως ἡ Πολιτιστικὴ Γεωγραφία (Ἀνθρωπογεωγραφία, Οἰκονομικὴ Γεωγραφία, Πολιτικὴ Γεωγραφία κλπ.), δύναται βασίμως καὶ γονίμως νὰ παραλληλισθῇ πρὸς τὴν Κοινωνιολογίαν.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω φαίνεται ὅτι διὰ τοῦ ὅρου «γεωγραφικῶς» δὲν νοεῖται

ὁ φυσικοβιολογικὸς παράγων καὶ ἰδίως τὸ ἔδαφος, ὡς νομίζεται συνήθως, ἀλλὰ καὶ πολὺ διάφορον. Τοῦτο δὲ εἶναι ἡ *σύνθεσις* καὶ ἡ *μειξίς* ἡ παραγομένη ἐκ τῆς ἀλληλεπιδράσεως τῶν «πλεγμάτων» τῶν φυσικοβιολογικῶν παραγόντων ἐξ ἑνός, καὶ τῶν «συνδυασμῶν» τῶν παραγόντων τῆς ὁμαδικῆς ἀνθρωπίνης δραστηριότητος ἐξ ἑτέρου (συμπλέγματα) (5).

Πρὸς τοῦτοις διὰ τοῦ ὄρου «γεωγραφικὸς» νοεῖται ἡ «θέσις», ἣν κατέχει ἔντος τοῦ πλαισίου τῆς ὅλης ὑδρογείου σφαίρας μία συγκεκριμένη χώρα καὶ ἔδαφικὴ τοποθεσία (πρβλ. *Γ. Μιστάροδη*, Γεωγραφία, εἰς «Οἶκον. καὶ Λογιστ. Ἐγκυκλοπαιδείαν», τ. Β', σελ. 278—283, Ἀθῆναι 1959. *Ἄ. Δαμασκηνίδου*. Εἰσαγωγή εἰς τὴν Οἰκονομικὴν Γεωγραφίαν, Θεσσαλονίκη 1954. *Τοῦ ἰδίου*. Ἐγχειρίδιον Οἰκονομικῆς Γεωγραφίας, Θεσσαλονίκη 1956, σελ. 4 κ.έ. *Ἄ. Καλλιαβᾶ*, Πολιτικὴ καὶ Οἰκονομικὴ Γεωγραφία, τεῦχος Α', Ἀθῆναι 1951, β' ἔκδ. A. Cholley, Ἡ Γεωγραφία, Παρίσιοι 1951, β' ἔκδ. M. Le Lannou, Ἡ Ἀνθρωπογεωγραφία, Παρίσιοι 1949. G. Fochler — Hauke, Τὸ λογικὸν σύστημα τῆς Γεωγραφίας, εἰς Fischer Lexikon, Geographie σ. 267 κ.έ., Φραγκφούρτη 1960).

Ἐν πάσῃ περιπτώσει προκειμένης τῆς ἀναλήψεως τῆς προσπάθειάς πρὸς Οἰκονομικὴν Ἀνάπτυξιν συγκεκριμένης τινὸς χώρας, εἴτε καθολικῆ, εἴτε περιφερειακῆ εἶναι ἡ ἀνάπτυξις αὕτη, ὁ γεωγραφικὸς ἐν γένει παράγων ἰδιαιτέρως δὲ ὁ οἰκονομικογεωγραφικὸς, ὡς οὗτοι ἀνελύθησαν καὶ ὡς οὗτοι νοοῦνται εἰς τὰ προλεχθέντα, εὐρίσκονται κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν.

Ἄρα «ἡ βᾶσις πάσης οἰκονομικῆς ζωῆς εἶναι ἡ (ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων διαμορφουμένη — humanisée) Γῆ. Ἀκριβῶς διὰ τοῦτο βᾶσις πάσης οἰκονομικῆς μελέτης κράτους τινὸς εἶναι ἡ Οἰκονομικὴ αὐτοῦ Γεωγραφία» (βλ. Y. M. Goblet. Ὁ σχηματισμὸς τῶν περιφερειῶν, Παρίσιοι 1942, σελ. 1).

Ἴδου διατὶ ἀφετηρία καὶ θεμέλιον πάσης οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως δοθείσης χώρας, εἶναι ἡ ἐκτεταμένη, βαθεῖα καὶ πλήρης γεωοικονομικὴ αὐτῆς ἔρευνα. Ἄρα τώρα ὅτε μετὰ τὴν σχετικὴν πρόοδον τῆς καθολικῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν δεκαετίαν 1951—60 τίθεται τὸ ζήτημα τῆς Περιφερειακῆς Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως, εἶναι — ὡς ἐτονίζομεν χαρακτηριστικῶς ἀπὸ τοῦ 1958 — ἀπαραίτητος ἡ «διεξαγωγή εὐρείας οἰκονομικογεωγραφικῆς ἐρεύνης εἰς τὴν χώραν πρὸς διαπίστωσιν τῆς σκοπίμου ἢ μὴ ἐγκαταστάσεως τῶν διαφόρων οἰκονομικῶν κλάδων καὶ δραστηριοτήτων εἰς τὰς ἐπὶ μέρους περιοχὰς καὶ πρὸς διατύπωσιν ὑποδείξεων ἐπὶ τῶν ἐνδεικνυομένων μελλοντικῶν διαρρυθμίσεων εἰς τὴν τοποθέτησιν καὶ διαμόρφωσιν αὐτῶν» (*Σ. Πουλόπουλος*, ἀνωτ. σελ. 440—1).

5) «Διὰ τὴν ἐπίδρασιν εἰς τὸ περιβάλλον, ὁ ἄνθρωπος δὲν τοποθετεῖται ἐκτὸς αὐτοῦ. Δὲν διαφεύγει τῆς καταλήψεως τοῦ περιβάλλοντος τούτου κατὰ τὴν ἀκριβῆ στιγμήν καθ' ἣν ἐπιζητεῖ τὴν ἐξασκήσιν ἐπ' αὐτοῦ τὴν ἰδικήν του. Ἐξ ἑτέρου καὶ ἡ φύσις ἥτις ἐπίδρα ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἡ φύσις ἥτις ἐπεμβαίνει εἰς τὴν ὑπαρξιν τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν διὰ τὴν χάραξιν εἰς αὐτὴν ὁρους, δὲν εἶναι μία παρθένος φύσις, ἀνεξάρτητος πάσης ἀνθρωπίνης ἐπαφῆς. Εἶναι μία φύσις βαθέως ἤδη *ἐπηρεασμένη*, βαθέως τροποποιημένη καὶ μετασχηματισμένη ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον». Βλ. τὸ λαμπρὸν ἔργον τοῦ L. Febvre, Ἡ γῆ καὶ ὁ ἀνθρώπινος ἐξέλιξις, Παρίσιοι 1949, σελ. 439.

Τούτο ἄλλωστε ἐγένετο καὶ γίνεται ἀκόμη εἰς τὴν Ἑυρώπην, τὴν Ἀμερικὴν καὶ ἀλλαγῶν εἰς ἃς περιπτώσεις τίθεται ζήτημα περιφερειακῆς καὶ τοπικῆς ἀναπτύξεως, ὡς μαρτυροῦν ἀρκετὰ ἐπιστημονικὰ ἐργασία μνημονευόμενα εἰς τὴν βιβλιογραφίαν τὴν παρατιθεμένην εἰς τὴν παρούσαν μελέτην.

Εἰδικώτερον ἢ ἀφετηρία καὶ τὸ θεμέλιον τῆς *Περιφερειακῆς* καὶ *Τοπικῆς* οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως εἶναι ὁ καθορισμὸς τῶν ἑδαφικῶν ὁρίων τῶν «Περιφερειῶν» κατὰ πρῶτον, καὶ ἡ πλήρης γεωοικονομικὴ ἔρευνα αὐτῶν κατὰ δεύτερον, ἄνευ τῶν ὁποίων ἢ ὡς ἄνω ἀνάπτυξις κινδυνεύει νὰ τοποθετηθῇ εἰς τὸ κενόν.

Εἰς τὴν ἀνὰ χεῖρας μελέτην θὰ ἐξετασθῇ ἡ συμβολὴ τῶν γεωοικονομικῶν ἐρευνῶν εἰς τὸν προγραμματισμὸν τῆς περιφερειακῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῶν ὑποανεπτυγμένων καὶ καθυστερημένων χωρῶν γενικῶς, ἰδιαίτερος δὲ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς θέσεως τοῦ προβλήματος ἀποκλείεται ἐκ τῆς παρούσης μελέτης ἡ ἔρευνα τῆς συμβολῆς τῶν γεωοικονομικῶν ἐρευνῶν εἰς τὸν προγραμματισμὸν τῆς Περιφερειακῆς Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως τῶν προηγμένων *βιομηχανικῶς* χωρῶν, εἰς τὰς ὁποίας, ὡς γνωστόν, ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις «αὐτοπροωθεῖται» κατὰ τὴν ἐπιτυχῆ διατύπωσιν τοῦ ἀμερικανοῦ ἱστορικοῦ τῆς οἰκονομίας W. W. Rostow (βλ. «Ἡ ἐξόρμησις πρὸς τὴν αὐτοπροωθουμένην οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν» εἰς *Economic Journal*, Μάρτιος 1956).

Ἡ μελέτη ἡμῶν θὰ διεξαχθῇ διὰ τῆς ὅλης μεθόδου καὶ τοῦ ὅλου πνεύματος τῆς Γεωγραφίας γενικῶς καὶ τῆς Οἰκονομικῆς Γεωγραφίας εἰδικώτερον, ὡς ἡ μέθοδος καὶ τὸ πνεῦμα τοῦτο διαγράφονται εἰς τὰς συγχρόνους ἐξελίξεις τῆς Γεωγραφικῆς Ἐπιστήμης. Πρὸς τούτοις κατὰ τὴν κατάρτισιν τῆς παρούσης μελέτης θὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψει τὰ δεδομένα καὶ αἱ ἐπιτεύξεις τῆς συγχρόνου Οἰκονομικῆς ὡς καὶ τῆς Χωρονομίας, ἥτοι τῆς «Ἐπιστήμης Ὁργανώσεως τοῦ Γηίνου Χώρου».

Ἡ ἐργασία ἡμῶν θὰ ἀπαρτισθῇ ἐκ τῶν ἀκολούθων τριῶν μερῶν :

α) Ὁργάνωσις τοῦ Χώρου, Περιφερειακὴ Οἰκονομικὴ Ἀνάπτυξις, Γεωγραφικὴ Περιφέρεια.

β) Συμβολὴ τῶν Γεωοικονομικῶν Ἐρευνῶν εἰς τὸν προγραμματισμὸν τῆς Περιφερειακῆς Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως.

γ) Σκέψεις διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῶν γεωοικονομικῶν ἐρευνῶν καὶ τὸν προγραμματισμὸν τῆς περιφερειακῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Εἰδικώτερον εἰς τὸ πρῶτον μέρος θὰ ἐπιχειρηθῇ ἡ θεωρητικὴ ἀνάλυσις τῆς Ὁργανώσεως τοῦ γηίνου Χώρου, ἡ ἐξέτασις καιρίων τινῶν θεμάτων τῆς Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως συνδεομένων πρὸς τὸ ὅλον ἀντικείμενον τῆς ἐργασίας ἡμῶν, ὡς καὶ ἡ θεωρητικὴ ἀνάλυσις τῆς «Γεωγραφικῆς Περιφερείας».

Εἰς τὸ δεύτερον μέρος θὰ ἐπιχειρηθῇ ἡ ἐξέτασις τῆς ὀργάνωσεως τῶν γεωοικονομικῶν ἐρευνῶν εἰς τὰς «Περιφερείας», τῶν ἀρχῶν τῶν διεπουσῶν τὴν ὀργάνωσιν ταύτην, τοῦ περιεχομένου τῶν ἐρευνῶν τούτων καθὼς καὶ τοῦ περιεχομένου τῶν προγραμμάτων περιφερειακῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

Εἰς τὸ τρίτον μέρος θὰ ἐκτεθῶσιν ὠρισμένα ἰσχυρὰ διὰ τοὺς τρόπους τῆς δυνατῆς ὀργάνωσεως γεωοικονομικῶν ἐρευνῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὡς καὶ διὰ

τάς δυνατάς συμβολάς τῶν ἐρευνῶν τούτων εἰς τὸν πληρέστερον προγραμματισμὸν τῆς περιφερειακῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῆς χώρας ἡμῶν.

Ἡ ὅλη ἐργασία θὰ περατωθῇ διὰ τῆς παραθέσεως τῶν πορισμάτων τῆς διεξαχθησομένης ἀναλύσεως τοῦ προβλήματος τοῦ προγραμματισμοῦ τῆς περιφερειακῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως μέσῳ τῆς διενεργείας γεωοικονομικῶν ἐρευνῶν.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ

Προοίμιον

Ἡ Ὄργάνωσις τοῦ Χώρου ἣτις συνιστᾷ πρωτίτως Ὄργάνωσιν τῆς Χρησιμοποιήσεως τοῦ Ἐδάφους (Land Use) καὶ ἣτις ἐπιδιώκεται κυρίως διὰ τοῦ Φυσικοῦ Προγραμματισμοῦ (Physical Planning), ἣτοι τοῦ προγραμματισμοῦ διαρρυθμίσεως τοῦ φυσικοῦ χώρου, ἀποτελεῖ προσπάθειαν *συγγενῆ* πρὸς τὴν προσπάθειαν Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως. Ἡ τελευταία αὕτη εἶναι ἰδιαίτατα ὀργάνωσις τῆς χρησιμοποιήσεως οἰκονομικῶν πόρων καὶ ἰδίως τοῦ χρηματικοῦ κεφαλαίου καὶ ἐπιδιώκεται βασικῶς διὰ τοῦ Οἰκονομικοῦ Προγραμματισμοῦ (Economic Planning).

Ὅσον περισσότερον ἢ Οἰκονομικῆ Ἀνάπτυξις κατέρχεται ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ πλαισίου ἢ μᾶλλον ἐκ τοῦ πλαισίου τοῦ ὅλου κρατικοῦ χώρου πρὸς τὸν πλέον συγκεκριμένον καὶ ἐντοπισμένον περιφερειακὸν καὶ τοπικὸν χῶρον, ἐπὶ τοσοῦτον προσεγγίζει τὴν Ὄργάνωσιν τοῦ Χώρου, ἢ ὁποία εἶναι κατ' ἐξοχὴν *ἐννοια γεωγραφική*.

Ὅθεν πρὸ πάσης ἐξετάσεως τοῦ προγραμματισμοῦ τῆς Περιφερειακῆς Οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως διὰ τῶν γεωοικονομικῶν ἐρευνῶν ἐπιβάλλεται *πρῶτον* ἢ διερευνήσις τῆς Ὄργανώσεως τοῦ Χώρου, καὶ *δεύτερον* ἢ μελέτη βασικῶν τινῶν θεμάτων τῆς Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως συναπτομένων πρὸς τὸ ὅλον ἀντικείμενον τῆς παρουσίης ἐργασίας ὡς καὶ ἡ μελέτη τῆς συσχετίσεως τῆς Ὄργανώσεως τοῦ Χώρου πρὸς τὴν Οἰκονομικὴν Ἀνάπτυξιν.

Περαιτέρω ἐπειδὴ ἡ περιφερειακὴ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις καὶ ὁ προγραμματισμὸς αὐτῆς πραγματοποιοῦνται κατ' ἀνάγκην ἐπὶ τοῦ συγκεκριμένου τμήματος τοῦ φυσικοῦ χώρου ὅπερ συγκροτεῖ τὴν ἐπὶ τοῦ χάρτου χαρασσομένην «γεωγραφικὴν περιφέρειαν», παρίσταται ἀνάγκη θεωρητικῆς ἀναλύσεως αὐτῆς καὶ ἰδιαίτατα ἐρεῦνης τῶν κριτηρίων τοῦ καθορισμοῦ τῶν ἐδαφικῶν αὐτῆς ὁρίων.

Τὰ τρία ταῦτα ζητήματα θὰ συστήσουν ἀντιστοίχως τὰ τρία τμήματα τοῦ Πρώτου Μέρους τῆς παρουσίης ἐργασίας.

Α'. Ἡ Ὁργάνωσις τοῦ Χώρου

1. Ὁργάνωσις τοῦ Χώρου καὶ Πολιτισμὸς

Ἐξ ἀρχῆς ἡ σιγαλὴ αἱ περιόδοι τῆς πρωτογόνου ζωῆς ἑτεροματίσθησαν, τὸ ἰδιῶ-
 ζον χωρακτηριστικὸν τῆς σχέσεως τῶν ἀνθρωπίνων ομάδων πρὸς τὸν περιβά-
 λοντα αὐτὰς Φυσικὸν Χῶρον ὑπῆρξεν ἡ ἐνεργὸς στάσις, ἡ τροποποιητικὴ ἐνέρ-
 γεια, ἡ δημοουργικὴ παρέμβασις καὶ διαρρυθμιστικὴ δραστηριότης. Διὰ τῆς στά-
 σεως ταύτης ἐτέθη ὁ ἀρχικὸς θεμελιὸς λίθος τῆς πολιτιστικῆς λειτουργίας⁽⁶⁾. Ἡ
 λειτουργία αὕτη εἶναι θεμελιώδης ἰδιότης προσιδιάζουσα ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν
 ἄνθρωπον εἶναι δὲ ὡς γνωστὸν προῖον τῆς πνευματικῆς ἐν γένει ὑπόστασεως
 αὐτοῦ, μέρος τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ ἡ σκέψις, ἡ κρίσις, ἡ ἐλευθερία τῆς βουλήσεως,
 ἡ ἐλευθερία τῆς ἀποφάσεως, ἡ ἐπινόησις, ἡ θέσις σκοπῶν καὶ ἡ ἐκλογὴ μέσων
 πρὸς πραγμάτωσιν αὐτῶν.

Τὰ ἄλλα ἐκτὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔμβια ὄντα ὡς εἰκὸς δὲν διαμορφοῦν καὶ δὲν
 εἶναι δυνατὸν νὰ διαμορφώσουν πολιτισμὸν, ἀκριβῶς διότι εἶναι ἐστερημένα
 πνεύματος καὶ ἄρα ἐλευθέρως δημιουργικότητος καὶ δυνατοτήτων τελειώσεως.

Θὰ ἔδει μάλιστα νὰ ὑπομνησθῆ ὅτι εἰς τὴν πνευματικὴν ἐν γένει ὑπόστα-
 σιν τοῦ ἀνθρώπου ὀφείλεται ἡ αὐτοτέλεια καὶ ἡ ἰδιοτυπία τῶν Πολιτιστικῶν
 Ἐπιστημῶν. Ἐνεῦ σκέψεως, κρίσεως, ἐπινοήσεως καὶ ἐλευθερίας βουλήσεως,
 ἀποφάσεως καὶ δράσεως ὁ ἀνθρώπινος κόσμος θὰ ἦτο προέκτασις τοῦ φυσικο-
 βιολογικοῦ κόσμου, αἱ δὲ περὶ Ἀνθρώπου Ἐπιστῆμαι (Geisteswissenschaften,
 Sciences Humaines) θὰ ἦσαν παραρτήματα τῶν Φυσικοβιολογικῶν Ἐπιστημῶν
 (πρβλ. W. Sombart, Αἱ τρεῖς πολιτικαὶ οἰκονομίαι, Λειψία καὶ Μόναχον 1930).

Νῦν θὰ πρέπει νὰ ὑπογραμμισθῆ ὅτι ἡ ἔντασις τῆς ὡς ἄνω ἐνεργουῦ στά-
 σεως τῶν ἀνθρωπίνων ομάδων παρέχει συγχρόνως τὸ μέτρον τοῦ τεχνικοῦ, τοῦ
 ἐξωτερικοῦ πολιτισμοῦ αὐτῶν, τὸν βαθμὸν ἐιδικώτερον τοῦ πολιτισμοῦ τούτου
 εἰς ὃν ἠδυνήθησαν αὐταὶ διὰ τῆς ἐργώδους τῶν προσπαθείας νὰ ἐξιχθῶσι. Ἡ
 διαφορὰ τῆς ἐντάσεως ταύτης ὀρίζεται, ὡς εἶναι εὐνόητον, τὴν διαφορὰν τοῦ βαθμοῦ
 τοῦ πολιτισμοῦ ἐκάστης ἀνθρωπίνης ομάδος ἢ εὐρύτερον ἐκάστης ἀνθρωπίνης
 κοινωνίας.

2. Ἐννοία καὶ περιεχόμενον τῆς Ὁργανώσεως τοῦ Χώρου

Ἡ ὡς ἄνω προσπάθεια ἐκδηλοῦται τεχνικῶς διὰ τοῦ ὄρου «Ὁργάνωσις
 τοῦ Χώρου» ἢ «Γεωνομία» ἢ ὀρθότερον καθ' ἡμᾶς «Χωρονομία» (Raumord-
 nung, Aménagement ou Organisation de l'Espace ou Géonomie, Space
 Planning).

6) Ἡ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου διευθέτησις αὕτη (humanisation) τοῦ τοπίου (paysage)
 ἐκδηλοῦται ἀπὸ τῶν ἀπραγῶν τοῦ ἀνθρωπίνου εἶδους. Ἐμφανίζεται μετὰ τῶν πρώτων
 διαβημάτων τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ἀποκτήσαντος τὸ πῦρ, τοῦ καλλιεργητοῦ τοῦ ἐκχεροῦστος
 τὸ δάσος, τοῦ ἀποξηραντοῦ τοῦ ἔλους, τοῦ κατασκευαστοῦ ὁδῶν καὶ δομοῦντος πόλεις, τοῦ
 διευθετοῦντος ποταμούς. M. Sorge, Συναντήσεις τῆς Γεωγραφίας καὶ τῆς Κοινωνιολογίας,
 1957, σελ. 194, Παρίσιον.

Ειδικότερον ὡς Ὁργάνωσις τοῦ Χώρου ὑπὸ τὴν σύγχρονον ἔννοιαν τοῦ ὄρου δέον ὅπως νοηθῆ ἢ γενικωτέρου περιεχομένου συστηματικῆ καὶ προγραμματισμένη παρέμβασις τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἰσόρροπον τροποποίησιν καὶ ἀναδιάρθρωσιν τῶν φυσικῶν στοιχείων τοῦ γηίνου Χώρου (ἐδάφους - ὑπεδάφους, ὑδάτων πάσης φύσεως, κλιμάτων), τῶν βιολογικῶν στοιχείων αὐτοῦ (χλωρίς, πανίς), καθὼς καὶ τῶν πλεγματίων πάντων τῶν στοιχείων τούτων, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς προσφορῶ-τέρας καὶ ἔλλογωτέρας χρησιμοποιήσεως καὶ τῆς πληρεστερας ἀξιοποιήσεως αὐτῶν ἐν ὄψει τῆς ἐξυπηρετήσεως τῶν ἀνθρωπίνων σκοπῶν.

Ἱστορικῶς ἡ Ὁργάνωσις τοῦ Χώρου συνιστᾷ ἐξέλιξιν τῆς Πολεονομίας (Urbanisme, βλ. G. Bardet, Ἡ Πολεονομία 1959, σελ. 30. M. F. Rouge, Ἡ Γεωνομία ἢ Ὁργάνωσις τοῦ Χώρου, 1947, σελ. 23), ἣτις εἶναι ἡ ἔλλογος, προγραμματισμένη καὶ ἰσόρροπος ὁργάνωσις τῶν πόλεων πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀρίστης ἀναπτύξεως τῶν ἐν αὐταῖς ἀνθρωπίνων ομάδων.

Τὸ κατ' ἴδιαν περιεχόμενον τῆς Ὁργάνωσεως τοῦ Χώρου ἀποτελεῖται ὡς εἰκὸς ἀπὸ διάφορα τεχνικὰ ἔργα ὑποκινούμενα ἀπὸ οικονομικούς, ὑγειονομικούς, πολιτιστικούς καὶ ἄλλους σκοπούς. Τὰ ἐν λόγῳ ἔργα εἶναι κυρίως ἡ κατανομή τῶν ἐδαφῶν εἰς γεωργικὰς, βιομηχανικὰς, οἰκιστικὰς κλπ. χρήσεις, ἢ διατήρησις, ἢ γονιμότης καὶ προστασία τῶν ἐδαφῶν (ἀποστραγγιστικά, ἀντιπλημμυρικά, ἀρδευτικὰ ἔργα κλπ.) ἢ διευθέτησις ὑδάτων ἐν γένει, αἱ ἀναδασώσεις, αἱ ἐκχερσώσεις, ἢ σύστασις βοσκοτόπων καὶ λειμώνων, ἢ διάνοιξις ὁδῶν καὶ διωρῶγων, ἢ κατασκευὴ γεφυρῶν καὶ λιμένων, ἢ διαμόρφωσις σιδηροδρομικοῦ δικτύου, ἢ οἰκοδόμησις ἐργοστασίων, ἢ ἀνοικοδόμησις οἰκισμῶν πάσης φύσεως, ἢ πολεοδομία κλπ.

Ἄπαντα τὰ ἔργα ταῦτα δύνανται νὰ κατανεμηθῶσι εἰς περιληπτικωτέρους τομεῖς καὶ δὴ τὸν *γεωργικὸν τομέα*, τὸν *δρυχειακὸν τομέα*, τὸν *ἀλιευτικὸν τομέα*, τὸν *πολεονομικὸν τομέα*, τὸν *συγκοινωνιακὸν τομέα*, τὸν *ἐπικοινωνιακὸν τομέα*.

Κατωτέρω θὰ κατονομασθῶσι τὰ κυριώτερα κατ' ἴδιαν ἔργα τῶν ὡς ἄνω τομέων, τὰ ὁποῖα ἔχουν τὸν μεγαλύτερον σύνδεσμον μὲ τὴν Γεωγραφίαν. Τὰ σπουδαιότερα ἐπὶ μέρους ἔργα τοῦ γεωργικοῦ τομέως (εἰς τὸν ὁποῖον περιλαμβάνεται ἡ ζωοκομία καὶ ἡ δασοπονία) εἶναι ἡ κατάρτισις χάρτου μεγάλης κλίμακος περιέχοντος τοὺς διαφόρους τρόπους χρησιμοποιήσεως τοῦ ἐδάφους, ὁ ἀναδασμός, ἡ ἀγροτικὴ κατοικία, ὁ ἐξηλεκτρισμός, ἡ ἐκλογή τοποθεσιῶν ἰδρύσεως προτύπων ζωνῶν καὶ ὑποδειγματικῶν κτημάτων, ἢ χωρικὴ κατανομή τῶν ἀγορῶν γεωργικῶν, ζωοκομικῶν καὶ δασικῶν προϊόντων, ἢ ἀναμόρφωσις τῆς ὀρεινῆς οἰκονομίας, ἢ ἐκπύνησις σχεδίων γεωργοοικονομικῶν ἐρευνῶν καὶ προγραμμάτων γεωργικῆς, ζωοκομικῆς καὶ δασικῆς ἀναπτύξεως κλπ.

Τὰ σπουδαιότερα ἐπὶ μέρους ἔργα τοῦ δρυχειακοῦ τομέως εἶναι ἡ ἐκλογή τοποθεσιῶν ἐγκαταστάσεως τῆς πρώτης ἐπεξεργασίας τῶν δρυκτῶν (π.χ. καθαρισμός), ἢ ἐκλογή τοποθεσιῶν ἀποθέσεως τῶν δρυχειακῶν ἀπορριμμάτων, ἢ ἐκλογή θαλασσίων, λιμναίων ἢ ποταμίων τοποθεσιῶν ἀποθέσεως τῶν ἐπεξεργασμένων δρυκτῶν πρὸς περαιτέρω προώθησιν αὐτῶν διὰ βιομηχανικὴν κατεργασίαν, ἢ ἐκλογή τοποθεσίας καὶ ἢ διάρθρωσις τῶν ἐργατικῶν οἰκισμῶν τῶν δρυχειῶν κλπ.

Τὰ σπουδαιότερα ἐπὶ μέρους ἔργα τοῦ ἀλιευτικοῦ τομέως εἶναι ἡ ἐκλογὴ τοποθεσιῶν ἐγκαταστάσεως ἰχθυοσκαλῶν, ὁ προσδιορισμὸς τῶν τμημάτων διαβάσεως τῶν ἰχθυακῶν ρευμάτων, ἡ ἀνάλυσις τῶν ἰχθυακῶν ἀγορῶν, ἡ ἐκλογὴ τοποθεσίας ἐγκαταστάσεως τοῦ ἰχθυεμπορίου ἐξ ἧς διευκολύνεται οὐσιαστικῶς ἡ κατανάλωσις ἰχθυηρῶν κλπ.

Τὰ σπουδαιότερα ἐπὶ μέρους ἔργα τοῦ πολεονομικοῦ τομέως εἶναι ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νέων ἀναγκῶν ἀναρρῦθιμις καὶ ὁ ἐκσυγχρονισμὸς τῶν παλαιῶν πόλεων ἀνευ καταστροφῆς τῶν τοπικῶν μνημείων, τοῦ τοπικοῦ χρώματος καὶ τῶν παραδοσιακῶν τρόπων ζωῆς, ἡ ἀνανέωσις τῶν οἰκισμῶν, ἡ ἀντικατάστασις τῶν ἀνθυγιεινῶν οἰκημάτων καὶ συνοικισμῶν, ἡ μετὰθεσις τῶν βιομηχανικῶν ἐγκαταστάσεων λόγῳ ἐπεκτάσεως τῶν πολεομορφικῶν οἰκισμῶν, ἡ ἐκλογὴ τόπου ἐγκαταστάσεως τῶν νέων βιομηχανικῶν ζωνῶν, ἡ ἀναδιάρθρωσις ἢ ἡ μετατόπισις τῶν παλαιῶν ἐμπορικῶν κέντρων, ἡ μεταφορὰ τῶν στρατιωτικῶν ἐγκαταστάσεων καὶ ἡ ἐκλογὴ τῆς νέας αὐτῶν τοποθεσίας, ἡ ρύθμισις τῆς κυκλοφορίας ἐντὸς τῆς πόλεως, ὁ διακανονισμὸς τῆς κυκλοφορίας τῆς πόλεως μετὰ τὸν ἐκτὸς αὐτῆς κόσμον κλπ. Εἰς τὴν περιήπτωσιν τῶν νέων πόλεων τὰ κυριώτερα ἐπὶ μέρους ἔργα εἶναι ἡ ἐκλογὴ τοῦ τόπου ἐγκαταστάσεως αὐτῶν, ἡ ἰσόρροπος ἐσωτερικὴ διαίρεσις αὐτῶν, ἡ ἐκλογὴ τῆς πόλεως ἐγκαταστάσεως οἰκισμῶν, κεντρικῶν ἐμπορικῶν ἀγορῶν, ἰδρυμάτων ἐκπαιδεύσεως, φυσικῆς ἀγωγῆς, νοσοκομείων, ἐκκλησιῶν, πνευματικῶν κέντρων, κήπων, βιομηχανικῶν ζωνῶν, ἐργατικῶν οἰκισμῶν, ἡ ἀναρρῦθιμις τῶν διοικητικῶν διαιρέσεων, ἡ κατάλληλος κατανομὴ ἀστικῶν καὶ ἀγροτικῶν ἐγκαταστάσεων.

Ἐνταῦθα εἶναι ἀπαραίτητον νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ τάσις πρὸς «πολεοποίησιν» (Urbanisation) εἶναι βασικὸν χαρακτηριστικὸν τῆς ἐξελίξεως τῶν κοινωνικῶν τῆς ἐποχῆς μας, διὰ τοῦτο δὲ ἡ Ὁργάνωσις τοῦ Χώρου τῶν ἀστικῶν συσσωματώσεων (Urbanisme εἰς τὴν κυρίαν τῆς λέξεως ἔννοιαν) προσφέρει εἰς τὴν Γεωγραφίαν πεδίων ἐφαρμογῆς πολὺ σημαντικώτερον ἀπὸ τὸ πεδῖον τῆς Ὁργανώσεως τοῦ Χώρου τῶν ἀγροτικῶν συσσωματώσεων. Ἡ τάσις αὕτη εἶναι τόσο βαθεῖα ὥστε καὶ αὕτη αὕτη ἡ κοινωνία τῆς ὑπαίθρου ἄγεται διὰ τῆς μεταβολῆς τοῦ τρόπου ζωῆς (Genre de Vie), τοῦ οἰκισμοῦ καὶ ἄλλων χαρακτηριστικῶν νὰ δλοκληρωθῇ εἰς τὸν πολιτισμὸν τῆς πόλεως.

Γενικῶς θὰ ἔδει νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ κοινωνικὴ πρόοδος τῆς ἐποχῆς μας συνάπτεται πρὸς τὴν διαρθρωτικὴν μεταβολὴν τοῦ πληθυσμοῦ εἰς ὄφελος τοῦ ἀστικοῦ αὐτοῦ τμήματος, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ἡ αὔξησις αὕτη τοῦ ἀστικοῦ πληθυσμοῦ ἐκδηλοῦται ὡς προῖον τῆς ἀναπτύξεως τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς ὅλης οἰκονομίας τῆς πόλεως, καὶ ὅχι ὅπως συμβαίνει λ.χ. εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς προῖον τῆς οἰκονομικῆς καθυστερήσεως, ἥτοι ὡς *ἐπαγγελματικὸς παρασιτισμὸς*.

Περαιτέρω θὰ ἔπρεπε νὰ προστεθῇ ὅτι ὅχι ἀπλῶς ἡ ἐκβιομηχάνισις, ἀλλὰ ἡ πολεοποίησις τῆς κοινωνικῆς ζωῆς δύναται νὰ παράσχη θετικὰς λύσεις εἰς τὴν τερραστίαν πληθυσμακίην ἐπέκτασιν τῶν πλείστων καθυστερημένων καὶ ὑποανεπτυγμένων χωρῶν.

Ἡ ἐξέλιξις αὕτη πρὸς τὴν αὔξουσαν πολεοποίησιν δὲν εἶναι βεβαίως ἀπλή-

λαγμένη σοβαρωτάτων μειονεκτημάτων συνδεδεμένων προς την ανάπτυξιν τοῦ ἀνθρώπου νόουμένου ὡς συγκεκριμένου προσώπου.

Δι' ὃ ἡ Πολεονομία καλεῖται ὅπως ἀντιμετώπισῃ νέα μεγάλα προβλήματα εἰς τὴν ἀνάλυσιν καὶ ἐπίλυσιν τῶν ὁποίων ἡ Γεωγραφία, ἐφοδιασμένη μὲ τὰ αἰσθητήρια τοῦ Χώρου, τῆς *Συνθέσεως* καὶ τῆς *Ὁργάνωσεως* δύναται νὰ συμβάλῃ οὐσιωδῶς ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὴν Κοινωνιολογίαν (πρβλ. M. Philipponneau, Γεωγραφία καὶ δρᾶσις, σ. 177—195. Πρβλ. ἐπίσης *Ἀχ. Κομινόν*, Οἰκονομικὴ Ἀνάπτυξις, ἀνάτυπον ἐκ τοῦ Ζ' τόμου τῆς Οἰκον. καὶ Λογιστ. Ἐγκυκλοπαιδείας, σελ. 676, Ἀθῆναι 1960).

Τέλος τὰ σπουδαιότερα ἐπὶ μέρους ἔργα τοῦ συγκοινωνιακοῦ καὶ ἐπικοινωνιακοῦ τομέως συνάπτονται ἀρρήκτως πρὸς τὰ ἔργα τῶν προμνησθέντων γεωργικῶν καὶ ἀστικῶν τομέων, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ παρίσταται ἀνάγκη ἰδιαιτέρας μνεΐας αὐτῶν εἰς ἐπισκόπησιν σύντομον ὡς ἡ παροῦσα.

3. Ὁργάνωσις τοῦ Χώρου, Πολεονομία, Γεωγραφία

Τὸ γεγονός ὅτι ἡ Ὁργάνωσις τοῦ Χώρου ἀποτελεῖ ἱστορικῶς ἐξέλιξιν τῆς Πολεονομίας πρὸς ἀνώτερα στάδια ἤγαγε ἀρκετοὺς ἐρευνητὰς εἰς τὸ Βέλγιον, τὴν Γαλίαν καὶ ἀλλαχοῦ (O. Tulippe εἰς G. Gottmann, Ἡ διαρρυθμίσις τοῦ χώρου κλπ. 1952, σελ. 43, G. Bardet, σελ. 30, κ.ἀ.) νὰ συνταυτίσουν περίπου ἐννοιολογικῶς τοὺς δύο τούτους ὅρους.

Ἡ Ὁργάνωσις τοῦ Χώρου εἰς τὴν προᾶξιν καλύπτει μέγα μέρος τῆς Περιφερειακῆς Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως καὶ ἀντιστοίχως τοῦ Περιφερειακοῦ Οἰκονομικοῦ Προγραμματισμοῦ (Regional Development, Regional Economic Planning), δεδομένου ὅτι πρακτικῶς ἡ προσπάθεια διαρρυθμίσεως τῶν στοιχείων τοῦ χώρου ἀναλαμβάνεται συνήθως ἐπὶ περιορισμένων σχετικῶς χωρικῶν τμημάτων (χάριν ἐπιτεύξεως μεγαλυτέρας ἀποτελεσματικότητος), ἅτινα ἀναπτύσσει καὶ ἄλλως, ἀλλὰ καὶ οἰκονομικῶς.

Τόσον ἡ Ὁργάνωσις τοῦ Χώρου ἢ Χωρονομία ὅσον καὶ ἡ Πολεονομία προέρχονται ἀπὸ ἠθελημένας καὶ σχεδιασμένας ἐνεργείας τῶν ἀνθρώπων, δηλαδὴ ἀπὸ προσπαθείας σκοπίμου διευθετήσεως καὶ ἀναδιαρθρώσεως τῶν φυσικῶν καὶ βιολογικῶν στοιχείων τοῦ *χώρου* καὶ τῶν πλεγμάτων αὐτῶν ἐν ὄψει τῆς πληρώσεως τῶν κοινῶν ἀναγκῶν τῶν ἀνθρωπίνων ὁμάδων.

Ἄλλ' ἢ ὑπὸ τῶν ἀνθρωπίνων ὁμάδων διευθέτησις τῶν φυσικοβιολογικῶν στοιχείων τοῦ γηίνου χώρου, ἅτινα ἀπηριθμήσαμεν προηγουμένως, παριστᾷ τὸ ἐνεργὸν σκέλος τῆς ἐπιδράσεως, ἣτις ἀκριβῶς ἀποτελεῖ τὸ ἐν ἐκ τῶν ἀντικειμένων τῆς Γεωγραφίας, τοῦ δευτέρου ἀντιπροσωπεύοντος τὰς ἀντεπιδράσεις τῶν μνησθέντων στοιχείων ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων ὁμάδων.

Ὅθεν ἡ Ὁργάνωσις τοῦ Χώρου (καὶ ἡ Πολεονομία ἣτις *λογικῶς* συγκροτεῖ ἐιδικωτέραν μορφήν αὐτῆς) συνάπτεται ἀρρήκτως κατὰ πρῶτον πρὸς τὴν Γεωγραφίαν καὶ πρὸς τὸ ἔργον τῶν Γεωγράφων καὶ τῶν περὶ τὴν Γεωγραφίαν ἀσχολουμένων γενικώτερον. Πράγματι, ἡ Ὁργάνωσις τοῦ Χώρου συνιστᾷ τὸ κατ' ἐξοχὴν πεδῖον τῶν εὐρυτέρων ἐφαρμογῶν τῆς Γεωγραφίας. Οἱ γεωγράφοι συμβάλ-

λουν κατά τρόπον μοναδικόν εἰς τὴν μελέτην τῆς Ὁργανώσεως τοῦ Χώρου ὡς καὶ τὰς προπαρασκευαστικὰς αὐτῆς ἐρεῦνας διὰ τοῦ μνησθέντος ἤδη πολλαπλοῦ αἰσθητηρίου, τὸ ὁποῖον προβάλλουν μὲ τὰς ἐργασίας των, δηλονότι διὰ τοῦ στοιχείου τοῦ **Χώρου**, τοῦ στοιχείου τῆς **συνθέσεως**, τοῦ στοιχείου τῆς **ὀργανώσεως**. Τὸ στοιχεῖον τῆς ἐκτιμῆσεως ἐν τῷ χώρῳ τῆς συγκεκριμένης «θέσεως» καὶ τῶν συνολικῶν τοπικῶν φυσικοβιολογικῶν συνθηκῶν τῆς θέσεως ταύτης, ὡς καὶ τὸ στοιχεῖον τῆς συνθέσεως, ἐνοποιήσεως καὶ ὀλοκληρώσεως τῶν περὶ τῶν συνθηκῶν τούτων γνώσεων, καθὼς ἐπὶ τοῦ πρακτικοῦ πεδίου ἢ ἐναρμόνις καὶ ἐνοποιήσεως τῶν προσπαθειῶν τῶν ἐρευνητῶν ἐκάστης ἐπὶ μέρους συνθήκης (γεωλογικῆς, ἐδαφολογικῆς, ὑδρογραφικῆς, κλιματολογικῆς, ζωικῆς, φυτικῆς κλπ.), ἐμπίπτουν εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῶν γεωγράφων. Ἡ νέα γεωγραφικὴ διαμόρφωσις ἐνὸς δεδομένου τοπίου ὡς σύνθεσις ἐπὶ μέρους ἐρευνῶν καὶ προσπαθειῶν εἶναι ἔργον τῶν γεωγράφων. Μάλιστα ἡ συνθετικὴ προσπάθεια τοῦ γεωγράφου εἶναι τοσοῦτον ἀναγκαία ὅσον αἱ κατ' ἴδιαν τεχνικαὶ τῆς Ὁργανώσεως τοῦ Χώρου εἶναι πολυαριθμότεραι καὶ πολυπλοκώτεραι (πρβλ. M. Philipponeau, σελ. 155·6).

Κατὰ δεύτερον ἢ Ὁργάνωσις τοῦ Χώρου συνάπτεται ἀρρήκτως πρὸς τὴν Τεχνολογίαν καὶ τὴν Οἰκονομικὴν, τὴν Ὑγειονομικὴν καὶ τὴν Χωροαισθητικὴν καὶ ἄρα πρὸς τὰ ἔργα τῶν ἀντιστοιχῶν ἐπιστημῶν.

Ἡ Ὁργάνωσις τοῦ Χώρου ἐκλαμβάνει τὸν χῶρον **ποιοτικῶς** καὶ **τεχνικῶς**, ἥτοι ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν δυνατοτήτων τῆς σκοπιμωτέρας διαρρυθμίσεως αὐτοῦ καὶ ὄχι ποσοτικῶς, συνοριακῶς, ἥτοι ὑπὸ τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ ὄψιν (ἀπόκησις—ἀπώλεια γῆντου χώρου) ὡς ἀντελήφθη ἐνίστε τὸν χῶρον ὁ Fr. Ratzel, ἰδίως ὅμως οἱ Γερμανοὶ Γεωπολιτικοὶ ὡς ὁ K. Haushoffer κ.ἄ. (βλ. M. F. Rouge, σ. 16, 23, 58).

Ὁ χῶρος διατέτει ὄρισμένας φυσικοβιολογικὰς δυνατότητας προσφορᾶς ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἐξαρτωμένας ἀπὸ τὰς ἐπὶ μέρους τοπικὰς συνθήκας. Ἡ προσφορὰ συνεπῶς ἀποτελεῖ γεγονός **φυσικοβιολογικῆς τάξεως** μᾶλλον.

Αἱ ὡς ἄνω δυνατότητες ἐκάστου τμήματος τοῦ χώρου ὑπόκεινται εἰς ἐκμετάλλουσις, ἀνάπτυξιν καὶ ἀξιοποίησιν ἐκ μέρους τῶν ἐνοικουσῶν ἀνθρωπίνων ὀμάδων, ὁ βαθμὸς τῶν ὁποίων συνδέεται πρὸς τὰς τεχνολογικὰς καὶ ἐπιστημονικὰς ἐπιδόσεις, τὴν ἐπιμέλειαν, ἐργατικότητα καὶ παραγωγικότητα τῶν ὀμάδων τούτων.

Ὅθεν, ἡ ζήτησις ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἐξαρτᾶται βασικῶς ἀπὸ τὰς ὡς ἄνω ἐπιδόσεις καὶ ἰδιότητας, κατ' ἀκολουθίαν δὲ εἶναι γεγονός **οἰκονομικῆς τάξεως** μᾶλλον.

4. Ἐξέλιξις τῆς Ὁργανώσεως τοῦ Χώρου

Ἐλέχθη ἤδη προηγουμένως (τίτλος 1) ὅτι αἱ πρῶται προσπάθειαι Ὁργάνωσεως τοῦ Χώρου συνδέονται πρὸς τὴν ὑπερνίκησιν τῶν σταδίων τῆς πρωτογόνου ζωῆς. Τὸ φαινόμενον τοῦτο εἶναι κατὰ ταῦτα παλαιότατον συναπτόμενον πρὸς αὐτὰς ταύτας τὰς ἀπαρχὰς τοῦ τεχνικοῦ ἰδίως πολιτισμοῦ.

Ἐπὶ τὴν οὐχ ἥτιον περίοδον τῆς ἱστορίας καθ' ἣς αἱ σχετικαὶ προσπάθειαι παρουσίασαν ἰδιαιτέραν ἔντασιν. Τοιαῦται περιπτώσεις ἐνεφανίσθησαν γενικῶς εἰς τὰς ἐποχὰς κατὰ τὰς ὁποίας ἡ ἀναρχία, ὁ οἰκονομικὸς φιλευθερισμὸς καὶ ἡ πολιτικὴ κατάτμησις εἶχον παραμερισθῆ. Εἰδικώτερον τοιαῦται προσπάθειαι παρουσιάσθησαν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς διαμορφώσεως τῶν μεγάλων αὐτοκρατοριῶν. Οὕτω ὁ Ἀλέξανδρος ἠθέλησε νὰ καταρτίσῃ πίνακα τῆς καταστάσεως τῶν ἐπαρχιῶν τῆς αὐτοκρατορίας του. Ὁ Αὐγούστος καὶ ὁ Καῖσαρ ἐχρησιμοποίησαν πληθὺν γεωμετρῶν πρὸς μέτρησιν τῶν ὁδῶν τῶν ἐξυπηρευομένων τὴν αὐτοκρατορίαν καὶ συνεκέντρωσαν στοιχεῖα διὰ τοὺς στρατιωτικὸς καὶ οἰκονομικοὺς πόρους τοῦ ρωμαϊκοῦ κόσμου. Ὁ ρωμαϊκὸς ἐποικισμὸς ὡς καὶ αἱ ἐκστρατεῖαι ἀνελαμβάνοντο κατόπιν συστηματικοῦ σχεδίου στηριζομένου ἐπὶ ἀκριβοῦς ἐρεῦνης καὶ γνώσεως τοῦ συναφοῦς περιβάλλοντος. Κατόπιν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς Ἀναγεννήσεως ὅταν ἡ μοναρχία συνεκέντρωσεν ἐκ νέου εἰς χεῖρας τῆς ὄλας τὰς ἐξουσίας καὶ ἐσχημάτισε τὰ μεγάλα Ἐθνικὰ Κράτη αἱ συναφεῖς προσπάθειαι ἐπανελήφθησαν. Κατὰ τὰς ἐπακολουθησάσας τὴν περίοδον ταύτην γεωγραφικὰς ἀνακαλύψεις τὰ ἔργα τῶν γεωγράφων ἐχρησιμοποιήθησαν ὄχι μόνον διὰ τὴν καλυτέραν διεξαγωγὴν τῶν ἐρευνητικῶν ταξιδιῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν διαρρῦθμιν τῶν νέων ἐδαφῶν, ἀκόμη καὶ εἰς ἣς περιπτώσεις ἡ διαρρῦθμις αὕτη δὲν ἦτο προῖον ἐνὸς τόπου συστηματικοῦ σχεδίου ὅπως ἐπὶ τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς. Ἡ ἄξια ἐξάρασεως εἶναι ἡ εἰς τὸ πεδῖον τῶν στατιστικῶν καὶ γεωοικονομικῶν ἐρευνῶν δρασίς τοῦ Γάλλου στρατάρχου Vauban, καὶ εἰς τὸ πεδῖον τῆς χαρτογραφίας, τῆς στατιστικῆς καὶ τῶν γεωγραφικῶν μονογραφιῶν ἐπὶ τῶν ξένων χωρῶν δραστηριότης τοῦ Ναπολέοντος (βλ. J. Gottmann, σελ. 15 καὶ 28. M. Philipponeau, σ. 19—24). Μετὰ ταῦτα κατὰ τὴν σύγχρονον ἰδίως ἐποχὴν καθ' ἣν οἱ πόλεμοι ἐπεσώρευσαν ὕλικὰς καταστροφὰς ἀνευ προηγουμένου, καθ' ἣν ἡ τάσις πρὸς ἀλόκησιν ἠῤῥημένου εἰσοδήματος (κοινωνικοῦ καὶ κατὰ κεφαλὴν) ἐφθασε εἰς ἐπίπεδα ἄγνωστα κατὰ τὸ παρελθόν, καθ' ἣν αἱ μεγάλαι διαφοραὶ ὕψους εἰσοδήματος κατὰ περιοχὰς ἐπαυσαν νὰ εἶναι ἀνεκταὶ καὶ ἡ ἰσόρροπος τοπικὴ ἀνάπτυξις ἔγινε αἴτημα ἐπιτακτικόν, τέλος καθ' ἣν ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις τῶν καθυστερημένων χωρῶν ἀπέβη τὸ κρισιμώτερον πολιτικὸν καὶ οἰκονομικὸν πρόβλημα τοῦ κόσμου, αἱ προσπάθειαι ὁργανώσεως τοῦ χώρου ἔλαβον μεγίστην ἔκτασιν.

Συνοπτικῶς κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν ἡ ὁργάνωσις τοῦ χώρου ὑποκινεῖται εἰς μὲν τὰς καθυστερημένας χώρας ἀπὸ τὴν ἀδήριτον ἀνάγκην τῆς μεγαλυτέρας συμμετοχῆς τῶν εἰς τὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἀπὸ λόγους γενικωτέρας πολιτικῆς, εἰς δὲ τὰς προωδευμένας χώρας ἀπὸ τὴν ἀνάγκην τῆς ἀντιμετωπίσεως τοῦ καρκινώματος τῶν γιγαντιαίων πόλεων, τοῦ ὑπεραστισμοῦ τῶν ἀστικῶν κέντρων, τῆς ὑποαναπτύξεως καὶ τῆς μονίμου ἀνεργίας ὁρισμένων περιοχῶν ἥτις διασπᾷ τὴν διατοπικὴν ἰσορροπίαν τῆς ὄλης χώρας.

Ἰδιαιτέραν σημασίαν μεταξὺ τοῦ συνόλου τῶν ἐπὶ μέρους εἰδικῶν παραγόντων, οἵτινες ὠθοῦν πρὸς Ὀργάνωσιν τοῦ Χώρου καὶ Περιφερειακὴν Ἀνάπτυξιν, κέκτηνται ὁρισμένοι παράγοντες ὧν ἡ ἐπενέργεια ἀπαντᾷται μὲ ἀξιοσημείωτον συχνότητα. Οἱ ἐν λόγῳ παράγοντες εἶναι οἱ ὕδρογραφικοὶ (τυπικὴ περίπτωσις ἡ περίφημος διαρρῦθμις τοῦ λεκανοπεδίου τοῦ ποταμοῦ Tennessee εἰς τὰς Η.Π.

τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, οἱ *κυκλοφοριακοὶ* (μέσα συγκοινωνίας καὶ ἐπικοινωνίας), τέλος οἱ *ψυχολογικοὶ* (αἱ ἀναμνήσεις ἐθνικοῦ μεγαλείου, τὰ ἐγκαθιδρυμένα συμφέροντα, αἱ θρησκευτικαὶ πεποιθήσεις, τὰ διάφορα κοινωνικὰ σύμβολα κλπ. βλ. J. Gottmann, σ. 29·30).

Πρὸς τούτους ἡ Ὄργανωσις τοῦ Χώρου εὐνοεῖται ἀπὸ ὄρισμένας συνθηκῆς τῆς συγχρόνου ἐποχῆς. Αἱ κυριώτεραι τῶν ἐν λόγῳ συνθηκῶν εἶναι ἡ *ἐπέκτασις τοῦ κύκλου τῆς κρατικῆς δράσεως* κατόπιν τῆς ὑπερνικησεως τῶν ἰδεῶν τῶν ἄκρων Φιλελευθέρων Οἰκονομολόγων περὶ πλήρους ἀποχῆς τοῦ Κράτους ἀπὸ πάσης ἐπεμβάσεως εἰς τὴν ἐλευθέραν λειτουργίαν τῶν οἰκονομικῶν δυνάμεων (βλ. *Π. Δερελίη*, Στοιχεῖα Δημοσίας Οἰκονομικῆς, σελ. 7 κ.έ. Θεσσαλονίκη 1950, λιθογρ. παραδόσεις. *Δ. Σάντη*, Αἱ σύγχρονοι κατευθύνσεις τῆς δημοοικονομικῆς δράσεως, 1930), ἡ *ταχεῖα καὶ ἐντονος πρόοδος τῆς τεχνικῆς*, ἡ ἀνάπτυξις τῶν οργανωτικῶν μεθόδων εἰς οἰκονομικὰς μονάδας καὶ τὴν ἐν γένει οἰκονομίαν, ἡ ἀνάγκη τοῦ συντονισμοῦ τῶν εἰδικευμένων δημοσίων ὑπηρεσιῶν, ἥτις ἐπιτυγχάνεται ἀποτελεσματικότερον εἰς μικρότερα χωρικά τμήματα, ἡ πρόοδος τῶν ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν καὶ *ἰδίᾳ τῶν Γεωγραφικῶν*, αἱ ὁποῖα καθυστεροῦν δυνατὴν τὴν *συνθετικὴν* ἀντιμετώπισιν τῶν ἐπὶ μέρους προβλημάτων τῆς Ὄργανώσεως τοῦ Χώρου.

5. Τὰ κατ' ἰδίαν στοιχεῖα τῆς Ὄργανώσεως τοῦ Χώρου

Ἡ ἀντιμετώπισις τῶν προβλημάτων τῆς Ὄργανώσεως τοῦ Χώρου εἰς τὴν Κρατικὴν ἔκτασιν ἐπιβάλλει τὴν διάκρισιν τῶν συστατικῶν στοιχείων αὐτοῦ. Ἡ διάκρισις αὕτη διευκολύνει τὴν σχεδίασιν τῆς προσφορωτέρας κατανομῆς τοῦ χώρου εἰς τὰς κατ' ἰδίαν δυνατὰς χρησιμοποιήσεις του. Τὰ συστατικὰ ταῦτα στοιχεῖα εἶναι τὰ κάτωθι (βλ. Armin Meili εἰς G. Bardet, σελ. 32).

α. Ὁ χῶρος διατροφῆς καὶ συντηρήσεως (περιφέρειαι διατιθέμεναι διὰ γεωργίαν, ζωοκομίαν, δασοπονίαν, ἀλιείαν, θήραν, ἐφοδιασμὸν δι' ὕδατος καὶ ἠλεκτρισμοῦ, μεταλλεῖα κλπ.).

β. Αἱ ζῶναι βιομηχανικῆς παραγωγῆς (βιομηχαναῖαι, βιοτεχνίαι, ἐπαγγέλματα).

γ. Ὁ χῶρος τῶν συγκοινωνιῶν καὶ ἐπικοινωνιῶν πάσης φύσεως (χερσαῖαι ὁδοί, σιδηροδρομικαὶ γραμμαί, ὑδάτινοι ὁδοί, λιμένες, διώρυγες, ἀεροδρόμια, ἄγωγοὶ ὑψηλῆς τάσεως κλπ.).

δ. Ὁ χῶρος διαμονῆς (οἰκισμοὶ ἀστικοὶ καὶ ἀγροτικοί, συσσωματωμένοι ἢ διεσκορπισμένοι, δηλαδὴ πόλεις, χωρία, ἀγροικίαι κλπ.).

ε. Ζῶναι ἀναψυχῆς, περιοχαὶ ἀνέσεων, ἀθλητισμοῦ, παιδιῶν, περιηγητισμοῦ κλπ.

6. Τὰ μεγάλα προβλήματα καὶ αἱ γενικαὶ ἀρχαὶ τῆς Ὄργανώσεως τοῦ Χώρου

Τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς Ὄργανώσεως τοῦ Χώρου διακρίνονται εἰς τὰς ἀκολούθους πέντε βασικὰς κατηγορίας:

- α. Προβλήματα υγιεινῆς καὶ ἀνέσεως
- β. Προβλήματα οἰκονομικὰ καὶ κοινωνικὰ
- γ. Προβλήματα κυκλοφορίας εἰδικώτερον
- δ. Προβλήματα διανοητικά, πνευματικά, πολιτιστικά
- ε. Προβλήματα αἰσθητικῆς.

Ἡ παρουσίασις αὕτη δὲν σημαίνει βεβαίως, ὅτι ἡ ἐπίλυσις τῶν προβλημάτων τῆς Ὀργανώσεως τοῦ Χώρου πρέπει νὰ ἀκολουθήσῃ ἀτέγκτως τὴν διαγραφείσαν σειράν. Ἀποτελεῖ ἀπλῶς θεωρητικὸν διάγραμμα μιᾶς πρακτικῆς κατατάξεως γενομένης «ἐν ὄψει ἀναλύσεων ὧν ὁ σκοπὸς εἶναι ἡ ἐμφάνισις τῆς κλίματος τῶν ἀξιών, τῆς ἐκτάσεως τῶν πρὸς λύσιν ζητημάτων, ζητημάτων μὴ δυναμένων νὰ διευθετηθῶσιν ἄνευ καθολικῆς θέας» (G. Bardet, σελ. 35. M. F. Rouge σελ. 98 - 99).

Ἡ ἀποτελεσματικὴ Ὀργάνωσις τοῦ Χώρου ἀπαιτεῖ τὴν ἐφαρμογὴν ὁρισμένων δεοντολογικῶν ἀρχῶν ἢ κανόνων προκυπτόντων ἀπὸ αὐτὰ ταῦτα τὰ ἀντιμετωπιζόμενα σύγχρονα συναφῆ προβλήματα καὶ ἀπὸ τὸν ὑπὸ τῆς σχετικῆς προσπαθείας ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν.

Αἱ ἀρχαὶ αὗται ἔχουν ὡς ἀκολούθως κατὰ τὸν maître τῆς Χωρονομίας Gaston Bardet (σελ. 76 - 77).

α. Εἰς τὸν *ἀγροτικὸν* τομέα ἐπιβάλλεται :

«Ἡ ἐνθάρρυνσις τῆς συσπειρώσεως τῶν μικρῶν χωρίων καὶ τῶν χωρίων, πέριξ τῶν χωρίων—κέντρων καὶ τῶν συνεργατικῶν κέντρων.

— Ἡ ἀναγωγὴ τῶν χωρίων—κέντρων τούτων εἰς ἀληθεῖς πυρῆνας ἐνὸς νέου ἀγροτικοῦ πολιτισμοῦ.

— Ἡ ἀναγωγὴ τῆς «χώρας» εἰς νέαν μονάδα ἀγροτικοῦ ἐξοπλισμοῦ».

β. Εἰς τὸν *ἀστικὸν* τομέα ἐπιβάλλεται :

«Ἡ ἐνθάρρυνσις τῆς ἀναπτύξεως τῶν πολὺ μικρῶν πόλεων μέχρι τοῦ ἄριστου ὅριου τῶν 10.000 οἰκογενειῶν.

— Ἡ διαμόρφωσις παραγωγικῶν κέντρων (cités des producteurs) τοῦ ἄριστου μεγέθους.

— Ὁ περιορισμὸς τῆς ἀναπτύξεως τῶν σημερινῶν πόλεων, αἵτινες ἔχουσιν ὑπερβῆ τὸ ἄριστον ὄριον.

— Ἡ ἀποσυμφόρησις καὶ εὐαέρωσις τῶν περιφερειακῶν μητροπόλεων καὶ ἡ ἀναδιαμόρφωσις ἐντὸς τῶν κόλπων τῶν ἡμιαυτονόμων «κοινοτήτων» (Communités), μὴ ὑπερβαινουσῶν τὸ ἄριστον ὄριον καὶ ὑποδηρημένων εἰς συνοικίας.

— Ἡ εἰς τὸ ἀνώτατον ὄριον ἀποκέντρωσις, πρᾶγμα ὅπερ συνεπάγεται δραστήρια μέτρα ἔναντι τῶν τερατωδῶν ἀστικῶν συσσωματώσεων ὡς οἱ Παρίσιοι, ἡ Μασσαλία κλπ. καὶ ἀποτελεσματικὴν πολιτικὴν περιφερειακῶν ἰσορροπήσεων».

γ. *Εἰς ἅπαν τὸ ἐθνικὸν ἔδαφος* ἐπιβάλλεται :

«Ἀποκέντρωσις βιομηχανικὴ καὶ πνευματικοπολιτιστικὴ καὶ ἐν γενικῶν πνεῦμα ἀποκεντρώσεως ἐξικνούμενον κατὰ τὸν E. Mounier *μέχρι τοῦ προσώπου*. Ἐς ὁμιλήσωμεν κάλλιον μετὰ τοῦ Thomas Adam—συνεχίζει ὁ Gaston Bardet—περὶ *ἀνα-κεντρώσεως*, δοθέντος ὅτι πρόκειται νὰ ἐπανευρεθῶσι πολυάριθμα κέντρα πέριξ τῶν ὁποίων πρέπει νὰ διαρθρωθῶν ζῶσαι κοινότητες».

7. Φορείς τῆς Ὄργανώσεως τοῦ Χώρου

Εἰς πάσας τὰς περιόδους τῆς ἱστορίας, ἰδιαίτατα ὁμως εἰς τὴν σύγχρονον, κύριος φορεὺς καὶ δύναμις κινουσα τὴν Ὄργάνωσιν τοῦ Χώρου εἶναι τὸ Κράτος καὶ αἱ ἄλλαι Δημόσιαι Ἐξουσίαι, κεντρικαὶ καὶ ἀποκεντρωμέναι. Ἐπειδὴ ὁμως ἡ Ὄργάνωσις τοῦ Χώρου εἰς τὰς ἐπὶ μέρους περιφερείας (régions) ἐκάστης χώρας συνδέεται στενότερα μὲ **τοπικὰ ἐνδιαφέροντα** καὶ συμφέροντα, ἔλαβε μεγάλην ἔκτασιν ἢ διὰ τοπικῶν ἀρχῶν καὶ συμβουλίων ἀλλὰ ἐνίοτε καὶ ἡ διὰ τοπικῶν ἰδιωτικῶν πρωτοβουλιῶν διενέργεια (αὐτονόμως ἢ ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὰς κεντρικὰς ἀρχὰς) ὀργανώσεως τοῦ ἐπαρχιακοῦ χώρου.

Ἡ διάδοσις τῆς Ὄργανώσεως τοῦ Χώρου εἶρε, ὡς ἦτο φυσικόν, ἐμπόδιον εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ οικονομικοῦ φιλελευθερισμοῦ ἔτι δὲ πλέον εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Μαγχεστριανισμοῦ, αἵτινες, ὡς γνωστόν, παριστοῦν τὴν ἀποκορύφωσιν τοῦ ἀντι-παρεμβατικοῦ πνεύματος. Ἐκτοτε ἡ σχετικὴ προσπάθεια προοδεύει κατ' ἀναλογίαν τῆς υπερνικήσεως τῶν ὡς ἄνω ἀντιδραστικῶν ἀρχῶν, τῆς μὴ ἐξαντλήσεως τῶν εἰς δεδομένην στιγμὴν ἐκμεταλλεομένων πόρων τῶν διαφόρων χωρῶν, τῆς δξύνσεως τῆς βιομηχανικῆς συγκεντρώσεως, τῆς ἐντάσεως τῆς ἀστικῆς ἀνισορροπίας καὶ τῆς ὑπερβολικῆς ἐξαρτήσεως ἀπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ (βλ. M. F. Rouge, σ. 23).

8. Ὄργάνωσις τοῦ Χώρου καὶ Προγραμματισμὸς

Ἡ ἀποτελεσματικὴ προσπάθεια Ὄργανώσεως τοῦ Χώρου εἶναι πρᾶφανές ὅτι ἀπαιτεῖ ἐπιτακτικῶς πλήρη Σχεδίασιν καὶ Προγραμματισμόν.

Αἱ μεγάλαι φάσεις τῆς καταρτίσεως τοῦ Περιφερειακοῦ Σχεδίου Ὄργανώσεως τοῦ Χώρου δύνανται νὰ διατυπωθῶσιν ὡς ἑξῆς:

α. Προετοιμασία καὶ διαμόρφωσις τῶν ἀπαιτουμένων διαφόρων **στελεχῶν** καταρτίσεως, ἐφαρμογῆς καὶ τελικῆς ἐκτελέσεως τοῦ Προγράμματος.

β. Προπαρασκευὴ καὶ ὑποκίνησις τοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν τοπικῶν πληθυσμῶν πρὸς ψυχικὴν καὶ ἐνεργὸν συμμετοχὴν εἰς τὴν προσπάθειαν Ὄργανώσεως τοῦ Χώρου.

γ. Διενέργεια τῶν ἐπιβαλλομένων ἐρευνῶν (surveys) καὶ ἀναλυτικῶν μελετῶν, γεωοικονομικῶν, τεχνικῶν, δημογραφικῶν, ἔδαφολογικῶν, γεωλογικῶν, ὑδρολογικῶν, βοτανικῶν κλπ.

δ. Κριτικὴ ἐκτίμησις τῶν πρὸς πλήρωσιν ἀναγκῶν.

ε. Κριτικὴ προσμέτρησις τῶν διατιθεμένων δραστηριοτήτων.

στ. Σύνθεσις τοῦ γενικοῦ κατευθυντηρίου σχεδίου.

ζ. Ἐκπόνησις τῶν προγραμμάτων ἐφαρμογῆς καὶ καθορισμὸς τῶν προτεραιοτήτων καὶ κατηγοριῶν ἐπηρεγούσης τάξεως.

η. Ἐφαρμογὴ καὶ ἐν τῇ πράξει ἐκτέλεσις τοῦ ὅλου Προγράμματος, ἐπακόλουθοι προσαρμογαὶ αὐτοῦ καὶ ὑπερνικήσις τῶν ἀνακυπτόντων ἐμποδίων, σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ διὰ κατάλληλον διαφωτίσεως τοῦ κοῖνου (πρβλ. G. Bardet, σελ. 51-66. O. Tulippe, σελ. 43 κ. ἐπ.).

Β'. Οικονομική ανάπτυξις, Ὀργάνωσις τοῦ Χώρου Προγραμματισμός

1. Οὐσία τῆς Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως

Ἦδη ἐρωτᾶται τί εἶναι Οἰκονομική Ἀνάπτυξις δεδομένης χώρας, ποία ἡ σχέσις αὐτῆς πρὸς τὴν Ὀργάνωσιν τοῦ Χώρου, διατί ὁ κρατικὸς προγραμματισμὸς ἀμφοτέρων εἶναι ἀπαραίτητος.

Διὰ τοῦ ὅρου «Οἰκονομική Ἀνάπτυξις» δέον νὰ νοηθῇ ἡ δυναμικὴ αὐτοπροωθημένη καὶ πολύπλοκος οἰκονομική, τεχνική, μορφωτικὴ, ψυχολογική, κοινωνικὴ καὶ πολιτιστικὴ γενικότερον διαδικασίᾳ διὰ τῆς ὁποίας μία χώρα κατορθοῖ νὰ προωθῆσῃ οὐσιωδῶς τὴν ὅλην ὀργάνωσιν αὐτῆς, νὰ ἀδξήσῃ τὰς τεχνικὰς καὶ ἐπιχειρησιακὰς ἐπιδόσεις τῆς, τὸν βιομηχανικὸν ἐξοπλισμὸν καὶ γενικῶς τὰς ἐπενδύσεις παγίου κεφαλαίου, ὡς καὶ τὸ συνολικὸν καὶ τὸ κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα αὐτῆς, καὶ καθολικώτερον νὰ μεταμορφώσῃ τὸν ποιοτικὸν τύπον τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας αὐτῆς, προσεγγίζουσα οὕτω τὸ ἐπίπεδον τῆς ζωῆς τῶν προωδευομένων βιομηχανικῶς χωρῶν.

Ἡ ἐκτενὴς ἀνάλυσις τῶν προβλημάτων τῆς Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως ἀπόκειται εἰς τὰ εἰδικὰ περὶ αὐτῆς ἔργα. Εἰς τὸ παρὸν ἔργον θὰ ἐξετασθῶσι μόνον ὠρισμένα καίρια σημεῖα, τὰ ὁποία θὰ συμβάλουν εἰς τὴν διαφώτισιν τοῦ ἀπασχολοῦντος ἡμᾶς προβλήματος, ἤτοι τῆς συμβολῆς τῶν γεωοικονομικῶν ἐρευνῶν εἰς τὸν προγραμματισμὸν τῆς Περιφερειακῆς Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως

Ἡ οἰκονομικὴ ὑποανάπτυξις ἢ καθυστέρησις ἀφορᾷ περίπου τὰ $\frac{3}{4}$ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ὑδρογαίης, ἔχει διάφορον βαθμὸν καὶ ἕκτασιν εἰς ἐκάστην καθυστερημένην χώραν (πρᾶγμα μάλιστα ὄπερ ἤγαγε τοὺς ἐρευνητὰς εἰς κατάρτισιν τύπων ὑποανάπτυξεως), συγκροτεῖται δὲ ἀπὸ τὰ κάτωθι βασικὰ χαρακτηριστικά.

— Χαμηλὸν μέσον κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα συγκριτικῶς πρὸς τὸ σχετικὸν εἰσόδημα τῶν προωδευομένων βιομηχανικῶς χωρῶν.

— Γενικὴ παιδεία ἀνύπαρκτος ἢ ἀνεπαρκῆς καὶ τεχνικὴ ἐκπαίδευσις καὶ ἐπίδοσις ἀνύπαρκτος ἢ ἀρχέγονος ἢ ἀσήμαντος. Τὸ στοιχεῖον τοῦτο κέκμηται σπουδαιοτάτης σημασίας.

— Ὀργάνωσις ἐλλειπῆς ἢ ἐλαττωματικὴ εἰς ὅλους σχεδὸν τοὺς τομεῖς τῆς δημοσίας καὶ τῆς ἰδιωτικῆς δράσεως.

— Ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα ἀτροφικὸν καὶ ἐπιχειρηματικότης ἀνύπαρκτος ἢ ἀνεπαρκῆς.

— Ἐλλειψις βιομηχανίας καὶ δὴ προηγμένης, ὑπεροχὴ πρωτογενοῦς παραγωγῆς διεξαγομένης μὲ ἀρχεγόνους κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον μεθόδους.

— Χαμηλὴ τεχνικὴ παραγωγικότης καθ' ὥραν ἐργασίας.

— Ὑπερπληθυσμὸς εἰς πλείστας ὄσας περιπτώσεις.

— Ἀνεργία ἢ ὑποαπασχόλησις ἢ ἀμφοτέραι μεγάλων τμημάτων τοῦ ἐργασίμου πληθυσμοῦ, ἀφθονία παρασιτικῶν ἐπαγγελμάτων εἰς πολλὰς περιπτώσεις, φυσικοὶ πόροι ἀνεκμετάλλευτοι ἢ πλημμελῶς ἀξιοποιούμενοι.

— Έξωτερικαί οικονομικαί σχέσεις ασήμαντοι, εξαγωγαί άτροφικαί καί περιορισμέναι εις όλίγα προϊόντα πρωτογενούς παραγωγής.

— Διαμόρφωσις συγχάκις μονοπωλιακών καταστάσεων εις τήν παραγωγήν, τό έμπόριον, τας συγκοινωνίας.

— Μεγάλαι άνισότητες εις τήν κατανομήν τών εισοδημάτων ερχόμεναι εις ζωήράν άντίθεσην πρός τό χαμηλόν μέσον κατά κεφαλήν εισόδημα.

— Ύπεροχή τών παραδοσιακών τρόπων ζωής.

2. Οικονομική ανάπτυξις καί πολιτισμός

Ή ύπαρξις τών ός άνω βασικών χαρακτηριστικών δεικνύει ότι ή οικονομική ύποανάπτυξις ή καθυστέρησις δέν άποτελεϊ μεμονωμένον τι φαινόμενον εντοπιζόμενον εις τήν σφαιράν τής οικονομίας, άλλα φαινόμενον πολύπλευρον καί όργανικόν συναπτόμενον πρός τήν όλην ιστορικήν καί πολιτιστικήν εξέλιξιν τής ύποαναπτυγμένης ή καθυστερημένης οικονομικώς χώρας.

Όθεν ό πρωταρχικός χαρακτήρ τής οικονομικής αναπτύξεως ή καθυστερήσεως είναι *πολιτιστικός*, ή διάγνωσις δέ αύτη κέκτηται θεμελιώδη σημασίαν διά τήν εκπόνησιν καί επεξεργασίαν τής ενδεικνυόμενης πολιτικής πρός ταχείαν οικονομικήν ανάπτυξιν, πολιτικής ήτις κατ' ανάγκην δέον όπως είναι πολύπλευρος, μακρόπνοος καί πλουτισμένη με φαντασίαν καί έμπνευσιν καί ή όποία πρέπει να τοποθετη τόν παράγοντα «Μόρφωσις» εις τήν άνωτάτην γραμμήν.

Διά τόν λόγον τούτον έτονίσαμεν όπως ιδιαιτέρως τόν *ιστορικοπολιτισκόν* χαρακτήρα του προβλήματος τής Οικονομικής Αναπτύξεως εις τό μνημονευθέν σύγγραμμα ήμών «Ή νέα οικονομική πολιτική εις τήν Ελλάδα», Αθήναι 1958 (σελ. 191 κ.έ. έκδ. Α. Παπαζήση), είμεθα δέ εξαιρετικώς ίκανοποιημένοι διαπιστούντες τήν άπόδοσιν τής αύτης σημασίας εις τόν χαρακτήρα τούτον υπό του κ. *Αχιλ. Κομινού* εις τήν αναφερθεϊσαν ήδη λαμπράν εργασία του «Οικονομική Ανάπτυξις. Γενική έπισκόπησις τών προβλημάτων τών ύποαναπτύκτων χωρών, Αθήναι 1960 (ανάτυπον εκ του Ζ' τόμου τής Οίκον. καί Λογιστ. Έγκυκλοπαδείας).

Έλέχθη άνωτέρω ότι τά 3/4 περίπου του πληθυσμού τής ύδρογείου ζούν υπό συνθήκας οικονομικής ύποαναπτύξεως. Τό γεγονός τούτο δηλοϊ τήν τεραστίαν οικονομικήν καί κοινωνικήν σημασίαν του προβλήματος εις τό παγκόσμιον πλαίσιον, έξηγεί δέ εξ άλλου τήν πολιτικήν σπουδαιότητα αυτού εκδηλουμένην, ός γνωστόν, εις τόν όξύν ανταγωνισμόν μεταξυ Ανατολικού καί Δυτικού κόσμου περι τόν χειρισμόν τών τυχών τών καθυστερημένων περιοχών τής ύδρογείου.

3. Τά στάδια τής Οικονομικής Αναπτύξεως

Ή οικονομική ανάπτυξις διατρέχει εις τας καθ' έκαστον χώρας όρισμένα στάδια, ή σταδιακή δέ αύτη εξέλιξις δέον όπως νοηθη ός έχουσα ύφήν γενικευτικήν καί σχετικήν, ούχι δέ άκαμπτον καί σχηματικήν. Τά στάδια ταυτα κατά τόν γνωστόν ιστορικόν τής οικονομίας καί θεωρητικόν τής οικονομικής ανάπτυ-

ξεως W. W. Rostow είναι ή *προπαρασκευή*, ή *ἐξόρμησις* (take off), ή *ώριμότης*. Εἰς τὰ ἐν λόγω στάδια ὁ Rostow προσέθεσε ἐσχάτως τὸ στάδιον τῆς *πρωτογόνου ζωῆς*, ὅπερ προηγείται τοῦ σταδίου τῆς προπαρασκευῆς καὶ τὸ στάδιον τῆς *ὕπερωριμότητος*, ὅπερ ἔπεται τοῦ σταδίου τῆς ὀριμότητος (βλ. τὸ ἔργον του The Stages of Economic Growth, 1960 Καϊμπριτζ).

Ἡ περὶ σταδίων τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως θεωρία τοῦ W. W. Rostow (ἣτις ὑπενθυμίζει τὰς παλαιότερας ἀναλόγους περὶ ἐξελίξεως τῆς οἰκονομίας θεωρίας τοῦ Fr. List τοῦ B. Hildebrand, τοῦ K. Bücher, τοῦ G. Schmoller), ὑποβοηθεῖ εἰς τὴν κατανόησιν τῆς ἐξελικτικῆς πορείας τῆς οἰκονομίας ἐκ τῶν ἀτελεστέρων μορφῶν πρὸς πληρεστέρας καὶ παρέχει ἐνδείξεις δυναμένας νὰ συμβάλλουν εἰς τὴν ἐκπόνησιν τῆς ἐκατασταχοῦ προσφόρου οἰκονομικῆς πολιτικῆς πρὸς ἐπίτευξιν ταχείας οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

4. Ἡ διαδικασία τῆς Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως

Εἰς τὴν κατάρτισιν καὶ ἐφαρμογὴν τῆς ὡς ἄνω πολιτικῆς συμβάλλει ἔτι περισσότερο ἢ μελέτη τῶν ἐπὶ μέρους τρόπων καθ' οὓς πραγματοποιεῖται ἐν τῇ πράξει ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις, ἥτοι ἡ μελέτη τῆς «*διαδικασίας*» (processus) τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Συγκεκριμένως ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ, εἴτε *ἐσωτερικῶς* τοῦτέστιν διὰ τῆς «*αὐτομάτου*» καὶ ἐλευθέρως λειτουργίας τῶν δυνάμεων τῆς ἀγορᾶς, τῆς δράσεως τῶν ἰδιωτῶν ἐπιχειρηματιῶν καὶ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, εἴτε *ἐξωτερικῶς*, τοῦτέστιν διὰ τῆς καταλλήλου παρεμβάσεως τοῦ Κράτους καὶ τῶν ἄλλων Δημοσίων Ἐξουσιῶν ἢ διὰ τῆς ἀπ' εὐθείας ἀναλήψεως τῆς προσπάθειας οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως ὑπὸ τοῦ Κράτους μέσῳ τοῦ παραμερισμοῦ τῆς οἰκονομίας τῆς ἀγορᾶς, μέσῳ τῆς κρατικῆς ἰδιοκτησίας τῶν μέσων παραγωγῆς καὶ ἰδιαίτατα τῆς κρατικῆς διευθύνσεως τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος καὶ τῆς καταρτίσεως καὶ ἐφαρμογῆς λεπτομεροῦς Καθολικοῦ Προγράμματος ταχείας οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως περιλαμβάνοντος ἐν τῇ πράξει τὸν ξαναγκασμὸν τῶν ἀτόμων.

Ἐσωτερικῶς καὶ κατὰ τρόπον «*αὐτόματον*», ὄργανικὸν καὶ ἀποκεντρωτικὸν ἐπετεύχθη βαθμιαίως ἀπὸ τοῦ 1770 κυρίως καὶ ἐξῆς (πρῶτῃ μεγάλῃ βιομηχανικῇ, γεωργικῇ, συγκοινωνιακῇ ἐπανάστασις) ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις τῶν σημερινῶν βιομηχανικῶς προηγμένων χωρῶν τοῦ Δυτικοῦ κόσμου ἰδίως (βλ. *Σ. Πουλόπουλον* ἄνωτ. σελ. 211 κ.ἑ. W. Hoffmann, The Growth of Industrial Economies, Λονδῖνον 1958. A. Youngson Possibilities of Economic Progress, Λονδῖνον 1959).

Ἐξωτερικῶς καὶ κατὰ τρόπον τεχνητὸν ἐπιχειρεῖται ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις ὑπὸ τοῦ Κράτους καὶ μὲ κεντρικὴν ἀναγκαστικὴν ὀργάνωσιν τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς κοινωνίας εἰς τὰς Κομμουνιστικὰς Χώρας καὶ μάλιστα μὲ συστηματικὴν καὶ ἐκτεταμένην ἐφαρμογὴν τῶν εὐρημάτων τῆς συγχρόνου Φυσικῆς καὶ Οἰκονομικῆς Γεωγραφίας καὶ χρησιμοποίησιν Γεωγράφων (βλ. M. Phlipponneau σ.29κ.ἑ.).

Ἐπίσης «*ἐξωτερικῶς*» καὶ κατὰ τρόπον τεχνητὸν ἐπιχειρεῖται ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις ὑπὸ τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ Κράτους ἄνευ ὅμως παραμερισμοῦ τῆς οἰκο-

νομίας τῆς ἀγορᾶς, ἀλλὰ ἐπὶ τῇ βάσει ἑνὸς Γενικοῦ Προγράμματος προβλέποντος τὴν διενέργειαν Δημοσίων Ἐπενδύσεων ἐπὶ βασικῶν τομέων τῆς οἰκονομίας καὶ τὴν διαμόρφωσιν καταλλήλου κλίματος ἐνθαρρύνοντος καὶ πολλαχῶς διευκολύνοντος τὴν ἰδιωτικὴν ἐπιχειρηματικὴν δρασίαν, εἰς τὰς ἐλευθέρως χῶρας τοῦ Δυτικοῦ κόσμου, ὡς καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἐλευθέρως χῶρας τῆς ὑδρογείου. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην συνήθως τὸ Κράτος ἐπικουρεῖται ἀπὸ τοὺς διαφόρους Διεθνεῖς Ὄργανισμοὺς ἢ καὶ ἀπὸ προωδευμένας βιομηχανικῶς χῶρας ὡς κυρίως αἱ Η.Π., διὰ κεφαλαίων χορηγούμενων δωρεὰν ἢ ἐπὶ πιστώσει ὡς καὶ δι' ὑποβολῆς τεχνικῶν σχεδίων καὶ διαθέσεως οἰκονομικῶν καὶ τεχνικῶν συμβούλων (βλ. καὶ *'Αλ. Στανριανόπουλον*, *'Η Τεχνικὴ βοήθεια*, Ἀθῆναι 1958).

5. Καθολικὴ, Περιφερειακὴ, Τοπικὴ Οἰκονομικὴ Ἀνάπτυξις

Ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις δεδομένης χῶρας εἶναι δυνατόν νὰ ἐνσωματοῦται εἰς ἔργα (ἐπενδύσεις) ἐνδιαφέροντα βασικῶς ὁλόκληρον τὴν χῶραν ταύτην ὅποτε ἡ ἀνάπτυξις καλεῖται *Καθολικὴ*. Εἶναι ἐξ ἄλλου δυνατόν τὰ ἔργα οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως νὰ ἐνδιαφέρουν εἰδικῶς ὠρισμένας ἢ ὠρισμένην περιφέρειαν, ὅποτε ἡ ἀνάπτυξις καλεῖται *Περιφερειακὴ*. Τέλος εἶναι δυνατόν ὅπως τὰ ἔργα οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως ἐνδιαφέρουν πρωτίστως ὠρισμένην τοπικὴν περιοχὴν (π.χ. κοινότητα) ὅποτε ἡ ἀνάπτυξις καλεῖται *Τοπικὴ*. Πάντως παρὰ τὰς διακρίσεις ταύτας εἶναι φανερόν ὅτι τὰ ἔργα περιφερειακῆς καὶ τοπικῆς ἀναπτύξεως ἀναφέρονται καὶ αὐτὰ εἰς τὴν εὐρέως νοουμένην *γενικὴν* οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς δεδομένης χῶρας εἰς ἣν ἐκτελοῦνται

Εἶναι ἐπίσης φανερόν ὅτι τὰ μεγάλα καὶ βασικὰ ἔργα οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, ἅτινα ἐπηρεάζουν ὁλόκληρον τὴν χῶραν, κατ' ἀνάγκην συντελοῦνται εἰς ὠρισμένην περιφέρειαν ἢ τοπικὴν περιοχὴν ἐπιδρῶντα ἰδιαίτερος ἐπὶ τῆς οἰκονομίας τῆς. Ὑπὸ τὰς ἀπαραιτήτους ταύτας διευκρινίσεις ἢ ὡς ἄνω τριπλῆ διάκρισις τοποθετεῖται κατὰ τρόπον ὀρθόν καὶ ἀποκτᾷ τὴν ἀκριβῆ σημασίαν αὐτῆς.

Σημειωθῆτω, ὅτι ἡ τριπλῆ ἐν λόγῳ διάκρισις ἀφορᾷ καὶ τὴν Ὁργάνωσιν τοῦ Χώρου ὑπὸ τὰς αὐτὰς βεβαίως διευκρινίσεις λόγῳ τῆς ὄντολογικῆς συγγενείας τῶν δύο τούτων πολιτιστικῶν ἔργων.

6. Οἰκονομικὴ Ἀνάπτυξις καὶ Ὁργάνωσις τοῦ Χώρου

Ἡ Οἰκονομικὴ Ἀνάπτυξις—καὶ ἰδιαίτατα ἡ Περιφερειακὴ καὶ Τοπικὴ—συνδέεται στενῶς πρὸς τὴν Ὁργάνωσιν τοῦ Χώρου, δὲν συνταυτίζεται ὅμως πλήρως πρὸς αὐτήν.

Ὅθεν τίθεται τὸ ἐρώτημα περὶ τῆς μεταξὺ τῶν δύο τούτων συγγενῶν πολιτιστικῶν ἔργων ὑφισταμένης σχέσεως.

Ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο διευκολύνεται ἐὰν γίνῃ διάκρισις μεταξὺ τῆς ἐσωτερικῆς φύσεως τῶν δύο ὡς ἄνω προσπαθειῶν ἀφ' ἑνός, καὶ τῶν μεθόδων ἅς αὐταὶ ἀντιμετωπίζουν πρὸς ἐπιτέλειαν τοῦ σκοποῦ τῶν ἀφ' ἑτέρου.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν *ἐσωτερικὴν τῶν φύσιν* ρητέον ὅτι ἀμφοτέραι αἱ

προσπάθειαι παρουσιάζουν τὸ κοινὸν σημεῖον ὅτι ἀναφέρονται εἰς τὴν *ἔλλογον διαρρῦθμισιν τοῦ περιβάλλοντος*. Διαφέρουν ὅμως κατὰ τὸ ὅτι ἡ Οἰκονομικὴ Ἀνάπτυξις ἀποβλέπει μᾶλλον εἰς τὴν σκόπιμον διαρρῦθμισιν τοῦ *οἰκονομικοῦ* περιβάλλοντος, ἐνῶ ἡ Ὁργάνωσις τοῦ Χώρου ἀποβλέπει μᾶλλον εἰς τὴν σκόπιμον διαρρῦθμισιν τοῦ *φυσικοβιολογικοῦ περιβάλλοντος*, ἥτοι τῆς φυσικοβιολογικῆς διαρθρώσεως μιᾶς περιοχῆς. Οὕτω ἡ Οἰκονομικὴ Ἀνάπτυξις ἀποτελεῖ προσπάθειαν μερικωτέραν συγκριτικῶς πρὸς τὴν Ὁργάνωσιν τοῦ Χώρου, δοθέντος ὅτι εἰς τὰ χωρονομικὰ στοιχεῖα, αἵτινα περιλαμβάνει κατ' ἀνάγκην (ἀφοῦ πᾶσα οἰκονομία ἐκτυλίσσεται ἀναγκαστικῶς εἰς δεδομένον χῶρον) προσθέτει στοιχεῖα κατ' ἔσοχὴν οἰκονομικὰ καὶ κοινωνικά (ἐτεχνύσεις, ἐπιλογή καὶ κατανομή αὐτῶν, ἀπασχόλησις ἀνθρώπων, φυσικὸν προϊόν, εἰσόδημα, βελτιώσεις τῆς διανομῆς αὐτοῦ μεταξὺ τῶν συμμετεχόντων εἰς τὴν παραγωγὴν του, κατανομή τοῦ ἐργασίμου πληθυσμοῦ μεταξὺ πόλεων καὶ ὑπαίθρου, μεταξὺ βιομηχανίας, βιοτεχνίας, συγκοινωνιῶν καὶ λοιπῶν ὑπηρεσιῶν κλπ.), εἰς τὰ ὁποῖα καὶ ἐντοπίζεται. Γὰρ στοιχεῖα ταῦτα ἀκριβῶς διότι εἶναι ἀνθρώπινα τυγχάνουν πολυπλοκώτερα καὶ ἀπαιτοῦν δυσκολωτέρους καὶ λεπτοτέρους χειρισμούς.

Ἐξ ἄλλου ἡ Ὁργάνωσις τοῦ Χώρου συνιστᾷ προσπάθειαν καθολικωτέραν καὶ ὀργανικωτέραν συγκριτικῶς πρὸς τὴν προσπάθειαν Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως, δοθέντος ὅτι διὰ τῆς Ὁργανώσεως τοῦ Χώρου ἐπιδιώκεται ἡ προαγωγή τῶν δυνατοτήτων καὶ ὁ ἐμπλουτισμὸς τῆς *ὄλης ζωῆς*, ἀλλὰ μὲ πραγματοποιήσιν *ἰσορροπίας* μεταξὺ τῶν πολλῶν καὶ διαφόρων στοιχείων αὐτῆς, τμήμα μόνον τῶν ὁποίων εἶναι οἰκονομικῆς τάξεως (βλ. M. F. Rouge. Ἡ Γεωνομία ἢ ἡ Ὁργάνωσις τοῦ Χώρου, Παρίσιοι 1947, σελ. 118).

Συνεπῶς ἡ Περ φερειακὴ Οἰκονομικὴ Ἀνάπτυξις δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συμπίπτῃ πλήρως πρὸς τὴν Ὁργάνωσιν τοῦ Χώρου κατὰ δεδομένας περιφερείας, θὰ ἔδει δὲ νὰ ἐπιστηθῇ ἡ προσοχὴ ὅτι αἱ ἐν Γαλλίᾳ ἐπικρατοῦσαι ἀντίθετοι ἀντιλήψεις ἔχουν ἀνάγκην ἀναθεωρήσεως.

7. Φύσις καὶ χαρακτῆρ τοῦ Προγραμματισμοῦ εἰς τὴν Ὁργάνωσιν τοῦ Χώρου καὶ εἰς τὴν Οἰκονομικὴν Ἀνάπτυξιν

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς μεθόδους, αἷς ἀντιμετωπίζουσι αἱ προσπάθειαι τῆς Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως καὶ τῆς Ὁργανώσεως τοῦ Χώρου πρὸς πραγμάτωσιν τοῦ σκοποῦ των, ρητέον, ὅτι ἀμφότεραι χρησιμοποιοῦν τὸ κοινὸν μέσον τοῦ *προγραμματισμοῦ* (7). Διαφέρουν ὅμως κατὰ τὸ ἥδη λεχθὲν ὅτι ὁ προγραμματισμὸς τῆς Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως εἶναι *πρωτίστως* «οἰκονομικὸς» (Economic Planning), ἐνῶ ὁ προγραμματισμὸς τῆς Ὁργανώσεως τοῦ Χώρου εἶναι *πρωτίστως* «φυσικὸς» (Physical Planning) καὶ ὅτι ὁ πρῶτος συγκεντροῦται κυρίως εἰς τὴν

7) Οἰκονομικὸς προγραμματισμὸς ἐν γένει εἶναι ἡ διαδικασία καταρτίσεως οἰκονομικῶν προγραμμάτων. Ἐνταῦθα ἀναφερόμεθα οὐχὶ εἰς τὸν ἰδιωτικόν, ἀλλ' εἰς τὸν δημόσιον προγραμματισμόν. Οὗτος εἰδικώτερον εἶναι ἡ διαδικασία προπαρασκευῆς, καταρτίσεως, ἀναπροσαρμογῆς, καὶ ἐνημερώσεως δημοσίων οἰκονομικῶν προγραμμάτων, ἀναγομένων εἴτε εἰς τὴν τρέχουσαν, εἴτε εἰς τὴν ἀναπτυξιακὴν οἰκονομικὴν πολιτικὴν ἐνὸς Κράτους.

«*χρησιν κεφαλαίου*» (Capital Use), ἐνῶ ὁ δεύτερος κυρίως εἰς τὴν «*χρησιν γῆς*» (Land Use).

Οὕτω ἐξ ἐνὸς τὸ Καθολικὸν Πρόγραμμα Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως καίτοι ἐμφανίζεται ὑπὸ μορφήν χρήσεως κεφαλαίου καὶ δὴ ἐπιπέδων καὶ διαρθρώσεων ἐπενδύσεων παγίου κεφαλαίου (ἐπιλογῆς καὶ κατανομῆς αὐτῶν, τρόπων χρηματοδοτήσεως αὐτῶν, κατανομῆς αὐτῶν εἰς τοὺς διαφόρους οἰκονομικοὺς κλάδους κ.λ.), ἀπασχολήσεως προσώπων, χρησιμοποίησεως πόρων, παραγωγῆς προϊόντος καὶ εἰσοδήματος, οὐχ' ἦτον συνεπάγεται κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ὀρισμένην τοποθέτησιν καὶ ἐγκατάστασιν ἐπιχειρήσεων, ὀρισμένην ἀνακατανομὴν τοῦ πληθυσμοῦ μεταξὺ πόλεως, πολίχνης καὶ ὑπαίθρου ὡς καὶ μεταξὺ διαφόρων ἀπασχολήσεων, ὀρισμένας διαρρυθμίσεις ὁδικάς, σιδηροδρομικάς, ναυσιπλοίας καὶ ἄρα ὀρισμένην ἀναδιάρθρωσιν τῆς χρήσεως τῆς γῆς καὶ ὀρισμένην «ἀνα-διοργάνωσιν» τοῦ Χώρου.

Ἐξ ἐτέρου τὸ Περιφερειακὸν καὶ τὸ Πολεονομικὸν Πρόγραμμα Ὁργανώσεως τοῦ Χώρου καίτοι παρουσιάζεται συχνότερον ὑπὸ μορφήν χρήσεως τῆς γῆς, ἐν τούτοις συνεπάγεται κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ὀρισμένην διάρθρωσιν καὶ ἐπιλογὴν τῶν ἐπενδύσεων παγίου κεφαλαίου, ὀρισμένην διάρθρωσιν τῆς ἀπασχολήσεως ἀνθρώπων κ.λ.

Ἡ ἀμοιβαία αὕτη πλοκή τῆς προσπαθείας τῆς Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως καὶ τῆς προσπαθείας τῆς Ὁργανώσεως τοῦ Χώρου, τόσον εἰς τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῶν οὐσίαν, ὅσον καὶ εἰς τὰς μεθόδους ἀποδοτικώτερης πραγματοποιήσεως αὐτῶν, ἐπιβάλλει, ὡς εἶναι πρόδηλον, τὴν ἑναρμόνισιν ἔτι δὲ καὶ τὴν ἐνοποίησιν αὐτῶν εἰς «*Ἐνιαῖον Πρόγραμμα Οἰκονομικῆς καὶ Χωρονομικῆς Ἀναπτύξεως*».

Ἡ ἑναρμόνισις καὶ ἐνοποίησις αὕτη εἶναι δυνατὴ διὰ τῆς συνεχοῦς συνεργασίας τῶν Κεντρικῶν καὶ Περιφερειακῶν Ὁργάνων Οἰκονομικοῦ καὶ Φυσικοῦ προγραμματισμοῦ, διὰ τῆς διαβιβάσεως τῶν προγραμμάτων αὐτῶν ἀμοιβαίως πρὸς ἐπεξεργασίαν καὶ γνωμοδότησιν, διὰ τῆς διηγενοῦς ἀναθεωρήσεως αὐτῶν χάριν τῆς προσαρμογῆς τῶν πρὸς τὰς ἐξειλοισομένας συνθήκας, τέλος διὰ τῆς ἐνιαίας *βασικῆς* μορφώσεως καὶ καταρτίσεως τῶν ὀργάνων προγραμματισμοῦ καὶ τῆς καλλιέργειας πνεύματος ἐνότητος καὶ συμπνοίας εἰς αὐτὰ (πρβλ. B. Higgins, Οἰκονομικὴ Ἀνάπτυξις, Λονδίνον 1959, σελ. 676 κ.ε).

8. Οἰκονομικὴ Ἀνάπτυξις, Προγραμματισμός, Οἰκονομία τῆς Ἀγορᾶς

Ἡ Οἰκονομικὴ Ἀνάπτυξις, τόσον ὑπὸ τὴν Καθολικὴν, ὅσον καὶ ὑπὸ τὴν Περιφερειακὴν μορφήν αὐτῆς, πραγματοποιεῖται ὡς ἐρρέθη ἐν τῇ πράξει διὰ τοῦ Προγραμματισμοῦ, ἥτοι διὰ τῆς καταρτίσεως Προγραμμάτων εἰδικῶς πρὸς τοῦτο ἐκπονουμένων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἐκτελέσεως αὐτῶν.

Τίθεται λοιπὸν τὸ ἐρώτημα περὶ τοῦ λόγου ἐφαρμογῆς τοῦ Προγραμματισμοῦ καὶ περὶ τοῦ βασικοῦ περιεχομένου αὐτοῦ.

Θεωρητικῶς ἡ Οἰκονομικὴ Ἀνάπτυξις δεδομένης χώρας δύναται νὰ ἐπιτευχθῆ «αὐτομάτως» διὰ μέσου τῆς ἐλευθέρου λειτουργίας τῆς Οἰκονομίας τῆς Ἀγορᾶς καὶ τοῦ Ἀνταγωνισμοῦ. Τοιαύτη, ὡς ἴδωμεν, ὑπῆρξεν ἄλλως τε ἢ περίπτωσις

τῆς Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως τῶν σημερινῶν προηγμένων βιομηχανικῶς χωρῶν.

Εἰς τὴν προῆξιν οὐχ ἦν τὸν ἢ «μέθοδος» τῆς Οἰκονομίας τῆς Ἀγορᾶς ἔχει κατὰ βάσιν ἀποκλεισθῆ. Ἐκ πρώτοις τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ γεγονότος ὅτι εἰς τὰς σημερινὰς ὑποανεπτυγμένας ἢ καθυστερημένας οἰκονομίας δὲν ὑφίστανται αἱ ἱστορικαὶ καὶ πολιτιστικαὶ προϋποθέσεις, αἵτινες εἶχον βαθμιαίως διαμορφωθῆ εἰς τὰς σημερινὰς προηγμένας βιομηχανικῶς χώρας. Ἡ Ἀναγέννησις τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀνθρωπισμοῦ, τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας καὶ τῶν Ἑλληνικῶν Ἰδανικῶν, ἥτις παρετηρήθη εἰς τὴν Βόρειον Ἰταλίαν κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα ἐκείθεν δὲ εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην, αἱ γεωγραφικαὶ ἀνακαλύψεις, αἱ τεχνικαὶ ἐφευρέσεις, ἡ φιλοσοφικὴ καὶ πνευματικὴ γενικώτερον ἐξέλιξις (Bacon, Descartes, Galileo, Harvey, Newton, Leibniz μὲ ἀποκορύφωσιν τὸν Kant), ἡ βιομηχανικὴ καὶ συγκοινωνιακὴ ἐπανάστασις τοῦ 18ου καὶ 19ου αἰῶνος, ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν ἀποικιῶν, ἡ εἰσορῆ πολυτίμων μετάλλων καὶ ἄλλων ἀγαθῶν ἐξ αὐτῶν, ἡ ἄνευ ὀρίου ἐκμετάλλευσις τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐργατικῶν μαζῶν, ἡ ἐμφάνισις τολμηρῶν, ριψοκινδύνων καὶ πρωτοπόρων ἐπιχειρηματιῶν (τὴν ὁποίαν ὑπεδαύλισε σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ θρησκευτικὸν δόγμα τῶν διαμαρτυρομένων, βλ. Max, Weber. Ἡ ἠθικὴ τῶν διαμαρτυρομένων καὶ τὸ πνεῦμα τῆς κεφαλαιοκρατίας, ἀγγλ. μετάφρ., Λονδῖνον 1952), τέλος ἡ βαθμιαία διαμόρφωσις τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος ὡς συνισταμένη τῆς ὅλης ἱστορικοπολιτιστικῆς ἐξελίξεως τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὑπῆρξαν γεγονότα ἀγνωστα εἰς τὰς σημερινὰς ὑποανεπτυγμένας ἢ καθυστερημένας χώρας. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις τῶν περὶ οὗ ὁ λόγος χωρῶν σημαίνει αὐτὸ τοῦτο τὴν ἀναγωγὴν τῶν εἰς κεφαλαιοκρατικῶς ὀργανωμένας χώρας, ὑπὸ τὴν τεχνικὴν βεβαίως τοῦ ὄρου «κεφαλαιοκρατία» ἔννοιαν (ἐκτεταμένον καὶ ποιοτικῶς προηγμένον πάγιον κεφάλαιον καὶ κεφαλαιακὰς τρόπος παραγωγῆς).

Κατὰ δευτέρον ὁ ἀποκλεισμός τῆς Οἰκονομίας τῆς Ἀγορᾶς ὡς μεθόδου ἢ κάλλιον ὡς ὁδοῦ πρὸς τὴν Οἰκονομικὴν Ἀνάπτυξιν, ὀφείλεται εἰς τὴν ἀνάγκην ἐπιτεύξεως ταχύτερου ρυθμοῦ οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Ὁ ἐν λόγῳ ρυθμὸς ἐπιβάλλεται κυρίως ἀπὸ τὴν πίεσιν τῶν λαϊκῶν μαζῶν ἐπὶ τῶν Κυβερνήσεων πρὸς ὑψωσιν τοῦ βιοτικοῦ αὐτῶν ἐπιπέδου, πίεσιν ὑποκινουμένην ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν πενίαν τῶν ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς κυκλοφορίας ἀνθρώπων καὶ ἰδεῶν, τῆς τουριστικῆς κινήσεως, τῆς μιμήσεως, ἀκόμη δὲ καὶ πολιτικῶν κινήσεων, ὡς ἡ βούλησις διαμορφώσεως ἐθνικῆς ἰσχύος, ἡ κομμουνιστικὴ διείσδυσις κλπ.

Κατὰ τρίτον ὁ ἀποκλεισμός οὗτος ὀφείλεται εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς ἐλλόγου χρησιμοποίησεως τῶν σπανιζόντων οἰκονομικῶν πόρων (ἀνθρωπίνων καὶ ὕλικῶν, ἔγχωριῶν καὶ ξενικῶν) καὶ τῆς ἀποφυγῆς ἢ τοῦ περιορισμοῦ σπατάλης αὐτῶν.

Εἰς τὰς ὑπὸ οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τελούσας ἐλευθέρως, ἦτοι μὴ κομμουνιστικὰς χώρας, ὁ προγραμματισμὸς τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως δὲν ἔχει βεβαίως τὸν καθολικόν, λεπτομερειακὸν καὶ καταναγκαστικὸν χαρακτήρα, ὃν ἔχει εἰς τὰς κομμουνιστικὰς χώρας. Εἰς τὰς ἐλευθέρως χώρας ὁ προγραμματισμὸς τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως συνιστᾷ μίαν προηγμένην μορφήν «Παρεμβατισμοῦ» οὐχὶ δὲ μορφήν Ἐλεγχόμενης Οἰκονομίας (ὡς λ.χ. ἡ προπολεμικὴ Γερμανικὴ ἢ Ἰταλικὴ Οἰκονομία) ἢ «Καθολικῶς Προγραμματισμένη ἢ Κομμουνιστικῆς Οἰκονομίας» (ὡς

ἡ Ρωσικὴ Οἰκονομία), κατὰ τὸ προσδιορισθὲν περιεχόμενον τῆς ὁρολογίας ταύτης εἰς τὸ βιβλίον μας «Οἱ οἰκονομικοὶ ἔλεγχοι εἰς τὴν Ἑλλάδα», Ἀθήναι 1952, σελ. 30 κ.έ. (βλ. καὶ **Δ. Δελιβάνη**, Προγραμματισμὸς καὶ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις τῆς Ἑλλάδος, εἰς ἔκδοσιν Ἑλλ. Ἐταιρ. Οἰκ. Ἐπιστ. «Ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις τῆς Ἑλλάδος», 1960, σελ. 41 κ.έ. **Ἀ. Δαμασκηνίδου**, Συμβολὴ εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ σχηματισμοῦ τῶν τιμῶν, Θεσσαλονίκη 1953. **Β. Βογιατζῆ**, Ἐλευθέρος ἀνταγωνισμὸς καὶ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία, Θεσσαλονίκη 1948. **Ι. Πίντου** Μεθοδολογικὰ προβλήματα τοῦ οἰκονομικοῦ προγραμματισμοῦ, Ἀθήναι 1959).

9. Οἰκονομικὴ Ἀνάπτυξις, Κράτος καὶ Κοινωνικὴ Ἡγεσία

Εἰς τὰς σημερινὰς ὑποανεπτυγμένας ἢ καθυστερημένας οἰκονομικῶς χώρας θεμελιώδεις φορεῦς, μοχλὸς καὶ ὑποκινητὴς τῆς Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως εἶναι *κατ' ἀνάγκην* τὸ Κράτος καὶ αἱ λοιπαὶ Δημόσιαι Ἐξουσίαι. Λέγομεν «κατ' ἀνάγκην» διὰ τοὺς κάτωθι θεμελιώδεις λόγους. **Πρῶτον**, διότι εἰς τὰς χώρας ταύτας, ὡς ἤδη ἐξηγήσαμεν προηγουμένως, δὲν διεμορφώθησαν αἱ ἀπαιτούμεναι ἱστορικαὶ καὶ πολιτιστικαὶ προϋποθέσεις, συνθῆκαι καὶ ἰδιωτικαὶ ἐπιχειρηματικαὶ πρωτοβουλίαὶ διὰ τὴν ὑπὸ τεχνικὴν ἔννοιαν ἐκκεφαλαιοκρατίαν τῆς οἰκονομίας. **Δεύτερον**, διότι τὰ βασικὰ ἔργα οἰκονομικῆς ὑποδομῆς (ἄτινα συνιστοῦν τὸ τεχνικὸν καὶ οἰκονομικὸν πλαίσιον καὶ τὴν ἀρχικὴν προϋπόθεσιν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως), ἀπαιτοῦν μεγάλα κεφάλαια καὶ εἶναι χαμηλῆς ἀποδόσεως βραχυχρονίως (διαρκοῦς ὅμως μακροχρονίως), δὲν εἶναι δὲ εὐχερὲς νὰ ἀναληφθῶσι πρακτικῶς ὑπὸ τῶν ἰδιωτῶν ἐπιχειρηματιῶν. **Τρίτον**, διότι ἡ γενικευμένη εἰσαγωγή νέων καὶ συγχρονισμένων ὀργανωτικῶν μεθόδων εἰς τὴν οἰκονομίαν καὶ τὴν δημοσίαν διοίκησιν, ἐκ τῆς ἑλλείψεως τῶν ὁποίων πάσχουν υπερβολικῶς αἱ ὑποανεπτυγμέναι καὶ καθυστερημέναι οἰκονομικῶς χώραι, πρακτικῶς μόνον ὑπὸ τοῦ Κράτους δύναται νὰ ἀναληφθῆ. **Τέταρτον**, διότι ἡ ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη τῆς καταπολεμήσεως τοῦ ἀναλφabetισμοῦ, τῆς ἐπεκτάσεως τῆς γενικῆς παιδείας ὡς καὶ τῆς ἐπιταχύνσεως τῆς τεχνικῆς ἐκπαιδεύσεως εἶναι ἔργα ἀποκείμενα ἀνέκαθεν εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ Κράτους. **Πέμπτον**, διότι ἡ βαθμιαία διαμόρφωσις καταλλήλου γενικωτέρου κλίματος δημιουργοῦντος τὰς βασικὰς προϋποθέσεις καὶ συνθήκας τὰς εὐνοοῦσας τὴν ταχύτεραν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἐνθαρρύνοντος οὐσιαστικῶς τὴν ἰδιωτικὴν ἐπιχειρηματικὴν πρωτοβουλίαν (θῆσπισις ἰδίως φορολογικῶν καὶ πιστωτικῶν κινήτρων) ἀποτελεῖ ἔργον κατ' ἐξοχὴν κρατικόν. **Ἐκτον**, διότι ἡ ψυχικὴ καὶ ὕλική συμμετοχὴ τῶν εὐρέων λαϊκῶν στρωμάτων, ἧτις εἶναι ἀπαραίτητος εἰς τὴν προσπάθειαν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῶν ἐλευθέρων χωρῶν ἰδιαίτατα, ὡς καὶ ἡ κατάλληλος λαϊκὴ διαφώτισις εἶναι ἔργον κρατικόν (βλ. **Σ. Πουλόπουλον**, Ἡ νέα Οἰκονομικὴ Πολιτικὴ εἰς τὴν Ἑλλάδα, 1958, σελ. 426).

Ἐκ τῆς ἐκθέσεως τῶν ὡς ἄνω λόγων δεικνύεται κατὰ τρόπον ἀναμφισβήτητον, ὅτι ἡ ἀντιμετώπισις τῆς ταχείας οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως εἶναι πρωτίστως πρόβλημα *πολιτικόν* καὶ πρόβλημα διαμορφώσεως *ὁμίλων ἐπιλέκτων* προσώπων (Élites), εἶναι δηλονότι πρόβλημα καταλλήλου *ἡγεσίας*. Ἄνευ τολμηρῶν, ρηξικελεύθων καὶ ἀποφασιστικῶν κυβερνήσεων πεπρωκισμένων πρὸς τοῦτοις μὲ

ἀρκετὴν *φαντασίαν*, ἣτις ὡς εἰκὸς εἶναι ἰδιάζον χαρακτηριστικὸν πάσης μεγαλοπνοῦ πολιτικῆς, ἢ πορεία τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως δεδομένης χώρας θὰ εἶναι βραδεῖα, καχεκτικὴ καὶ ἄτονος (βλ. *Σ. Πουλόπουλον*, σελ. 191 κ.ε. 298 · 9).

Ἐνταῦθα εἶναι ἀπαραίτητον νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ ἀνωτέρω γενομένη διαπίστωσις καθ' ἣν εἰς τὰς σημερινὰς ὑπὸ ἀνάπτυξιν οἰκονομίας φορεῦς, μοχλὸς καὶ ὑποκινητὴς τῆς Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως εἶναι κατ' ἀνάγκην τὸ Κράτος καὶ αἱ λοιπαὶ Δημόσιαι Ἐξουσίαι, ἔχει γενικὴν σημασίαν καὶ ἀφορᾷ ἰδίως τὴν Καθολικὴν Οἰκονομικὴν Ἀνάπτυξιν. Εἰς τὴν πράξιν, ἰδίως προκειμένου περὶ τῆς Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως δὲν ἀποκλείονται ὡς ἤδη ἐρρήθη περιπτώσεις ἀναλήψεως τοπικῶν πρωτοβουλιῶν, ὧν φορεῦς δύναται νὰ εἶναι ὄχι μόνον τοπικὴ δημοσία ἐξουσία (λ.χ. δῆμος), ἀλλὰ καὶ τοπικὴ ἰδιωτικὴ ὀργάνωσις ἢ ὁμὰς προοδευτικῶν ἰδιωτῶν. Ἄρα ἡ Περιφερειακὴ Οἰκονομικὴ Ἀνάπτυξις καὶ ὁ Περιφερειακὸς Προγραμματισμὸς δὲν συνάπτονται κατ' ἀνάγκην πρὸς τὸν Παρεμβατισμὸν, τὴν Ἐλεγχομένην ἢ τὴν Διευθυνομένην Οἰκονομίαν. Οὕτω παρετηρήθησαν περιπτώσεις Περιφερειακοῦ Οἰκονομικοῦ Προγραμματισμοῦ εἰς τὴν Γαλλίαν κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα ὑπὸ καθεστὸς οἰκονομικοῦ φιλελευθερισμοῦ (βλ. *Gottmann*, σελ. 28).

Ἐκ παραλλήλου ἄνευ κατανοήσεως ἐκ μέρους τῶν ἡγετίδων κατηγοριῶν τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ ἔργου ὅπερ φυσικῶς ἐναπόκειται εἰς αὐτὰς ὑπὸ τῶν περιστάσεων, ἄνευ τοῦτέστιν διαμορφώσεως *ἐπιλέκτων* εἰς τοὺς βασικοὺς τομεῖς τῆς ἰδιωτικῆς καὶ δημοσίας δράσεως, οἵτινες νὰ συνδράμουν ἀποτελεσματικῶς τὴν πολυμερῆ προσπάθειαν τοῦ Κράτους—ὅπερ βεβαίως δὲν εἶναι παντοδύναμον—ἢ ταχεῖα οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις θὰ ἀναβληθῇ ἐπὶ πολὺν χρόνον. Τὰ αὐτὰ ἰσχύουν κατὰ βάσιν καὶ διὰ τὴν Ὀργάνωσιν τοῦ Χώρου.

10. Περιεχόμενον τῶν κρατικῶν προγραμμάτων οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως

Τὸ περιεχόμενον τῶν Κρατικῶν Προγραμμάτων Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως εἶναι πολυποίκιλον ἀναλόγως τῶν ἐκάστοτε καὶ ἐκασταχοῦ συνθηκῶν. Παρὰ τὴν ποικιλίαν οὐχ ἦττον τῶν προγραμμάτων τούτων ὑφίστανται πάντως εἰς αὐτὰ ὀρισμένα κοινὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα θὰ ἔδει ὅπως ὑπομνησθῶσι. Τὰ ἐν λόγῳ στοιχεῖα εἶναι τὰ ἀκόλουθα (πρβλ. *Α. Κομινόν*, σελ. 697 · 8).

Πρῶτον, ἡ κατάλληλος διαμόρφωσις τοῦ ἀπαιτουμένου κλίματος ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία νὰ δύναται ὅπως κινηθῇ ἀνέτως καὶ ἐλευθέρως.

Δεύτερον, ἡ κατάρτισις μακροπνοῦ προγράμματος κρατικῶν καὶ ἄλλων δημοσιῶν ἐπενδύσεων, περιλαμβάνοντος κυρίως ἔργα βασικῆς οἰκονομικῆς ὑποδομῆς (infrastructure), περαιτέρω ὅμως καὶ ἔργα συνήθους οἰκονομικῆς δραστηριότητος ὡς ἡ κατασκευὴ καὶ ἐκμετάλλευσις ἐργοστασίων.

Τρίτον, ὁ καθορισμὸς γενικῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον ἀντικειμενικῶν σκοπῶν εἰς τοὺς κυριωτέρους κλάδους τῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς, τοῦ τε κρατικοῦ καὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ τομέως.

Τέταρτον, ὁ καθορισμὸς γενικῶν ἀντικειμενικῶν σκοπῶν, προβλέψεων καὶ προτεραιοτήτων διὰ βασικοὺς τομεῖς τῆς ὅλης οἰκονομίας, ὡς αἱ εἰσαγωγαὶ - ἔξαγωγαὶ καὶ τὸ ὅλον ἰσοζύγιον τῶν ἐξωτερικῶν λογαριασμῶν, τὸ ἐπίπεδον τῆς ἀπο-

ταμιεύσεως και επενδύσεως, τὸ ἐπίπεδον καταναλώσεως κ.λ.π. κατὰ τρόπον ἐμφανίζοντα ἐσωτερικὴν ἀλληλουχίαν και συνέπειαν.

Πέμπτον, ἡ ἀνεύρεσις τῶν «στενῶν διαβάσεων» τῶν παρακαλουουσῶν τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν δεδομένης χώρας και ἡ ὑπόδειξις μεθόδων πρὸς ἀντιμετώπισιν αὐτῶν.

Πέραν τῶν κοινῶν τούτων στοιχείων τὰ ὑπὸ τοῦ Κράτους συνιασόμενα προγράμματα οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως περιλαμβάνουν συνήθως ὑπολογισμόν τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐπιθυμητῆς ἀναπτύξεως (rate of growth), ἐκτίμησιν τῶν εἰς κεφάλαια ἀναγκῶν κατὰ τακτὰς χρονικὰς περιόδους τοῦ προγράμματος, καθορισμόν τῆς «αὐξητικῆς σχέσεως κεφαλαίου · προϊόντος», μέτρησιν τῆς σχέσεως νέων παγίων επενδύσεων · προσθέτου ἀπασχολήσεως προσώπων, κριτήρια ἐπιλογῆς και προτεραιότητος τῶν νέων επενδύσεων, ἐκλογὴν νεωτεριστικῶν τεχνολογικῶν μεθόδων, τέλος τὴν ἀκολουθητέαν συνολικὴν οἰκονομικὴν πολιτικὴν πρὸς ἐπίτευξιν ταχείας οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως (πρὸβλ. G. Higgins, σελ. 629 κ.ἐ. Διὰ τὴν ἐνδεικνυομένην πολιτικὴν οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως εἰς τὴν Ἑλλάδα, βλ. **Σ. Πουλόπουλον**, σελ. 425 κ.ἐ. Τοῦ ἰδίου «Τὸ πρόβλημα τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῆς Ἑλλάδος», εἰς ἐφημερίδα «Καθημερινὴ» 18 και 19 Φεβρουαρίου 1959).

Οἱ κατ' ἴδιαν σκοποὶ οἱ τιθέμενοι εἰς τὰ Προγράμματα οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως ἐξαρτῶνται τόσον ἀπὸ τὰς ἐκάστοτε και ἐκασταχοῦ συνθήκας τῶν οἰκείων χωρῶν, ὅσον και ἀπὸ τὸν βαθμὸν δυναμισμού τῶν Κυβερνήσεών των. Οἱ συνήθεις πάντως σκοποὶ τῶν προγραμμάτων τούτων εἶναι ἡ αὐξησης τοῦ μέσου κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος χάριν συνεχοῦς ὑψώσεως τοῦ βιοτικῶ ἐπιπέδου τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ, ἡ διεύρυνσις τῆς ἀπασχολήσεως προσώπων πρὸς ἀπορρόφησιν τῆς μονίμου και χρονίας ἀνεργίας και ὑποἀπασχολήσεως, ἡ ἰσοσκέλισις τοῦ Ἴσοξυγίου Ἐξωτερικῶν Λογαριασμῶν εἰς τὰ ἐκάστοτε αὐξανόμενα ἐπίπεδα παραγωγῆς και εἰσοδήματος χάριν ἐξασφαλίσεως νομισματικῆς σταθερότητος και συναλλαγματοικῶν μέσων πρὸς συνέχισιν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

11. Αἱ ὁδοὶ διὰ τὴν Οἰκονομικὴν Ἀνάπτυξιν

Αἱ θεμελιώδεις ὁδοὶ διὰ τὴν πραγμάτωσιν σταθερῶς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως εἶναι **πρῶτον** ἡ δημιουργία βιομηχανιῶν και ἡ μηχανοποίησης τῆς γεωργίας και τῶν λοιπῶν κλάδων τῆς πρωτογενοῦς παραγωγῆς, ἐν μιᾷ λέξει ἡ ἐκβιομηχάνισις τῆς οἰκονομίας, **δεύτερον** ἡ ἐπέκτασις ἀποτελεσματικῆς γενικῆς παιδείας και τεχνικῆς ἐκπαιδεύσεως εἰς ὅλον ἐν μεγαλύτερα στρώματα τοῦ πληθυσμοῦ, **τρίτον** ἡ διαμόρφωσις στελεχῶν πεφωτισμένης και ἐπαγγελματικῶς κατηρτισμένης Δημοσίας Διοικήσεως. Προφανὲς εἶναι ὅτι ἡ ἐπίτευξις τῶν ἀνωτέρω εἶναι θέμα **πολιτικόν** και ἤρτηται ἐκ τῆς ἐμφανίσεως και προβολῆς τῆς καταλλήλου πολιτικῆς ἡγεσίας κατὰ πρῶτον, και τῆς πνευματικῆς και ἐπιχειρησιακῆς ἡγεσίας κατὰ δεύτερον, συμφώνως πρὸς τὰ λεχθέντα προηγουμένως (διὰ τὴν ἐκβιομηχάνισιν βλ. τὴν ἐργασίαν τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν, Processes and problems of industrialisation in underdeveloped countries, New York 1955).

12. Ἡ Τεχνικὴ τῶν Κρατικῶν Προγραμμάτων Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως

Ἡ τεχνικὴ τῆς καταρτίσεως τῶν κρατικῶν προγραμμάτων οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως ἀποτελεῖ δυσχερὲς καὶ λεπτότατον πρόβλημα, τοσούτω μᾶλλον καθ' ὅσον ἡ σχετικὴ ἔρευνα δὲν ἔχει εἰσέτι καταλήξει εἰς κατ' ἀρχὴν κοινῶς δεκτὰ πορίσματα. Παρὰ ταῦτα ἔχουν διαμορφωθῆ ὠρισμένοι ἀρχαὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁμοίων καθίσταται δυνατὴ ἡ ἐκτέλεσις τῆς προγραμματικῆς ἐργασίας.

Ἡ ἐργασία αὕτη ἐν τῷ συνόλω της δύναται νὰ διακριθῆ εἰς τρεῖς φάσεις, τὴν *προπαρασκευαστικὴν*, τὴν *πρώτην γενικὴν προσέγγισιν*, τὴν *δευτέραν εἰδικωτέραν προσέγγισιν*.

Ἡ προπαρασκευαστικὴ φάσις περιλαμβάνει τὴν ἐκτεταμένην *γεωοικονομικὴν ἔρευναν* τῆς χώρας διὰ τῆς ὁποίας ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀκριβὴς διάγνωσις τῆς ὑπαρχούσης διαρθρώσεως τῆς οἰκονομίας κατὰ τὴν περίοδον τῆς καταστρώσεως τοῦ προγράμματος καὶ ἣτις συνιστᾷ τὴν ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν ἑνὸς πραγματικῶς καὶ ἀκριβολογικῶς θεμελιωμένου προγράμματος. Διὰ τοῦ πρώτου σταδίου τῆς φάσεως ταύτης δὲν παρουσιάζεται μόνον ἡ ὑφισταμένη οἰκονομικὴ διάρθρωσις, ἀλλὰ ἀποκαλύπτεται καὶ ὑπογραμμίζεται ἡ προβληματικὴ της καὶ αἱ ἀδυναμίαι της. Τὸ συγκεντρούμενον ὕλικόν συγκροτεῖται ἀπὸ ποσοτικὰ καὶ ἀπὸ ποιοτικὰ στοιχεῖα οἰκονομικῆς, γεωγραφικῆς, πληθυσμιακῆς, κοινωνικῆς, πολιτιστικῆς γενικώτερον τάξεως.

Διὰ τοῦ δευτέρου σταδίου τῆς αὐτῆς φάσεως οἱ προγραμματισταὶ προβαίνουν εἰς τὴν πρώτην ἐπεξεργασίαν τοῦ συλλεγέντος ὕλικου παρατηρήσεων καὶ ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῆς εἰς τὴν διατύπωσιν ὠρισμένων *ἀρχικῶν ἐνδείξεων* καλυπτουσῶν τόσον ὀλόκληρον τὴν οἰκονομίαν, ὅσον καὶ ὠρισμένους τομεῖς αὐτῆς ἢ καὶ δεδομένας περιφερείας της.

Ἡ διενέργεια τῆς γεωοικονομικῆς ἐρεῦνης ὡς εἰκὸς εἶναι ἔτι περισσότερον ἀναγκαῖα προκειμένου περὶ τοῦ προγραμματισμοῦ τῆς περιφερειακῆς καὶ τοπικῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

Ἡ δευτέρα φάσις τῆς προγραμματικῆς ἐργασίας ἀρχεται διὰ βαθυτέρας ἐπεξεργασίας τοῦ συγκεντρωθέντος ὕλικου καὶ ἀποβλέπει εἰς μίαν πρώτην προσέγγισιν προσδιορισμοῦ τῶν βασικῶν συνολικῶν *οἰκονομικῶν μεγεθῶν* κατὰ τὰ ἔτη τῆς διαρκείας τοῦ προγράμματος, ὡς εἶναι ἡ ἀπασχόλησις τῶν προσώπων, ἡ ἐπένδυσις παγίου κεφαλαίου, ἡ ἀποταμίευσις, ἡ κατανάλωσις, τὸ εἰσόδημα, τὸ ἰσοζύγιον ἑξωτερικῶν λογαριασμῶν κλπ. Οὕτω μὲ ἀφετηρίαν τὰ ὑφιστάμενα ἐπίπεδα ἀπασχολήσεως, ἐπενδύσεως, ἀποταμιεύσεως, κατανάλωσεως, ἰσοζυγίου ἑξωτερικῶν λογαριασμῶν, ἐπιχειροῦνται προβολαὶ διὰ τὴν σειρὰν τῶν ἐτῶν τοῦ προγράμματος καὶ καθορισμὸς τοῦ ποσοστοῦ ἀναπτύξεως ἢ αὐξήσεως τοῦ εἰσοδήματος, στηριζόμενοι εἰς τὸν ὑπολογισμὸν τῆς αὐξητικῆς σχέσεως «κεφαλαίου—προϊόντος» καὶ «κεφαλαίου—ἀπασχολήσεως κατ' ἐργάτην».

Μετὰ ταῦτα ὑπολογίζεται ἡ σχέση τοῦ ποσοστοῦ τῆς αὐξήσεως τοῦ εἰσοδήματος πρὸς τὸ ποσοστὸν τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ, ἐπὶ τῷ τέλει τοῦ καθορισμοῦ τῆς ἐξελίξεως τοῦ μέσου κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος, ἢ συνεχῆς αὐξήσεως τοῦ ὁποίου συνιστᾷ τὸν ὑπατον σκοπὸν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

Πρὸς διενέργειαν τῶν ἐργασιῶν τούτων εἶναι ἀπολύτως ἀπαραίτητος ἡ κα-

τάρτησις τῶν ἀπαιτουμένων στατιστικῶν καὶ ἰδιαίτατα ἡ κατάστρωσις Ἐθνικῶν Λογαριασμῶν ἐπὶ τῶν βασικῶν μεγεθῶν τῆς οἰκονομίας ἄνευ τῆς ὁποίας ὁ προγραμματισμὸς τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καθίσταται ἀνέφικτος.

Ἡ ἐκπόνησις πινάκων Εἰσροῶν—Ἐκροῶν⁸⁾ (Input—Output Relations) ὡς καὶ ὁ Γραμμικὸς Προγραμματισμὸς⁹⁾ (Linear Programming) ἀποτελοῦν λίαν χρήσιμα ὄργανα τῆς προγραμματικῆς ἐργασίας.

Διὰ τοῦ πρώτου διευκρινίζονται αἱ διαφοραὶ σχέσεις τῶν κλάδων παραγωγῆς καὶ ἡ ἀλληλέγγυος λειτουργία αὐτῶν καὶ εἰδικώτερον καταφαίνεται πῶς ἡ ἐκροὴ προϊόντων ἐξ ὄρισμένων κλάδων συνιστᾷ εἰσροὴν προϊόντων δι' ἑτέρους κλάδους.

Διὰ τοῦ δευτέρου ὑπολογίζεται καὶ ἐπιχειρεῖται ἡ ἀρίστη κατανομὴ τῶν ἀνθρωπίνων καὶ ὑλικῶν πόρων τῆς οἰκονομίας κατὰ κλάδους δραστηριότητος καὶ ἡ κλιμάκωσις τῶν ἐπενδύσεων εἰς τὸν χρόνον διαρκείας τοῦ προγράμματος, δεικνύεται δὲ ἐπὶ τούτοις ὁ τρόπος τῆς δυνατῆς μεγιστοποιήσεως τῆς ἐγγωρίου παραγωγῆς μὲ τὰ διατιθέμενα ἐν σπανιότητι οἰκονομικὰ μέσα.

Δι' ἀμφοτέρων σκοπεῖται ἡ διερεύνησις, ἀνάλυσις καὶ ἔνταξις τῶν οἰκονομικῶν δεδομένων τοῦ προγράμματος οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως ἐντὸς ἐνὸς συστήματος γενικῆς ἢ ἔστω γενικευμένης ἰσορροπίας ἐπιτρεπούσης κάποιαν συνολικὴν θεώρησιν τῶν δεδομένων τούτων.

Ἡ τρίτη φάσις τῆς προγραμματικῆς ἐργασίας ἀποβλέπει εἰς μίαν δευτέραν πλέον συγκεκριμένην καὶ θετικώτεραν προσέγγισιν προσδιορισμοῦ *φυσικῶν* ἐπὶ μέρους μεγεθῶν. Ἡ φάσις αὕτη εἶναι λεπτομερεστέρας ὕφης καὶ περιλαμβάνει τὸν ὑπολογισμὸν τῆς παραγωγῆς κατὰ τομεῖς καὶ κατηγορίας, τὸν ὑπολογισμὸν τῆς καταναλώσεως κατὰ κατηγορίας ἀγαθῶν ὡς καὶ τὰς μεταβολὰς αὐτῆς εἰς

8) Οἱ πίνακες οὗτοι ἀναπαριστοῦν ἀριθμητικῶς τὰς πραγματικὰς «διαβιομηχανικὰς σχέσεις» δηλαδὴ τὴν κυκλοφορίαν τῶν ἐμπορευμάτων ἀπὸ κλάδου εἰς κλάδον. Αὕτη δεικνύει ὅτι ἡ διὰ τῆς *παραγωγῆς* ἐνὸς κλάδου συντελουμένη *ἐκροὴ* προϊόντων, τροφοδοτεῖ τὴν *κατανάλωσιν* τῶν προϊόντων τούτων διεξαγομένην διὰ τῆς *εἰσροῆς* τῶν εἰς ἑτέρους κλάδους (π.χ. ἡ παραγωγή σιδηροφύλλων ὑπὸ τῆς σιδηροβιομηχανίας καὶ ἡ χρησιμοποίησις αὐτῶν ὑπὸ ναυπηγείων κλ.). Οἱ πίνακες εἰσροῶν—ἐκροῶν, οἵτινες εἶναι ἔργον τοῦ W. Leontieff, ὑπενθυμίζουν τὰς περὶ κυκλοφορίας ἀπόψεις τοῦ Quesnay.

9) Ὁ Γραμμικὸς ἢ Μαθηματικὸς Προγραμματισμὸς εἶναι οἰκονομομετρικὴ μέθοδος προγραμματισμοῦ δράσεως μιᾶς οἰκονομικῆς μονάδος ἐν γένει καὶ διὲν μέθοδος ὑπολογισμοῦ τῶν δεδομένων τοῦ προγράμματος δράσεως αὐτῆς. Ὁ προγραμματισμὸς οὗτος καλεῖται «γραμμικὸς» διότι βασίζεται εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῶν «σταθερῶν ἀναλογιῶν» καθ' ἣν αἱ ὑφ' ἐκάστης παραγωγικῆς δραστηριότητος χρησιμοποιούμεναι ποσότητες συντελεστῶν παραγωγῆς εὐρίσκονται εἰς σταθερὰν σχέσιν πρὸς τὴν ποσότητα τῶν παραγομένων ἀγαθῶν εἰς ἕκαστον ἐπίπεδον τῆς δραστηριότητος ταύτης. Ἡ ὑπόθεσις τῶν σταθερῶν ἀναλογιῶν ἀντιστοιχεῖ εἰς γραμμικὰς παραστάσεις, δυναμένας νὰ ἐκφραστοῦν δι' εὐθειῶν γραμμῶν εἰς τὸ Καρτεσιανὸν σύστημα συντεταγμένων. Ὁ Γραμμικὸς Προγραμματισμὸς ἀναχωρῶν ἀπὸ τὸ γεγονός τῶν πρακτικῶν δυσκολιῶν ἀντικαταστάσεως ἐνὸς συντελεστοῦ τῆς παραγωγῆς ἀπὸ ἄλλον καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός τοῦ περιορισμένου ἀριθμοῦ τῶν οἰκονομικῶν βασικῶν παραγωγικῶν δραστηριοτήτων, χρησιμοποιοῖ τὴν μέθοδον τῶν σταθερῶν ἀναλογιῶν ἵνα ἐπιτύχῃ ἐπιλογὴν κατανομῆς καὶ διαθέσεως τῶν ἐν ἀνεπαρκείᾳ συντελεστῶν παραγωγῆς ἐπιτρέπουσαν τὴν μεγιστοποίησιν τοῦ οἰκονομικοῦ ἀποτελέσματος. Βλ. ἰδίως τὰς εἰς τὸ τέλος τοῦ παρόντος τίτλου σημειουμένας ἐργασίας τοῦ *Α. Λάζαρη*.

Έκαστον επίπεδον εισοδήματος, τὴν ἐκπόνησιν εἰδικῶν σχεδίων ἐπενδύσεων ἐπὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ καὶ κρατικοῦ τομέως, τὸν ὑπολογισμόν τοῦ κόστους παραγωγῆς ὠρισμένων σημαντικῶν διὰ τὴν δεδομένην οἰκονομίαν προϊόντων, τὴν μελέτην τῆς ἐξευρέσεως ἀγορῶν καταναλώσεως εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ τὸ ἐσωτερικὸν διὰ ὠρισμένα εἶδη.

Εἰς τὴν κατάρτισιν καὶ ἐπεξεργασίαν τῶν εἰδικῶν ὡς ἄνω σχεδίων ἐπενδύσεων ἀξιολόγους συμβολὰς δύναται νὰ προσφέρῃ ἡ *Οἰκονομομετρία* ἰδίως διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ τῆς ἐλαστικότητος τῆς ζητήσεως κατὰ προϊόν ἢ ὑπηρεσίαν ὡς καὶ διὰ τῆς ἀναλύσεως τῆς ζητήσεως αὐτοῦ (βλ. *Α. Κομινόν*, σελ. 697 κ.ἑ. *B. Higgins*, σ. 629 κ.ἑ. *United Nations, Analysis of economic development. An introduction to the technique of programming, Νέα Ὑόρκη 1955. R. Bauchet, L'expérience française de planification, Παρίσιος 1958. G. Walker, Economic Planning in Britain, Λονδίνον 1957. Α. Δάξαρη, Γραμμικὸς Προγραμματισμὸς «Σπουδαί» 1958—9, τεῦχος 5—6, σελ. 60 κ.ἑ. *Τοῦ ἰδίου*, Προγραμματισμὸς τῶν ἐπενδύσεων διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν οἰκονομικῶς καθυστερημένων χωρῶν, Ἀθήναι 1960. *Τοῦ ἰδίου*, Τὸ σύστημα Λεόντιεφ, «Σπουδαί» 1959—60, τεῦχος 1—2, σελ. 3—42. Ἀνωτ. *Βιομ. Σχολῆς*, Γραμμικὴ Οἰκονομικὴ ἀνάλυσις, Ἀθήναι 1960. *Γ. Διάκη*, Ἡ ἐλαστικότης τῆς ζητήσεως ἀερίοφωτος ἐν Ἀθήναις, ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Ἐπιθεωρήσεως Οἰκ. καὶ Πολιτ. Ἐπιστ.», 1959).*

13. Ὁργανον τοῦ Κρατικοῦ Προγραμματισμοῦ τῆς Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως

Ἐκ τῆς προηγηθείσης ἐπισκοπῆσεως τῶν κυριωτέρων προβλημάτων τοῦ Προγραμματισμοῦ τῆς Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς συναφοῦς πρακτικῆς πείρας, συνάγεται ὅτι προγραμματικὴ ἐργασία ἀκριβῶς λόγῳ τοῦ χαρακτῆρος, τῆς δυσχερείας, τῆς λεπτότητος καὶ τοῦ πολυπλόκου αὐτῆς, ἀπαιτεῖ πρῶτον εἰδικευμένα στελέχη καὶ δεύτερον συγκρότησιν αὐτῶν εἰς *Ἀποκεντρωμένην Κρατικὴν Ὑπηρεσίαν*, ἥτοι ὑπηρεσίαν ἀπολαύουσαν διοικητικῆς καὶ δημοσιονομικῆς αὐτοτελείας, διηρθρωμένην δὲ κατὰ τὸν τύπον τῶν γαλλικῶν *Offices Nationaux*, καὶ ὑποκειμένην βεβαίως εἰς τὴν ἐποπτείαν καὶ τὴν παρακολούθησιν τῆς Κεντρικῆς ἐξουσίας (*tutelle administrative*) ὑπὸ τὰς ὁδηγίας καὶ κατευθύνσεις τῆς ὁποίας θὰ ἐργάζεται. Ἡ Ὑπηρεσία αὕτη πλὴν τοῦ προγραμματισμοῦ τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, θὰ μελετᾷ καὶ τὴν τρέχουσαν οἰκονομικὴν πολιτικὴν τῆς ὑπὸ ἀνάπτυξιν χώρας (ὡς καὶ τὴν ὅλην οἰκονομικὴν πολιτικὴν σημαντικῶν τινῶν προηγμένων βιομηχανικῶς χωρῶν καὶ σημαντικῶν τινῶν ἀναπτυσσομένων χωρῶν) καὶ θὰ ὑποβάλλῃ εἰς τὴν Κυβέρνησιν σχέδια ἐναρμονίσεως καὶ ἐνοποιήσεως τῆς ἀναπτυξιακῆς καὶ τρεχούσης οἰκονομικῆς πολιτικῆς πρὸς ἀμοιβαίαν αὐτῶν ὑποβοήθησιν, ὑποστήριξιν καὶ συμπλήρωσιν, κατὰ τὰ εὐρύτερον ἐκτεθέντα εἰς τὸ σύγγραμμα ἡμῶν «Ἡ νέα Οἰκονομικὴ Πολιτικὴ εἰς τὴν Ἑλλάδα», Ἀθήναι 1958, ἔκδ. Α. Παπαζήση, σελ. 430 κ.ἑ.

Γ'. Περιφερειακή Οικονομική Ἀνάπτυξις καὶ θεωρητικὴ ἀνάλυσις τῆς «Γεωγραφικῆς» Περιφερείας

Προοίμιον

Εἰς τὸ πρῶτον τμήμα τοῦ Πρώτου Μέρους τῆς παρουσίας ἐργασίας ἐξητάσθη ἡ Ὁργάνωσις τοῦ Χώρου (ἣτις ὡς ἐλέχθη συνιστᾷ πρωτίτως ὀργανῶσιν τῆς χρησιμοποίησεως τοῦ Ἑδάφους), ὡς *πρώτη προσέγγισις* εἰς τὴν μελέτην τῆς προσπάθειάς τῆς Περιφερειακῆς Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως, εἰς δὲ τὸ δεύτερον τμήμα ἀνελύθησαν βασικά τινα θέματα τῆς Περιφερειακῆς Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως ὡς καὶ ἡ σχέσις αὐτῆς πρὸς τὴν Ὁργάνωσιν τοῦ Χώρου, καὶ ἐξητάσθησαν οἱ λόγοι οἱ ὑπαγορευόντες τὸν Κρατικὸν προγραμματισμὸν ἀμφοτέρων τῶν προσπαθειῶν τούτων καὶ ἕτερα τινὰ θεμελιώδη σημεῖα αὐτοῦ.

Εἰς τὸ παρὸν τρίτον τμήμα θὰ ἐπιχειρηθῇ ἡ θεωρητικὴ ἀνάλυσις τῆς «Γεωγραφικῆς» Περιφερείας, τῆς ὁποίας ὁ ἐν τῇ πράξει καθορισμὸς ἀποτελεῖ τὸ ἀρχικὸν βῆμα τῆς προσπάθειάς διὰ τὴν Περιφερειακὴν Οἰκονομικὴν Ἀνάπτυξιν, διὰ μέσον τοῦ Κρατικοῦ Προγραμματισμοῦ αὐτῆς.

Τυχᾶναι προφανὲς ἄλλωστε ὅτι τὸ πρωταρχικὸν ἐρώτημα, ὅπερ τίθεται ἀφ' ἑαυτοῦ εἰς τοὺς προγραμματιστὰς τῆς Περιφερειακῆς Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως εἶναι ποῖα εἰσὶν τὰ συγκεκριμένα ὄρια τῆς περιφερείας, ἧς ἔλαβον τὴν ἐντολὴν νὰ σχεδιάσουν τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν. Ὅθεν, ὁ καθορισμὸς τῆς «Γεωγραφικῆς» περιφερείας εἶναι ἡ *δευτέρα προσέγγισις* εἰς τὴν μελέτην τῆς προσπάθειάς τῆς Περιφερειακῆς Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως.

Ἡ *τρίτη προσέγγισις* εἰς τὴν μελέτην ταύτην θὰ εἶναι ἡ ἐξέτασις τοῦ περιεχομένου τοῦ προγραμματισμοῦ καὶ τῶν γενικῶν ἀρχῶν τῆς ὀργανώσεως τῆς Περιφερειακῆς Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως τῇ βοηθείᾳ τῶν γεωοικονομικῶν ἐρευνῶν τὸ θέμα δὲ τοῦτο θὰ ἀποτελέσῃ τὸ ἀντικείμενον τοῦ δευτέρου μέρους τῆς παρουσίας ἐργασίας.

1. Ἡ «Γεωγραφικὴ» περιφέρεια

Ὑπὸ τὸν γενικὸν ὄρον «Γεωγραφικὴ περιφέρεια» (Région Géographique) θὰ ἔδει νὰ νοηθῇ πᾶν τμήμα ἐδάφους δυνάμενον νὰ παρασταθῇ τοπογραφικῶς εἰς τὸν χάρτην.

Ἄλλ' εἶναι φανερόν ὅτι πᾶν τμήμα ἐδάφους εἶναι δυνατόν νὰ ἀπεικονισθῇ, ἔστω καὶ στοιχειωδῶς, εἰς τὸν γεωγραφικὸν χάρτην καὶ κατὰ συνέπειαν δὲν τίθεται πρόβλημα *καθορισμοῦ τῶν ὁρίων* τῆς «Γεωγραφικῆς» περιφερείας.

Τοιοῦτον πρόβλημα τίθεται εὐθὺς ὡς ἡ «γεωγραφικὴ» περιφέρεια εἰδικεύεται εἰς φυσικὴν, ἱστορικὴν, γεωοικονομικὴν κλ. περιφέρειαν.

Ἐκ πασῶν τῶν πολλαπλῶν τύπων γεωγραφικῆς περιφερείας ὁ πλέον ἐνδιαφέρων τὴν παροῦσαν ἐργασίαν, ἀλλὰ καὶ ὁ πλέον ὀργανικοῦ χαρακτῆρος εἶναι ἡ *γεωοικονομικὴ* περιφέρεια. Λέγομεν δὲ «γεωοικονομικὴ» καὶ ὄχι ἀπλῶς «οἰκονομικὴ περιφέρεια», διότι κατὰ κυριολεξίαν οἰκονομικαὶ περιφέρειαι δὲν ὑφίσταν-

ται, δοθέντος ὅτι ἡ οἰκονομικὴ δραστηριότης τῶν ἀνθρωπίνων ὁμάδων ἐκτυλίσσειται κατ' ἀνάγκην εἰς τὸν γήινον χῶρον καὶ εἶναι προῖον τῶν ἐπιδράσεων τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τοῦ χώρου τούτου, ὅστις βεβαίως ἐπανεπιδραῖ ἐπ' αὐτῶν. Ἴδού λοιπὸν διατὶ πᾶσα περιφέρεια ἐμφανίζουσα οἰκονομικὴν συγκρότησιν καὶ ἐνότητά ἀποτελεῖ ἀναγκαστικῶς «γεωοικονομικὴν περιφέρειαν». Ὁ ὑπὸ οἰκονομικὴν ἐννοιαν γήινος χῶρος περιλαμβάνει πλὴν τοῦ ἐδάφους, τὸ ὑπέδαφος μέχρι τοῦ σημείου καθ' ὃ τοῦτο εἶναι ἐκαστοτε ἐκμεταλλεύσιμον, τὰ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους ὕδατα—θαλάσσια, λιμναῖα, ποτάμια—ὡς καὶ τὰ ὕδατα τοῦ ὑπέδαφους μέχρις ὠρισμένου σημείου καθ' ὃ ταῦτα εἶναι ἐκμεταλλεύσιμα, τέλος τὸν ὑπὲρ τὸ ἔδαφος καὶ τὰ ὕδατα αὐτοῦ ἐναέριον χῶρον μέχρι τοῦ σημείου καθ' ὃ οὗτος εἶναι ἐκαστοτε ἐκμεταλλεύσιμος.

Ἄλλ' ἐπειδὴ αἱ σύγχρονοι ἐπιστημονικαὶ καὶ τεχνικαὶ ἐπινοήσεις καὶ ἐφευρέσεις (διάσπασις τοῦ ἀτόμου καὶ ἐκμετάλλευσις τῶν δυνάμεων αὐτοῦ, διαπλανητικὰ ταξίδια, διερευνήσεις τοῦ βυθοῦ τῶν ὠκεανῶν ⁽¹⁰⁾ κλ.), ἐπεξέτεινον τὰ μέγιστα τὰς πιθανότητας καὶ δυνατότητας κυριαρχίας τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τοῦ Πλανήτου μας καὶ ἐπὶ τοῦ Σύμπαντος, ἐπλάσθη ἐκ τοῦ ἀπεράντου ἑλληνικοῦ λεξιλογίου ὁ ὄρος «Βιόσφαιρα» διὰ νὰ ὑποδηλώσῃ τὸ εὐρύτατον πεδῖον τῶν νέων δυνατοτήτων ἐκμεταλλεύσεως τῶν φυσικῶν δυνάμεων πρὸς ὄφελος τῶν ἀνθρώπων.

Πάντως τὴν ἐδραϊάν βάσιν συμπάσης τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος τῶν ἀνθρωπίνων ὁμάδων συνιστᾷ πρωτίτως, ἐξ ὅλων τῶν στοιχείων τοῦ γήινου χώρου, τὸ ἐν εὐρείᾳ ἐννοίᾳ ἔδαφος (ἔδαφος μετὰ τοῦ ὑπέδαφους). Θὰ πρέπει οὕτω νὰ ὑπομνήσωμεν ἐκ νέου τὸ χαρακτηριστικὸν χωρίον τοῦ Y. M. Goblet ('Ὁ σχηματισμὸς τῶν περιοχῶν, Παρίσιοι 1942, σελ. 1) καθ' ὃ «ἡ βάσις πάσης οἰκονομικῆς ζωῆς εἶναι ἡ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων διαμορφουμένη Γῆ. Ἀκριβῶς διὰ τοῦτο βάσις πάσης οἰκονομικῆς μελέτης ἐνὸς Κράτους εἶναι ἡ Οἰκονομικὴ Γεωγραφία αὐτοῦ».

Τὸ ἐν εὐρείᾳ ἔδαφος συνδέεται πολλαπλῶς πρὸς τὴν ἀσκήσιν τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος καὶ διὴ ἀποτελεῖ :

- α) τὸν φορέα φυσικῶν δυνάμεων καὶ ὑλῶν καὶ τὸ πεδῖον τῆς καθ' αὐτὸ παραγωγικῆς δράσεως
- β) τὸν τόπον ἐγκαταστάσεως ἐπιχειρήσεων καὶ ἐκμεταλλεύσεων
- γ) τὸ πεδῖον κυκλοφορίας καὶ διακινήσεως ἀγαθῶν, ὑπηρεσιῶν, κεφαλαίων, ἀνθρώπων, ἰδεῶν.

2. Ἡ «Γεωοικονομικὴ» περιφέρεια

Ποία ὅμως εἶναι ἡ οὐσία τῆς ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφερούσης τὴν παροῦσαν ἐργασίαν «γεωοικονομικῆς» περιφερείας καὶ πῶς δύναται αὕτη νὰ συγκροτηθῇ

10) «Ἡ γνώσις τῶν ὠκεανῶν εἶναι κάτι περισσότερο ἀπὸ ζήτημα ἀπλῆς περιεργείας. Ἡ ἐπιβίωσις μας ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτὴν» (ὑπογραμ. ἡμεῖς). Οὕτω συνώψισε ὁ Πρόεδρος τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν Κέννεντυ τὴν γεωοικονομικὴν σπουδαιότητα τῶν ὠκεανῶν. Βλ. τὸ διαφωτιστικὸν ἄρθρον «Οἱ ὠκεανοὶ καὶ τὸ πρόβλημα τῆς διατροφῆς τοῦ ἀνθρώπου», ἐφημ. «Καθημερινή», 14 Σεπτ. 1961.

ἐννοιολογικῶς καὶ θεωρητικῶς; Τὸ θέμα τοῦτο εἶναι ἄκρως δυσχερὲς καὶ λεπτὸν καὶ ἡ ἀντιμετώπισις αὐτοῦ ἐστοίχισε πολλοὺς κόπους εἰς τοὺς ἐρευνητάς. Τὰ κύρια στοιχεῖα τὰ συνιστῶντα τὴν ἐσωτέραν οὐσίαν τῆς γεωοικονομικῆς περιφερείας εἶναι καθ' ἡμᾶς τὰ κάτωθι:

— ἡ *γεωοικονομικὴ πολυμέρεια*, ἡ ἀνομοιογένεια τῶν ἐπὶ μέρους τομέων τῆς οἰκονομίας, ἡ συνθετικότης αὐτῆς (ἢτοι ἡ γεωοικονομικὴ περιφέρεια δὲν εἶναι ἄμιγῶς καὶ μόνον γεωργικὴ ἢ βιοτεχνικὴ ἢ βιομηχανικὴ ἢ ἐμπορικὴ κλπ. περιφέρειαι, ἀλλὰ συντίθεται ἀπὸ περισσοτέρους τομεῖς ἕκαστος τῶν ὁποίων ὅμως συχνότατα ἔχει προέχουσας θέσιν).

— ἡ *κυκλοφορία* ἀγαθῶν, ὑπηρεσιῶν, ἀνθρώπων μεταξὺ τῶν κατ' ἰδίαν μερῶν ἢ τομέων ἢ κλάδων τῆς οἰκονομίας τῆς δεδομένης περιφερείας.

— ὁ *προηγμένος βαθμὸς ὀργανώσεως τῆς οἰκονομικῆς καὶ λοιπῆς ζωῆς* εἰς τὴν ἑδαφικὴν περιοχὴν.

— ἡ *ὀργανικότης καὶ ἐνότης*, ἣτις συνδέει τὴν οἰκονομίαν τῆς δεδομένης περιφερείας εἰς βασικόν τι γεωοικονομικὸν συγκρότημα, κατ' ἀκολουθίαν τῆς λειτουργίας τῆς πολυμερείας, τῆς κυκλοφορίας, τῆς προηγμένης ὀργανώσεως.

— ἡ *ὠρισμένη πληθυσμιακὴ πυκνότης*.

— ἡ *ἄσκησις ἐπιδράσεως* πρὸς τὰ ἐκτὸς καὶ ἡ ἐπανεπίδρασις τῶν ἐκτὸς ἐπὶ τὰ ἔσω.

— ἡ *ὑπαρξίς κεντρικοῦ πυρῆνος* (συνήθως ἐνὸς *ἀστικοῦ κέντρου*) ὅστις ἀσκεῖ τὴν συγκεντρωτικὴν ἐπίδρασιν *πόλου* ἐφ' ὅλων τῶν τομέων, κλάδων, καὶ σημείων τῆς οἰκονομίας τῆς δεδομένης περιφερείας.

— ἡ *μεταβλητότης* καὶ τὸ *ἐξελιξιμον*.

— ὁ *ὠρισμένος τρόπος ζωῆς* ὡς συνισταμένη πολλῶν ἐκ τῶν ὡς ἄνω στοιχείων.

Ὁ Claude Ponsard, ὅστις εἶναι ὁ καταβαλὼν ἀσυνήθη προσπάθειαν ὀργανικῆς ἐνοφθαλμίσεως τοῦ παράγοντος τοῦ Χώρου εἰς τὴν ὅλην Οἰκονομικὴν Ἀνάλυσιν καὶ τὴν οἰκονομικὴν σκέψιν γενικώτερον, ἀλλὰ καὶ συνθετικῆς ὀλοκληρώσεως τῶν πολυαριθμῶν ἐπὶ μέρους ἐρευνῶν, διὰ τοῦ ἤδη μνησθέντος ἔργου του «Οἰκονομία καὶ Χῶρος», ἐκδοθέντος ἐν Παρισίοις τὸ 1955, γράφει (σελ. 7, βλ. καὶ σ. 431—2) ὅτι ἡ Région (δηλ. ἐκεῖνο ὄπερ ἡμεῖς ἀποκαλοῦμεν «γεωοικονομικὴ» περιφέρεια) «ὀρίζεται οἰκονομικῶς ὡς δίκτυον ἀγορῶν καὶ συνάπτεται πρὸς τὴν δεδομένην στάσιν πολλῶν κλάδων ἑτερογενῶν δραστηριοτήτων».

Καθ' ἡμᾶς, ἐξετάζοντας τὸ θέμα ὄχι ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς Ἀφρημένης Οἰκονομικῆς Ἀναλύσεως, ἀλλὰ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς Συγκεκριμένης Οἰκονομικογεωγραφικῆς Ἀναλύσεως, ἡ «γεωοικονομικὴ» περιφέρεια δύναται νὰ ὀρισθῇ ὡς «περιοχὴ γῆνιου χώρου, ἣς ἡ ὑπόστασις καθορίζεται ἀπὸ τὴν ὑφισταμένην σύνθεσιν τῶν κατ' ἰδίαν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν στοιχείων αὐτῆς, ἅτινα κατ' ἀρχὴν εἶναι ἀνομοιογενῆ, καὶ τὴν μεταξὺ αὐτῶν δυναμικὴν ἐξισορρόπησιν (διάρθρωσις), ὡς καὶ ἀπὸ τὸν ἀκολουθούμενον τρόπον ζωῆς, καὶ ἦτινος τὰ (κινητὰ) ὄρια προσδιορίζονται ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν, τὴν ὁποίαν ἀσκεῖ ἡ κεντρικὴ ἐστία (ἢ αἱ πλείονες κεντρικαὶ ἐστία) ἐπὶ τῶν ἐπὶ μέρους ἑτερογενῶν μονάδων τῆς περιοχῆς, καὶ ἀπὸ

τὴν ἐπίδρασιν τὴν ὁποίαν ἀσχοῦν εἰς τὴν περιοχὴν αἱ μετ' ἄλλων περιοχῶν συναλλαγαί».

Ὡστε ἡ «γεωοικονομικὴ» περιφέρεια—ἥτις εἶναι μία ἀπὸ τὰς πολλὰς μορφὰς τῆς «γεωγραφικῆς» περιφερείας καὶ δὴ ὡς ἐλέχθη ἡ ἔχουσα κατ' ἔξοχὴν ὀργανικὸν χαρακτῆρα—εἶναι μία ὀργανωμένη χωρικὴ περιοχὴ σχηματισθεῖσα διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἀσχοουσῶν οἰκονομίαν ἀνθρωπίνων ὁμάδων ἐπὶ τῶν φυσικοβιολογικῶν δυνάμεων τοῦ γηίνου χώρου καὶ διὰ τῆς ἀντεπιδράσεως τῶν δυνάμεων τούτων ἐπὶ τῶν ρηθεισῶν ὁμάδων, φέρουσα τὴν σφραγίδα τῆς ἀμοιβαίας ταύτης συμβολῆς, συντιθεμένη ἐξ οἰκονομικῶν τομέων, αἵτινες εἶναι κατ' ἀρχὴν ἀνομοιογενεῖς—ἀλλὰ ἐξισορροποῦνται, ἔχουσα ἴδιον τρόπον ζωῆς καὶ κατὰ συνέπειαν ἀναχθεῖσα εἰς ἐνότητα καὶ ὀργανικὸν σύνολον (πρβλ. καὶ J. Brunhes, Ἡ Ἀνθρωπογεωγραφία, 1934, σ. 747. M. Sorre, Θεμέλια Ἀνθρωπογεωγραφίας, τ. III, σ. 448-9, Παρίσιοι 1952). Οὕτω ἡ γεωοικονομικὴ περιφέρεια κέκτηται ἰδιουτυίαν καὶ ἰδίαν προσωπικότητα (βλ. καὶ J. L. Fyot—J. Y. Calvez, Περιφερειακὴ οἰκονομικὴ πολιτικὴ εἰς τὴν Μεγάλην Βρετανίαν, Παρίσιοι 1956, σελ. 272 κ.έ.).

Τὰ ὅρια τῆς ἐνότητος ταύτης δὲν εἶναι ἀκίνητα καὶ ἀμετάβλητα, ἀλλὰ μετατοπίζονται σὺν τῇ ἐξελίξει τῆς ἐσωτερικῆς διαρθρώσεως αὐτῆς, τῆς ἐπιδράσεως ἣν ἀσκεῖ αὕτη ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἐκτὸς αὐτῆς ἐνοτήτων, καὶ τῆς ἀντεπιδράσεως αὐτῶν ἐπ' αὐτῆς.

Ἡ ὡς ἄνω ἀναπτυχθεῖσα ἔννοια τῆς γεωοικονομικῆς περιφερείας ἀναφέρεται βεβαίως εἰς τὴν τυπικὴν καὶ ὠλοκληρωμένην περιφέρειαν ταύτην. Εἶναι ὅμως φανερὸν ὅτι εἰς τὴν ἐμπειρικὴν πραγματικότητα εἶναι δυνατὸν νὰ ὑφίστανται ἀποκλίσεις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον σημαντικαὶ ἀπὸ τοῦ καθαροῦ τούτου θεωρητικοῦ τύπου. Συγκεκριμένως ὑπάρχουν γεωοικονομικαὶ περιφέρειαι ἔχουσαι *προεχόντως* βιομηχανικόν, βιοτεχνικόν, γεωργικόν, κτηνοτροφικόν, ἀλιευτικόν κλπ. χαρακτῆρα. Ἡ περίπτωσις αὐτῆς εὐτυχῶς δὲν παρουσιάζει δυσκολίας.

Τὸ ἀντίθετον ὅμως συμβαίνει εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ δεδομένη γεωοικονομικὴ περιφέρεια συνιστᾷ ὄχι ἀπλῶς *προεχόντως*, ἀλλὰ κατὰ μέγιστον τιμῆμα ὁμοιογενῆ καὶ μονόπλευρον περιφέρειαν ὡς τοῦτο συμβαίνει εἰς καθυστερημένας ἢ ὑποανεπτυγμένας οἰκονομίας (ὡς λ.χ. εἰς τὴν Ἑλλάδα), ἔνθα ἀκριβῶς λόγῳ τοῦ χαμηλοῦ σταδίου ἀναπτύξεως ἀπαντῶνται ὁμοιογενεῖς καὶ μονόπλευροι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον γεωοικονομικαὶ περιφέρειαι.

Εἰς τὴν δευτέραν ταύτην περίπτωσιν πρόκειται ἀσφαλῶς περὶ «χωλῶν» καὶ ἀτελῶν γεωοικονομικῶν περιφερειῶν, ὃ δὲ ἀνωτέρω δοθεὶς καθαρὸς τύπος γεωοικονομικῆς περιφερείας πρέπει νὰ γίνῃ δεκτὸς μὲ τὰς διατυπωθείσας ἐπιφυλάξεις καὶ συμπληρώσεις.

3. Τρόποι καὶ παράγοντες διαμορφώσεως τῶν Γεωοικονομικῶν Περιφερειῶν καὶ τῶν ἄλλων κυρίων εἰδῶν Χωρικῆς Οἰκονομίας

Ἡ γενετικὴ ἐξέτασις τοῦ σχηματισμοῦ, τῆς περαιτέρω διαμορφώσεως καὶ τῆς μετέπειτα ἐξελίξεως τῶν γεωοικονομικῶν περιφερειῶν καὶ τῶν ἄλλων κυρίων εἰδῶν Χωρικῆς Οἰκονομίας, εἶναι ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέρον τὴν παροῦσαν ἐργασίαν

θέμα. Ούτως ἐκ τῆς ἐξετάσεως ταύτης τὸ μὲν φαίνεται πληρέστερον ἢ φύσις τῶν γεωοικονομικῶν περιφερειῶν καὶ τῶν λοιπῶν εἰδῶν Χωρικῆς Οἰκονομίας καὶ κατανοεῖται βαθύτερον ἢ ἑσώτερα αὐτῶν οὐσία καὶ λειτουργικὴ διαδικασία, τὸ δὲ διαφαίνονται σαφέστερον οἱ διάφοροι συντελεσταὶ ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν ὁποίων τίθενται τὰ κινητὰ ἔδαφικὰ ὄρια τῶν ἐν λόγῳ περιφερειῶν καὶ εἰδῶν χωρικῆς οἰκονομίας.

Τὰ βασικὰ εἶδη οἰκονομίας, ἅτινα ἔφερον εἰς φῶς ἡ γεωγραφικὴ ἀνάλυσις, καὶ ἕκαστον τῶν ὁποίων ἔχει τὸ ἀντίστοιχον *γεωγραφικὸν πεδῖον* αὐτοῦ ὡς καὶ τὰς ἰδιαζούσας *ἀλληλεξαρτήσεις* του, εἶναι τρία (πρβλ. Υ. Μ. Goblet, σελ. 16 κ.έ.) :

α. *Ἡ Παραδοσιακὴ Οἰκονομία*

β. *Ἡ Οἰκονομία τῶν Νέων ἢ εἰδικευμένων Βιομηχανιῶν*

γ. *Ἡ Οἰκονομία τῶν Ἐμπορικῶν Ρευμάτων*

— Ἡ Παραδοσιακὴ Οἰκονομία εἶναι ἐκείνη εἰς τὴν ὁποίαν διατηροῦνται κατὰ βάσιν αἱ ἀρχαῖαι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον μορφαὶ οἰκονομικῆς δράσεως, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν δεσπόζουν αἱ ἐνδοπεριφερειακῆς φύσεως ἀλληλεξορτήσεις.

Ἰδιαίτοντες χαρακτῆρες τῆς οἰκονομίας ταύτης εἶναι γεωργία πολυκαλλιεργείας οὐσιωδῶν εἰδῶν διατροφῆς, βιοτεχνίαι καὶ βιομηχανίαι περιορισμένης ἀκτίνος δράσεως, ἐμπόριον κατὰ βάσιν τοπικὸν καὶ μικρᾶς ἐκτάσεως, καὶ γενικώτερον σχετικὴ αὐτάρχεια μὲ περιορισμένας συναλλαγὰς μετὰ τοῦ ἐκτὸς τῆς περιφερείας ἔθνικοῦ χώρου.

Σημειωτέον ὅμως ὅτι τὸ εἶδος τοῦτο οἰκονομίας ἐξειλίχθη σχεδὸν ἀπανταχοῦ ὑπὸ τὴν πίεσιν τεχνικῶν καὶ ἐμπορικῶν ἐπιδράσεων, προσλαβὼν νέας συγχρονισμένας ὄψεις, μὲ τὴν προσθήκην τῶν ὁποίων εἶναι ἐνίοτε δύσκολος ἡ διάκρισις καὶ ἀναγνώρισις τοῦ ἀληθοῦς χαρακτῆρος ὡς καὶ τῆς καταγωγῆς αὐτοῦ (βλ. Goblet ἄνωτ.).

— Ἡ Οἰκονομία τῶν Νέων ἢ Εἰδικευμένων Βιομηχανιῶν εἶναι ἡ ἔχουσα βιομηχανοποιημένην καὶ ἐμποριοποιημένην γεωργίαν, προηγμένας βιομηχανίας, καὶ διεθνῆς ἐμπόριον.

Αἱ βιομηχανίαι αὐτῆς εἶναι νέαι, αἱ δὲ χρησιμοποιούμεναι τεχνικαὶ καὶ ἐμπορικαὶ μέθοδοι δὲν συνδέονται μετὰ τῶν συναφῶν μεθόδων τοῦ παρελθόντος.

— Ἡ Οἰκονομία τῶν Ἐμπορικῶν Ρευμάτων εἶναι ἡ διαθέτουσα ἐμπορικὰς ἐκθέσεις καὶ ἀγοράς, ἐμπορικὰς θέσεις καὶ λιμένας, δίκτυα συγκοινωνιακά, ἐμπορευμάτων, κεφαλαίων, ἀνθρώπων, ἰδεῶν.

Ἐκαστον τῶν τριῶν τούτων εἰδῶν οἰκονομίας κέκτηται, ὡς ἐλέχθη, τὸ ἀντίστοιχον γεωγραφικὸν πεδῖον αὐτοῦ (Domaine).

Οὕτω ἡ Παραδοσιακὴ Οἰκονομία ἐσημάτισε τὰς *«Περιφερείας Παραδοσιακῆς Οἰκονομίας»*.

Ἡ Οἰκονομία τῶν Νέων ἢ Εἰδικευμένων Βιομηχανιῶν ἐσημάτισε τὰς *«Ζώνας τῶν Νέων Βιομηχανιῶν»*, αἵτινες ὑπερετέθησαν τρόπον τινὰ τῶν Περιφερειῶν Παραδοσιακῆς Οἰκονομίας.

Ἡ Οἰκονομία τῶν Ἐμπορικῶν Ρευμάτων ἀπεκρυσταλλώθη εἰς *«Δίκτυα κυκλοφορίας καὶ μεταφορῶν»*, ἅτινα ἀρχικῶς συνεδέοντο πρὸς τὴν περιφερειακὴν οἰκονομίαν, ἐπεξετάθησαν ὅμως κατόπιν εἰς πλείονας Περιφερείας Παραδο-

σιακής Οικονομίας και Ζώνας Νέων Βιομηχανιών, τελικῶς δὲ τείνουν νὰ σχηματίσουν τὸν ἐξοπλισμὸν τῆς τε Ἐθνικῆς καὶ Διεθνoῦς Οἰκονομίας.

Οἱ τρεῖς οὔτοι τύποι ἀποτελοῦν θεμελιώδεις κατηγορίας «γεωοικονομικῶν συμπλεγμάτων», ἐξ αὐτῶν δέ, ἐκ τῶν σχέσεών των, ἐκ τῆς ὑπερθέσεώς των, παράγεται κατ' ἀρχὴν ἡ οἰκονομία ἀπασῶν τῶν χωρῶν, ἀπὸ τῆς μικροτέρας περιοχῆς μέχρι τῶν μεγαλυτέρων κρατῶν (βλ. εἰδικῶς Goblet, σ 17 καὶ 25).

Ἐλέχθη ἤδη ὅτι ἕκαστος ἐκ τῶν τύπων τούτων ἔχει τὰς ἰδιαζούσας ἀλληλεξαρτήσεις του. Ἡ πρόοδος τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς ἀπὸ τοῦ σταδίου τῶν ἀρχηγόνων μορφῶν της ἐκδηλοῦται σὺν τοῖς ἄλλοις ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς **ἐπεντάσεως** τοῦ γεωγραφικοῦ πεδίου τῶν ρηθέντων συμπλεγμάτων, τοιουτοτρόπως δὲ διαμορφοῖ τὰς ἀλληλεξαρτήσεις των.

Αἱ ἀλληλεξαρτήσεις αὗται εἶναι ποικιλοτάτης φύσεως, ἐμπορικαί, τεχνικαί, κατασκευῆς πρώτων ὑλῶν κλπ. ὑφίστανται δὲ τόσον μεταξὺ τῶν διαφόρων κατηγοριῶν οἰκονομίας μᾶς καὶ τῆς ἀγῆς χώρας, ὅσον μεταξὺ τῶν διαφόρων κατηγοριῶν οἰκονομίας ξένων πρὸς ἀλλήλας χωρῶν. Οὕτω ὑπάρχουν ἀλληλεξαρτήσεις μεταξὺ παραγωγῶν πρώτων ὑλῶν καὶ κατασκευαστῶν ἐτοιμῶν ἢ ἡμιετοιμῶν προϊόντων, μεταξὺ τεχνουργῶν καὶ καταναλωτῶν, μεταξὺ παραγωγῶν συμπληρωματικῶν προϊόντων, μεταξὺ παραγωγῶν συνεργαζομένων, τέλος μεταξὺ παραγωγῶν ἀνταγωνιζομένων (βλ. Goblet σ. 17 - 19).

Ἦδη ἐρωτᾶται πῶς, διὰ ποίου τρόπου καὶ μὲ τὴν ἐνέργειαν ποίων παραγόντων ἐσηματίσθησαν αἱ ὡς ἄνω τρεῖς κύριαι κατηγορίαι οἰκονομιῶν ἐν τῷ χρόνῳ.

— Ἡ Παραδοσιακὴ Οἰκονομία ἐσηματίσθη μὲ τὴν διαδρομὴν τῶν χιλιετηρίδων καὶ τῶν αἰῶνων, εἶναι προῖον τῆς μακροχρονίου διαδικασίας δι' ἧς ἐπραγματοποιεῖτο ἡ συνεργασία ἢ ὁ ἀγὼν μεταξὺ ἀνθρωπίνων ομάδων καὶ γῆς καὶ ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ πλούτου τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ ὑπεδάφους, διέπεται κατὰ πολὺ ἀπὸ τὸ φυσικογεωγραφικὸν καὶ βιογεωγραφικὸν στοιχείον, καὶ χαρακτηρίζεται ἀπὸ βαθεῖαν ἱστορικότητα. Αἱ παραδοσιακαὶ οἰκονομίαι ὀφείλουν τὴν προέλευσιν αὐτῶν εἰς τὸ ὑποσυνειδητὸν τοῦ Ἔθνους μᾶλλον ἢ εἰς ἐνσυνειδήτους καὶ ἠθελημένας προσπάθειας.

Ἡ διαμόρφωσις τῆς Παραδοσιακῆς Οἰκονομίας ἐγένετο εἰς δύο περιόδους λίαν ἀνίσου διαρκείας. Ἡ πρώτη ἀρχίζει ἀπὸ τὴν παλαιολιθικὴν ἐποχὴν καὶ τελειώνει περίπου κατὰ τὸ τέλος τοῦ 18ου αἰῶνος. Ἡ δευτέρα περιλαμβάνει τὰ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος μέχρι σήμερον ἔτη κατὰ τὰ ὅποια ἡ οἰκονομικὴ ἐξέλιξις ἐγγώρισε, ὡς γνωστόν, καταπληκτικὰς μεταβολὰς καὶ προόδους.

Αἱ Περιφέρειαι Παραδοσιακῆς Οἰκονομίας ὡς ἀρχαῖκα κατὰ βάσιν μορφαὶ οἰκονομικῆς δραστηριότητος, ἐξαρτῶνται κατὰ πολὺ ἀπὸ τὰς φυσικογεωγραφικὰς καὶ βιογεωγραφικὰς συνθήκας τῆς περιοχῆς καὶ ὑπόκεινται εἰς βραδεῖαν ἐξέλιξιν.

— Ἡ Οἰκονομία τῶν Νέων ἢ Εἰδικευμένων Βιομηχανιῶν ὀφείλει τὴν γένεσίν της εἰς τὰς ἐφαρμογὰς τῶν ἐπιστημονικῶν ἐφευρέσεων καὶ τεχνικῶν ἐπινοήσεων, αἵτινες ἤρχισαν βασικῶς ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 18ου αἰῶνος καὶ συνεχίζονται μέχρι σήμερον, καὶ μάλιστα μὲ ρυθμὸν ἐπαναστατικόν. Ἡ Οἰκονομία αὕτη ἔχει

περισσότερον **τεχνητόν** χαρακτήρα. Τὸ φυσικογεωγραφικὸν στοιχεῖον κατέχει πολὺ μικροτέραν θέσιν εἰς αὐτήν, πολὺ μεγαλυτέραν δὲ θέσιν τὸ ἐπιστημονικὸν καὶ τεχνικόν.

Αἱ Ζώναι τῶν Νέων Βιομηχανιῶν κατ' ἀρχὴν ἐξαρτῶνται μετρίως ἀπὸ τὰς φυσικογεωγραφικὰς καὶ βιογεωγραφικὰς συνθήκας τῆς περιοχῆς καὶ ὀφείλουσιν τὴν διαμόρφωσίν των κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν «**ἐγκατάστασιν**» τῶν Νέων Βιομηχανιῶν, ἥτις ὑπαγορεύεται κυρίως ἀπὸ τὸν τόπον τὸν πλέον εὐνοϊκὸν διὰ τὴν ἴδρουσιν μεγάλης βιομηχανίας καὶ βιομηχανικῶν συγκροτημάτων λειτουργούντων δι' εὐρείαν ἀγοράν.

Αἱ Ζώναι αὐταὶ ἐμφανίζονται ὑπὸ διαφόρους τύπους, ὡς τὸν τύπον τῆς «**Ζώνης βιομηχανοποιημένης καλλιέργειας**» (σίτος, τεύτλα, κánaβις, λίνον, βάμβαξ), τὸν τύπον τῆς «**Ζώνης βιομηχανοποιημένης κτηνοτροφίας**», τὸν τύπον τῆς «**Ζώνης βιομηχανίας φυσικογεωγραφικῆς προελεύσεως**» (ὕδροηλεκτρικὰ ἐργοστάσια), τὸν τύπον τῆς «**Ζώνης βιομηχανίας τεχνικῆς καὶ ἐμπορικῆς προελεύσεως**» (βιομηχανία αὐτοκινήτων τῆς παρισινής περιοχῆς, βιομηχανία Ρούρ, βλ. Goblet, σ. 184 κ' ε').

— Ἡ Οἰκονομία τῶν Ἐμπορικῶν Ρευμάτων ἐσηματίσθη βαθμιαίως, ἔλαβε ὁμως μεγάλην ἔκτασιν μὲ τὰς γεωγραφικὰς ἀνακαλύψεις καὶ τὰς τεχνικὰς ἐφευρέσεις τῆς ἐποχῆς τῆς Ἀναγεννήσεως, ἀσυνήθη δὲ ρυθμὸν μὲ τὰς συγκοινωνιακὰς, βιομηχανικὰς, γεωργικὰς κλπ. ἐπαναστάσεις ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 18ου αἰῶνος μέχρι σήμερον. Τὰ ρεύματα ταῦτα ἀπὸ ἐνδοπεριφερειακὰ ἀρχικῶς, ἐξεκλίχθησαν εἰς διαπεριφερειακὰ, εἰς Ἐθνικὰ καὶ τελικῶς εἰς παγκόσμια.

Τὰ Δίκτυα Κυκλοφορίας καὶ Μεταφορῶν, μέτρια καὶ ἐνδοπεριφερειακὰ εἰς τὴν ἀρχὴν, συνεχωνεύθησαν κατόπιν εἰς τὰ ὅρια τῆς περιφερείας μὲ δίκτυα ἄλλης ἢ ἄλλων περιφερειῶν, ἀναχθέντα εἰς διαπεριφερειακὰ καὶ ἐθνικὰ, μετὰ ταῦτα δὲ διὰ τῆς συνδέσεώς των μετὰ ἐξωτερικῶν δικτύων ἀπέβησαν διεθνῆ.

Ἡ οἰκονομικὴ διαφοροποίησις τῶν Περιφερειῶν ἤγαγε εἰς τὴν ἐθνικὴν ἐνότητα τῶν συγκοινωνιῶν, ἐνῶ ἡ οἰκονομικὴ διαφοροποίησις τῶν Ἐθνικῶν Οἰκονομιῶν ἤγαγε εἰς τὴν παγκόσμιον ἐνότητα τῶν συγκοινωνιῶν, ἥς ὁ ρυθμὸς καὶ ἡ ἔκτασις ὁσημέραι βελτιοῦται καὶ ὀλοκληροῦται (πρβλ. Goblet, σ. 228—9).

Ἡ μελέτη τῆς γενέσεως καὶ τῶν τρόπων διαμορφώσεως τῶν διαφόρων εἰδῶν οἰκονομίας καὶ τῶν γεωγραφικῶν αὐτῶν ἀντιστοίχων καὶ μορφοποιήσεων, ἐπιτρέπει τὴν βαθυτέραν καὶ πληρεστέραν κατανόησιν τῶν Γεωοικονομικῶν Περιφερειῶν, αἰτίνες παριστοῦν τρόπον τινὰ τοὺς **ἐξειλιγμένους τύπους** καὶ τὰς συνθετωτέρας μορφὰς τῶν Γεωγραφικῶν Περιφερειῶν.

4. **Μορφαὶ τῶν «Γεωγραφικῶν Περιφερειῶν»**

Μία περαιτέρω προσέγγισις διὰ τὴν καλλιτέραν σύλληψιν τῆς ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφερούσης τὸ θέμα ἡμῶν «Γεωοικονομικῆς Περιφερείας» εἶναι ἡ σπουδὴ τῆς γενικῆς μορφολογίας τῆς «Γεωγραφικῆς» Περιφερείας, ἥτοι ἡ προσπάθεια οἰκοδομήσεως γενικῆς θεωρίας ἐπὶ τῶν μορφῶν τῶν «γεωγραφικῶν» περιφερειῶν.

Τὰ σύνολον τῶν «γεωγραφικῶν» περιφερειῶν θὰ ἠδύνατο νὰ διαιρεθῆ κατὰ τὴν ἡμετέραν ὀρολογίαν εἰς **Φυσικοβιολογικὰς Περιφερείας** καὶ εἰς **Πολιτιστικὰς Περιφερείας**.

α) Αἱ «**Φυσικοβιολογικαὶ Περιφέρειαι**» εἶναι πολλῶν εἰδῶν, ἀλλὰ πᾶσαι ἔχουν ὡς οὐσιῶδες γνώρισμα τὴν ἐπικράτησιν τοῦ φυσικοβιολογικοῦ στοιχείου, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἀνθρωποκοινωνικὸν ἢ ὀρθότερον τὸ πολιτιστικὸν στοιχείον, ὅπερ ἀποτελεῖ ἐπικρατοῦν γνώρισμα τῶν Πολιτιστικῶν Περιφερειῶν. Ὁ ὅρος «περιφέρεια» (région) ὑποδηλῶν ὄρισμένην ὀργάνωσιν τοῦ ἐδάφους ὑπὸ τῶν ἀνθρωπίνων ὁμάδων, ὄρισμένην πληθυσμιακὴν πυκνότητα, ἀνομοιογένειαν, κυκλοφορίαν, ὀργανικότητα, κεντρικὸν πυρῆνα, τρόπον ζωῆς, σκόλιμον θὰ ἦτο κατὰ τὸν διαπρεπῆ καθηγητὴν Α. Cholley (Ἡ Γεωγραφία, β' ἐκδ., Παρίσιοι 1950, σελ. 31 καὶ 47) νὰ διαφυλαχθῇ διὰ τὰς Πολιτιστικὰς Περιφερείας, ἐνῶ διὰ τὰς Φυσικοβιολογικὰς θὰ ἔδει νὰ χρησιμοποιεῖται ὁ ὅρος «πεδίον» (domaine). Ἡ ὀρολογία αὕτη, συμβάλλουσα εἰς τὴν περαιτέρω διευκρίνισιν τῆς θεμελιώδους διακρίσεως «Φύσις-Πολιτισμός», ἦτις ὡς γνωστὸν ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 19ου αἰῶνος ἐτονίσθη ἰδιαζόντως ὑπὸ τῶν γερμανῶν Νεοκαντιανῶν φιλοσόφων W. Windelband καὶ H. Rickert, θὰ ἀκολουθηθῇ παρ' ἡμῶν.

Τὰ Φυσικοβιολογικὰ Πεδία διακρίνονται ἐν πρώτοις εἰς **Φυσικὰ** καὶ εἰς **Βιολογικὰ**. Διὰ τὰ δεύτερα ὁ Α. Cholley (σ. 32 καὶ 42 κ.ε.) προτιμᾷ ὀρθῶς τὸν ὅρον «περιβάλλοντα» (milieux) διότι ἐπηρεασμένος προφανῶς ἀπὸ τὰς διδασκαλίας τοῦ Μ. Sorre (Τὰ θεμέλια τῆς Ἀνθρωπογεωγραφίας, τόμοι 3, 1951-1954, 3η ἐκδ.) συνδέει τὰ Βιολογικὰ Πεδία πρὸς τὴν Οἰκολογίαν, δηλ. τὴν ἐπιστήμην τῶν ἀλληλεπιδράσεων ἐξωτερικοῦ περιβάλλοντος καὶ ἐμβίων ὄντων, φυτικῶν, ζωικῶν, ἀνθρωπίνων.

Τὰ Φυσικὰ Πεδία διακρίνονται εἰς Διαρθρωτικά, Κλιματικά, Ὑδατικά, Ἐδαφομορφικά. Προέρχονται ἀπὸ μείξεις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον περιπλόκουσ τῶν βασικῶν στοιχείων τῆς ὕδρογειοῦ, τοῦτέστιν τοῦ ἐδάφους, τῶν ὑδάτων, τῆς ἀτμοσφαιράς.

Τὰ Διαρθρωτικά Πεδία (Domaines Structuraux) συγκαταλέγονται μεταξὺ τῶν ἀπλουστερῶν καὶ ὀφείλουν τὴν προέλευσίν των εἰς τὴν συνδρομὴν δύο σειρῶν παραγόντων, ἥτοι τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν κινητοποίησιν τῶν ὑλῶν τοῦ ἐδάφους (πρόσχωσις, ἄνοδος τῶν γρανιτικῶν μαγμάτων, μεταμορφισμός) καὶ τῶν ἀναγομένων εἰς τὰς τεκτονικὰς παραμορφώσεις. Ὑφίστανται Διαρθρωτικά Πεδία πλείονων εἰδῶν (βλ. Α. Cholley, σ. 34 κ.ε.). Τὰ Κλιματικά Πεδία ὀφείλουν τὴν προέλευσιν αὐτῶν εἰς ἐπιδράσεις προεχόντως τῶν κλιμάτων, τὰ Ὑδατικά εἰς ἐπιδράσεις προεχόντως τῶν ὑδάτων.

Τὰ Ἐδαφομορφικά Πεδία ἀποτελοῦν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ Διαρθρωτικά, μείξεις πολυπλοκωτέρας. Προέρχονται ἀπὸ τὴν συνδρομὴν διαρθρωτικῶν στοιχείων ὅπως ἡ φύσις καὶ ἡ διάθεσις τῶν πετρωμάτων τῶν κινητοποιηθέντων ἀπὸ τοὺς τεκτονικοὺς συντελεστάς, καὶ στοιχείων ἀπορρεόντων ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἀπὸ τὸ κλίμα ὡς ἡ θερμοκρασία καὶ ἡ ὑγρασία, ἔτι δὲ καὶ ἀπὸ στοιχεῖα ὑδάτινα. Ἡ ἐπίδρασις τῶν κλιματικῶν καὶ ὑδατινῶν στοιχείων μορφοῖ τὰς λεγομένας διαβρώσεις (βλ. Α. Cholley, σελ. 37).

Ἐξ ἄλλου τὰ Βιολογικὰ Περιβάλλοντα παριστοῦν μείξεις λίαν πολυπλοκωτέρας, δοθέντος ὅτι σχηματίζονται ἀπὸ τὴν πρόσμειξιν βιολογικῶν παραγόντων εἰς τοὺς καθαροὺς φυσικοὺς παράγοντας ἔδαφος, κλίμα, ὕδωρ. Ἡ εἰσαγωγή τοῦ

στοιχείου τῆς ζωῆς καὶ τοῦ δυνητικοῦ παλμοῦ τῆς θέτει ἀκριβῶς εἰς δοκιμασίαν τὰ φυσικὰ πλέγματα καὶ τὰ ὑψώνει εἰς τὴν βαθμίδα τοῦ «περιβάλλοντος».

Τὰ ἔμβια ὄντα διὰ τὸ νὰ συνεχίσουν καὶ ἀναπτύξουν τὴν ζωὴν των ὑλόκεινται εἰς προσαρμογὴν πρὸς τὰς καθαρῶς φυσικὰς συνθήκας, πραγματοποιουμένην ἀπὸ τὰς φυτικὰς καὶ ζωϊκὰς συνοικήσεις. Ἡ προσαρμογὴ αὕτη δὲν εἶναι μόνον πρᾶξις παθητικῆς ὑποταγῆς, ἀλλὰ καὶ πρᾶξις ἐνεργητικῆς δημιουργοῦσα νέαν τάξιν, νέαν μετῆν τροποποιούσαν οὐσιωδῶς τὰς καθαρῶς φυσικὰς συνθήκας (βλ. A. Cholley, σ. 42).

Συμφώνως πρὸς τὰ ἀνωτέρω θὰ ἠδύνατο νὰ χαρακτηρισθῶσι κυριολεκτικῶς ὡς «Ἀρχέγονοι φυσικαὶ περιφέρειαι» μόνον ἐκεῖναι ἅς οἱ ἄνθρωποι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τροποποιήσουν διὰ τῆς παρουσίας καὶ ἐπενεργείας των εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς ὑδρογείου, δηλονότι ἐκεῖναι ἐξ ὧν ὁ ὑπὸ εὐρυτάτην ἔννοιαν ἀνθρωπογεωγραφικῶς παράγων ἑλλείπει παντελῶς.

Αἱ λοιπαὶ «φυσικαὶ περιφέρειαι» εἶναι «δευτερογενεῖς» τρόπον τινά, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ἀποτελοῦν προϋόντα συνθέσεων πλεγμάτων φυσικῶν παραγόντων (π.χ. Διαθρωτικά Πεδία, Κλιματικά Πεδία) καὶ πλεγμάτων βιολογικῶν παραγόντων.

Ἄρα μόνον εἰς τὸ ἐπίπεδον τῆς ζωῆς καὶ ἀκριβέστερον εἰς τὸ οἰκολογικὸν πεδίου πραγματοποιεῖται μία συνολικὴ ἐνότης, πολύπλοκος καὶ ἀποτελεσματικὴ, δυναμένη νὰ ἀποκληθῆι συνήθως καὶ ἀληθῆς «φυσικὴ περιφέρεια» (πρβλ. A. Cholley, σ. 45, 47).

Τέλος καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ θέμα τῆς διαγραφῆς ἑδαφικῶν *ὄριων τῆς περιφέρειας* δύναται νὰ λεχθῆι ὅτι τὰ ὑπάρχοντα φυσικὰ ὄρια ὡς π.χ. ὁ ροῦς τῶν ποταμῶν ἢ αἱ ὄροσειραὶ εἶναι πολλάκις ἀνεπαρκῆ διὰ τὴν ὀριοθέτησιν μιᾶς περιφέρειας (πρβλ. J. Brunhes, Ἡ Ἀνθρωπογεωγραφία, 1934, σ. 777). Τοῦτο δὲ διότι πᾶσα περιοχή κατοικηθεῖσα ὑπὸ τῶν ἀνθρωπίνων δυνάμεων διεργασμένη διαδοχικῶς ὑπὸ αὐτῶν, προσέλαβε διὰ τῆς δράσεώς των ἰδίαν γεωγραφικὴν προσωπικότητα καὶ διακεκριμένην ἰδιοτυπίαν, εἰς τρόπον ὥστε ἢ κατὰ τὴν στιγμήν τῆς ἐξετάσεώς της σύνθεσις αὐτῆς νὰ εἶναι πλειστάκις προῖον περισσότερον τῆς ἀνθρωπίνης δράσεως παρὰ τῆς φύσεως (πρβλ. M. Le Lannou, Ἡ Ἀνθρωπογεωγραφία, Παρίσιοι 1949, σελ. 164). Ἄλλὰ τὸ ζήτημα τῶν ἑδαφικῶν ὄριων τῆς περιφέρειας θὰ ἐξετασθῆι εἰδικώτερον εἰς τὸ τέλος τοῦ παρόντος τρίτου τμήματος, καὶ δὴ εἰς τὸν ὑπ' ἀριθμ. 7 τίτλον.

β) *Αἱ Πολιτιστικαὶ Περιφέρειαι* εἶναι ὡς καὶ αἱ Φυσικοβιολογικαὶ πολλῶν εἰδῶν, πᾶσαι ὅμως ἔχουν ὡς οὐσιῶδες γνώρισμα τὴν ἐπικράτησιν τοῦ πολιτιστικοῦ στοιχείου, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ φυσικοβιολογικὸν στοιχεῖον, ὅπερ ὡς ἐλέχθη ἀποτελεῖ ἐπικρατοῦν γνώρισμα τῶν Φυσικοβιολογικῶν Περιφερειῶν. Ἐνταῦθα θὰ ἔδει νὰ σημειωθῆι εὐθὺς ἀμέσως ὅτι τὰ γεγονότα, οἱ χαρακτῆρες καὶ οἱ συνδυασμοὶ οἱ συνθέτοντες τὰς Πολιτιστικὰς Περιφέρειας εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον κινητῆς καὶ μεταθετῆς τάξεως διὰ πολλοὺς λόγους ὀφειλομένους κυρίως εἰς τὴν τεχνικὴν, οἰκονομικὴν καὶ πολιτιστικὴν γενικώτερον πρόοδον (πρβλ. C. Vallaux, Αἱ Γεωγραφικαὶ Ἐπιστῆμαι, Παρίσιοι 1924, σελ. 172).

Αἱ Πολιτιστικαὶ Περιφέρειαι διακρίνονται εἰς *Πολιτικάς, Ἱστορικάς, Διοικητικὰς, Ἀνθρωπογεωγραφικάς, Γεωοικονομικάς*.

Πολιτισιακά περιφέρειαι είναι αἱ καθοριζόμεναι καὶ ὀριοθετούμεναι ὑπὸ τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν. Ἱστορικά παραδείγματα πολιτικῶν περιφερειῶν δύνανται νὰ θεωρηθῶσι τὰ μεσαιωνικά φέουδα καὶ αἱ πρὸ τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1789 γαλλικαὶ «ἐπαρχίαι» (provinces).

Αἱ **Διοικητικὰ περιφέρειαι** εἶναι συγγενεῖς πρὸς τὰς πολιτικὰς περιφερείας, προσδιορίζονται δὲ συνήθως, ὑπὸ τῆς κεντρικῆς πολιτικῆς ἐξουσίας (Κράτος) ἐπὶ τῇ βάσει διαφόρων κριτηρίων πρακτικῆς φύσεως, πολλάκις ὅμως εἰς τὴν σύγχρονον περίοδον καὶ ἀπὸ ἀπλᾶς ἐκλογικᾶς σκοπιμότητος. Ἡ ὀριοθέτησις διοικητικῶν περιοχῶν πρὸ ὑποθέτει κεντρικὴν ἐξουσίαν, ἐνῶ ἡ ὀριοθέτησις πολιτικῶν περιφερειῶν ἐγένετο καὶ ἀπὸ τοὺς φεουδάρχας. Παραδείγματα διοικητικῶν περιφερειῶν εἶναι οἱ Νομοὶ καὶ Ἐπαρχίαι.

Αἱ **Ἱστορικαὶ περιφέρειαι** εἶναι ὡσαύτως συγγενεῖς πρὸς τὰς πολιτικὰς, ὁ δὲ καθορισμὸς τῶν ἀπορρέει ἀπὸ μακροχρόνιον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥτιον ἱστορικοπολιτικὴν διαδικασίαν καὶ παράδοσιν.

Αἱ ἱστορικαὶ περιφέρειαι ἀνταποκρίνονται κυρίως εἰς διαιρέσεις τοῦ χώρου μὴ «γεωγραφικοῦ» χαρακτῆρος ὑπαγορευθείσας κατὰ βάσιν ἀπὸ πολιτικᾶς ἀπόψεως καὶ διαλογισμοῦς.

Ἡ καταγωγὴ αὐτῶν ἀνάγεται εἰς τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἡ Γεωγραφία ἦτο ὑψηλότερα τῆς Ἱστορίας καὶ μάλιστα τῆς Πολιτικῆς Ἱστορίας καὶ ἐδοῦλενε εἰς τὴν προκατίληψιν τοῦ «χαρτογραφικοῦ» καὶ τοῦ «προκαθορισμένου», ἀπεσκόπει δὲ νὰ δικαιολογήσῃ μᾶλλον τὴν ὑπόστασιν καὶ τὰ ὅρια τῶν Κρατῶν, Νομῶν, Ἐπαρχιῶν, παρὰ νὰ τὰ διερευνήσῃ.

Ἡ θεώρησις ὅμως τῶν ὀρίων τῶν ἱστορικῶν περιφερειῶν καὶ τῶν παραλλαγῶν τῶν δὲν εἶναι ἄχρηστος εἰς τὴν γεωγραφικὴν ἔρευναν, δοθέντος ὅτι τὰ ὅρια ταῦτα καὶ αἱ παραλλαγαὶ τῶν συνέβηλον εἰς τὴν βαθμιαίαν σὺν τῷ χρόνῳ σύνθεσιν τῆς δεδομένης γεωγραφικῆς περιοχῆς διὰ τῆς συγκεντρώσεως τῆς ἀνθρωπίνης δράσεως, τὴν ὁποίαν προεκάλεσαν καὶ διωχέτευσαν. Θὰ ἔδει πάντως νὰ σημειωθῇ ὅτι ἐνίοτε αἱ οἰκονομικαὶ συνθήκαι τῆς πρὸ τοῦ 1789 ἐποχῆς (ὑπεροχὴ γεωργίας, περιορισμένοι συναλλαγαὶ μὲ ἄλλας περιοχὰς) ὠδήγησαν εἰς κάποιαν συνταύτισιν τῶν ἱστορικῶν περιφερειῶν πρὸς τὰς γεωοικονομικὰς. Σήμερον τοιαῦτα περιστάσεις δὲν ὑφίστανται, ἀποτελεῖ δὲ πλάνην ἡ θεώρησις τῶν ἱστορικῶν καὶ πολιτικῶν ὀρίων τῶν περιφερειῶν ὡς πλαισίων καθωρισμένων «ἐκ τῶν προτέρων» (βλ. M. Le Lannou, σ. 167-172).

Ἀνθρωπογεωγραφικαὶ περιφέρειαι εἶναι αἱ καθοριζόμεναι ἀπὸ τοὺς κυρίους ἀνθρωπογεωγραφικοὺς παράγοντας τοῦ πληθυσμοῦ, τοῦ οἰκισμοῦ, τοῦ τρόπου ζωῆς κλπ.

Ὑποδιαιροῦνται εἰς «ἀστυκάς» (urbaines)⁽¹¹⁾ καὶ εἰς ἀγροτικάς (rurales). Ἀστυκαὶ εἶναι ἐκεῖναι ὧν τὰ συστήματα οἰκίσεως καὶ τρόπου ζωῆς ἔχουν προεχόντως «ἀστυκὸν» χαρακτῆρα καὶ ὧν ἡ ὑπόστασις καὶ λειτουργία ἐπηρεάζεται σημαντικῶς ἀπὸ τὸν πυρῆνα-πόλιν (πλείονα βλ. εἰς M. Sorre, Τὰ θεμέλια τῆς

11) Τὸν ὄρον urbain ἀποδίδομεν διὰ τοῦ ὄρου «ἀστυκός», τὸν δὲ ὄρον bourgeois διὰ τοῦ ὄρου «ἀστυκός».

άνθρωπογεωγραφίας, τ. III, Παρίσιοι 1952, σ 423 κ.έ.). Άγροτικά είναι εκείνα όν τὰ συστήματα οικήσεως και τρόπου ζωής έχουν προεχόντως άγροτικόν χαρακτήρα.

Γεωοικονομικαί περιφέρειαι είναι αί καθοριζόμεναι κυρίως από οικονομικούς παράγοντας και δη αί πεποικισμέναι δι' όρισμένης οικονομικής πολυμερείας, οργανικότητας και ένότητας, ώργανωμέναι δέ περίξ κεντρικού τινος πυρήνος ή πόλου. Η έννοια αυτών διευπλώθη εκτενέστερον προηγουμένως εις τόν ύπ' αριθ. 2 τίτλον «Η Γεωοικονομική περιφέρεια».

Αναλόγως τού προεχόντος οικονομικού τομέως ή χαρακτηήρος αί περιφέρειαι αυται δύνανται νά διακριθώσιν εις Γεωργικάς, Άλιευτικάς, Δασικάς, Κτηνοτροφικάς, Βιοτεχνικάς, Έμπορικάς, Βιομηχανικάς, Διελεύσεως, Μικτάς.

«Περιφέρειαι Διελεύσεως» (régions de passage) είναι περιφέρειαι (ή χώραι) αίτινες εις όρισμένην περίοδον τής ιστορίας αυτών διεδραμάτισαν τó έργον και ήσκησαν τó λειτουργήμα τού ένδιαμέσου ή μεσίτου.

Συγγενείς πρòς τάς «Περιφερείας Διελεύσεως» είναι αί «Διαμετακομιστικά Περιφέρειαι» (Pays - Entrepôts, Stapelländer κατά τόν Fr. Ratzel), όν οί κάτοικοι αναμένουν τήν άφιξιν τών έξωτικών προϊόντων και τά μεταφέρουν εις τά σύνορα άλλων χωρών έτι δέ και εις τó έσωτερικόν αυτών. Κατά τήν αρχαιότητα αί μεγάλαι άποστάσεις τών κέντρων τών πολιτισμών συνετέλεσαν εις τήν σύστασιν πλειόνων Περιφερειών Διελεύσεως. Ούτω «ή Άραβία, ή Μικρά Άσία, οί Σημίται και οί Έλληνες υπήρξαν πάντοτε οί μεγάλοι έμπορικοί διακομισταί (dépositaires du commerce), όπως εις τόν Μεσαίωνα αί Άταλικά Δημοκρατία» (βλ. G. A. Hüchel εις Brunhes, σ. 271—2).

Καθ' όσον άφορά τήν μικτότητα ήτις συνιστά ώς έλέχθη θεμελιώδες στοιχείον τής Γεωοικονομικής Περιφερείας θά έδει νά παρατηρηθῆ ότι αυτη ποικίλλει κατά τάς ιδιαιτέρας συνθήκας και περιστάσεις εκάστης περιφερείας, και ότι ό βαθμός τής μικτότητας εις δεδομένην περιφέρειαν προσδίδει τόν βαθμόν τής ολοκληρωτικότητας αυτης.

Η εις τόν παρόντα τίτλον γενομένη σύντομος άνάλυσις ανεφέρθη εις τήν άποκρυστάλλωμένην τρόπον τινά μορφήν τών γεωγραφικών περιφερειών, μορφήν όμως ήτις είναι έλατή, εύπλαστος και εξελίξιμος. Η διενεργηθείσα άνάλυσις υπήρξε ούχι «γενετική», αλλά μορφολογική και «**συστηματική**». Αντιθέτως ή εις τόν προηγούμενον τίτλον επιχειρηθείσα άνάλυσις, ήτις αφεώρα τούς τρόπους, παράγοντας και μορφάς **σχηματισμοῦ** τών γεωοικονομικών περιφερειών και άλλων ειδών χωρικής Οικονομίας, άπετέλει πραγματέυσιν γενετικήν (βλ. επί τής διακρίσεως γενετικής και συστηματικής έρεύνης **Κ. Τριαντάφυλλόπουλον**, Γενικά Άρχαί τού Έλληνικού άστικού δικαίου, Άθήναι 1926, τεῦχος Α, ένθα διαγράφεται φιλοσοφική εισαγωγή εις τó δίκαιον).

Η μορφολογία τών γεωγραφικών περιφερειών δέν θά έδει νά αφήση άσχεόλιστον τήν δυνατότητα διαμορφώσεως, εμφάνισως και ύπάρξεως «Ίδιοτύπων Περιφερειών» μη ύπαγομένων εις τούς μνημονευθέντας τύπους αυτών και έχουσών χαρακτηήρα μοναδικότητας. Εις τούτο βοηθεῖ ήμās ή **ιδιογραφική** ιδιότης τής Περιφερειακής Γεωγραφίας, ήτις παρέχει τήν ικανότητα τοποθετήσεως τών γεωγραφικών περιφερειών εις τήν όρθήν αυτών προοπτικήν. Ως παρατηρούν

θροτότατα οἱ βρεταννοὶ γεωγράφοι J. W. Wooldridge καὶ W. G. East (Τὸ πνεῦμα καὶ ὁ σκοπὸς τῆς γεωγραφίας, Λονδῖνον 1950, σελ. 145) «ἡ γεωγραφία ὅπως καὶ ἡ ἱστορία οὐδέποτε ἐπαναλαμβάνει ἐαυτὴν ἐν λεπτομερείᾳ», ἡ αὐτὴ δὲ ἔκτασις γῆς δύναται νὰ διαμορφοῖ μέρος (part) μιᾶς ὅλης διαδοχῆς γεωγραφικῶν περιφερειῶν διαφόρου κλίματος καὶ χαρακτηῆρος, διὰ τῶν ὁποίων τελικῶς συντίθεται ἡ ὅλη ἐπιφάνεια τῆς γῆς (πρὸβλ. σελ. 159 τοῦ αὐτοῦ ἔργου). Εἶναι ἄλλως τε γνωστὸν ὅτι αἱ Φυσικοβιολογικαὶ καὶ αἱ Πολιτιστικαὶ Περιφέρειαι συνεταιρίζοντο περίπου εἰς τὸ ἀπομεμακρυσμένον παρελθόν. Ἐκτοτε ὅμως ἠκολούθησαν διαφορετικὰς ὁδοὺς διῆσταμένας ὄλονέν περισσότερον, ἡ δὲ διαδικασία τῆς διαφοροποιήσεως ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὸν τῆς γεωγραφικῆς περιοχῆς καὶ τοῦ δυναμικοῦ τῆς ἀνθρωπίνης δράσεως (πρὸβλ. C. Vallaux, Αἱ Γεωγραφικαὶ Ἐπιστῆμαι, Παρίσιοι 1924, σελ. 167).

5. Γεωγραφικὴ Περιφέρεια καὶ Τοπεῖον

Ἡ γεωγραφικὴ περιφέρεια συσχετίζεται πρὸς τὸ τοπεῖον (Paysage, Landscape, Landschaft), τὸ ζήτημα δὲ τῆς ἀκριβοῦς σχέσεως τῶν δύο τούτων γεωγραφικῶν ὄντοτήτων ἐνδιαφέρει τὴν παροῦσαν ἐργασίαν, διότι διαφωτίζει ἔτι πλέον τὸ θέμα τῆς φύσεως καὶ τῶν ὀρίων τῆς γεωοικονομικῆς περιφερείας.

Ἡ διερεῦνησις μάλιστα τῆς ὡς ἄνω συσχέτισεως ἐπιβάλλεται ἀκόμη περισσότερον καθ' ὅσον εἰς πλεῖστα σχετικὰ συγγράμματα τὸ ζήτημα παρέρχεται ἐν σιωπῇ.

Τὸ τοπεῖον—ὅπερ ὑπὸ ἔποψιν ἐκτάσεως εἶναι πολὺ μικρότερον τῆς γεωγραφικῆς καὶ δὴ τῆς γεωοικονομικῆς περιφερείας—συνιστᾷ κατὰ βάσιν γεωγραφικὴν ὄντοτητα μὴ πολυσύνθετον, μὴ πολυμερῆ, μὴ ἀνομοιογενῆ, μὴ μικτὴν, ἀλλὰ μᾶλλον *ἀπλὴν καὶ ὁμοιογενῆ*.

Τὸ τοπεῖον εἶναι μικρὸν τμήμα τῆς γεωγραφικῆς περιφερείας, ἣτις συνήθως συγκροτεῖται ἀπὸ πλῆθος τοπεῖων ἀνομοίου κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον φύσεως.

Τὸ τοπεῖον δὲν συνταυτίζεται πρὸς τὸν χῶρον τῆς οἰκονομικῆς μονάδος, ἀλλὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ περισσοτέρας ὁμοιογενεῖς οἰκονομικᾶς μονάδας (λ.χ. γεωργικᾶς, βιομηχανικᾶς κλ.).

Τὸ τοπεῖον εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ βασικῶς *ἄμεσον κατασκευάσμα* τῶν ἀνθρώπων, ὧν ἡ δραστηριότης εἶναι φυσικὸν νὰ ἐκδηλοῦται κατ' εὐθείαν ἐπὶ περιορισμένων χώρων ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐνσωματοῦται εἰς ἀντικειμενικὰ ἔργα καὶ κατὰ τινὰ τρόπον ἀποκρυσταλλοῦται. Διαφόρως εἰς τὰς γεωοικονομικᾶς περιφερείας αἵτινες ὡς ἐλέχθη εἶναι εὐρύτεροι χώροι, ἡ ἀνθρωπίνῃ ἐνέργεια εἶναι μᾶλλον *ἔμμεσος* καὶ ἐκδηλοῦται ἀκριβῶς διὰ τῆς ἐπὶ τῶν τοπεῖων ἀμέσου δραστηριότητος (πρὸβλ. A. Meynier, Τὰ ἀγροτικὰ τοπεῖα, Παρίσιοι 1958, σελ. 7). Ἄρα ἡ γεωοικονομικὴ περιφέρεια ἀποτελεῖ «ἔμμεσον» καὶ «ἀπώτερον» κατασκευάσμα τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τοῦ γηγένου χώρου.

Μορφολογικῶς τὰ τοπεῖα θὰ ἠδύναντο νὰ διακριθῶσιν ὡς αἱ γεωγραφικαὶ περιφέρειαι εἰς Φυσικοβιολογικὰ καὶ Πολιτιστικὰ. Ἐκ τῶν Πολιτιστικῶν Τοπεῖων τὰ γεωοικονομικὰ ὑποδιαιροῦνται ἀναλόγως τοῦ τομέως εἰς ὃν ἀναφέρονται, ἥτοι

εις γεωργικά, δασικά, κτηνοτροφικά, άλιευτικά, βιοτεχνικά, βιομηχανικά κλ. (πρβλ. G. Fochler - Hauke Τοπέτον, στοιχεία αυτού, μελέτη αυτού, εις τὸ Fischer Lexikon der Geographie, σελ. 245, Φραγκφούρτη 1960. M. Sorre, Συναντήσεις Γεωγραφίας καὶ Κοινωνιολογίας, 1957, σελ. 89 κ.έ. σελ. 134, 155, 194 - 5. Διὰ τὰ γεωοικονομικά τοπέτα βλ. Cl. Ponsard, Οἰκονομία καὶ Χῶρος, 1955 σελ. 154 κ.έ).

6. Γεωοικονομικαὶ Περιφέρειαι καὶ Τρόποι Ζωῆς

Ἐνεφέρθη ἤδη προηγουμένως ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ καὶ υἱοθέτησις ἑνὸς δεδομένου «τρόπου ζωῆς» ἀποτελεῖ κυριώτατον στοιχεῖον συγκροτοῦν τὰς Ἀνθρωπογεωγραφικὰς Περιφέρειαις (Ἀστυκὰς - Ἀγροτικὰς). Ἄλλὰ ὁ τρόπος ζωῆς ἀποτελεῖ συγχρόνως οὐσιώδεις στοιχεῖον καὶ τῶν Γεωοικονομικῶν Περιφερειῶν εἰδικώτερον, ὡς εἶδομεν εἰς τὸν οἰκεῖον τίτλον.

Ὅθεν ἐρωτᾶται : Ποία εἶναι ἡ φύσις τοῦ τρόπου ζωῆς καὶ ποία ἡ ἐσωτέρα αὐτοῦ σχέσις πρὸς τὴν Γεωοικονομικὴν Περιφέρειαν.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Γάλλος γεωγράφος Paul Vidal de la Blache ἔθεσε εἰς τὸ κέντρον τῆς ἀνθρωπογεωγραφικῆς ἐρεύνης τὸν «τρόπον ζωῆς» (genre de vie) τῶν καθ' ἕκαστα ἀνθρωπίνων διμάδων. Διὰ τοῦτο φρονοῦμεν ὅτι ἡ ἐξέτασις τῆς φύσεως τοῦ τρόπου ζωῆς θὰ εἶδει νὰ ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὰς ἀντιλήψεις τοῦ μνησθέντος μεγάλου γεωγράφου.

Ἡ πρώτη συμβολὴ τοῦ Vidal ὑπῆρξεν ἡ ἀποαγγίστρωσις τῶν αὐστηρῶν καθορισμῶν φυσικῆς αἰτιότητος ἀπὸ τὴν ἔννοιαν τῶν τρόπων τῆς ζωῆς, ἡ ἐξοστράκισις δηλαδὴ τῆς φυσικοκρατικῆς ἀντιλήψεως καθ' ἣν οἱ τρόποι τῆς ζωῆς ἦσαν τὸ ἀποτελεσμα ἐπιδράσεων τῶν φυσικοβιολογικῶν παραγόντων καὶ τῶν πλεγμάτων αὐτῶν.

Μετὰ ταῦτα ὁ Vidal εἰσήγαγε ὄχι ἀπλῶς τὴν συμμετοχὴν τῶν ἀνθρωπίνων παραγόντων εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ τρόπου ζωῆς, ἀλλὰ μίαν πλουσίαν περὶ αὐτῆς ἐκδοχὴν, θεωρήσας ὅτι ὁ τρόπος ζωῆς εἶναι, ὡς γράφει ὁ M. Le Lannou (σ. 148), «πρὸ παντὸς πλέγμα συνηθειῶν, παραδόσεων, ὁμοιομορφιῶν, θαθειῶν τάσεων, παρορμήσεων πρὸς ἠϋξημένην τελειοποίησιν. Βλέπει οὕτω εἰς τὸν τρόπον τῆς ζωῆς περισσότερον μίαν γεωγραφικὴν αἰτίαν παρὰ ἕν γεωγραφικὸν ἀποτέλεσμα» καίτοι δὲν συνδέει αὐτὸν πρὸς μίαν πάντοτε διαυγῆ καὶ ἐνσυνείδητον ἀνθρώπινον περὶ τούτου θέλησιν.

Τελικῶς ὁ Vidal ἐκλαμβάνει τὸν τρόπον τῆς ζωῆς ὡς τὴν βαθμιαίως ἐμπλουτισθεῖσαν ἐξωτερικεῖσιν «ὠργανωμένον καὶ συστηματικῶν συνηθειῶν, ἐμβαθυσῶν ὄλον ἐν περισσότερον τὴν τροχίαν των, ἐπιβαλλομένων διὰ τῆς κτηθείσης δυνάμεως εἰς τὰς διαδεχομένας γενεάς, ἀποτυπουσῶν τὸ σῆμα των ἐπὶ τῶν πνευμάτων, στρεφουσῶν πρὸς καθωρισμένον νόημα πάσας τὰς δυνάμεις τῆς προόδου» (βλ. τὰ ἄρθρα του, α) «Οἱ γεωγραφικοὶ ὅροι τῶν κοινωνικῶν γεγονότων», β) «Οἱ τρόποι ζωῆς εἰς τὴν Ἀνθρωπογεωγραφίαν» δημοσιευθέντα εἰς τὰ «Χρονικὰ τῆς Γεωγραφίας», Ἰανουάριον 1902 τὸ πρῶτον καὶ Μάϊον καὶ Ἰούλιον 1911 τὸ δεύτερον, μνημονεῦμένα ὑπὸ τοῦ M. Le Lannou σ. 149 - 150).

Κατὰ τὸν Vidal «ὁ τρόπος τῆς ζωῆς συνεπάγεται ἐν πρώτοις ἀναμφισβητήτως τὰς δραστηριότητας τὰς ἀναγκαίας εἰς τὴν ὕλικὴν συντήρησιν, περιλαμβάνει οὐχ ἥτιον περίξ ἰδιαζουσῶν τεχνικῶν μεθόδων σχηματισθεῶν δλίγον κατ' ἄλλοι, ἐν ὅνολον διανοητικῶν ἑναρμονίσεων, ἐθίμων, τυπικῶν (rites), κοινωνικῶν σχέσεων» (βλ. A. Gibert «Οἱ τρόποι ζωῆς εἰς τὸν νεώτερον κόσμον» εἰς M. Le Lannou, σελ. 150). Ὅθεν ἡ ἔννοια τοῦ τρόπου ζωῆς δύναται νὰ διατυπωθῆ συνοπτικῶς ὡς τὸ σύνολον τῶν ὀργανωμένων καὶ θαθέως ἐρριζωμένων λαϊκῶν συνηθειῶν καθημερινῆς διαδιώσεως καὶ τῶν θαθμιαίως μορφωθειῶν λαϊκῶν παραδόσεων καὶ ἀντιλήψεων βιοτικῆς δράσεως, μεταβιβαζομένων καὶ ἐμπλουτιζομένων ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν καὶ ἐπηρεαζουσῶν τὴν ὄλην κοινωνικὴν πρόοδον. Ἄρα ὁ τρόπος ζωῆς εἶναι συνδεδεμένος πρὸς τὸν λαϊκὸν πολιτισμὸν (βλ. διὰ τὸν Ἑλληνικὸν λαϊκὸν πολιτισμὸν τὴν μελέτην τοῦ **Τάσου Γριτσοπούλου** εἰς ἐφημ. «Καθημερινή», 25.7.61, 5.8.61, 10.8.61, 25.8.61 καὶ 31.8.61).

Ἄναλυτικώτερον οἱ τρόποι ζωῆς περιλαμβάνουν καὶ δρίζονται ἀπὸ πολλὰ στοιχεῖα ὕλικῆς καὶ ψυχοκοινωνιατικῆς τάξεως δυνάμενα νὰ συνοψισθῶσιν ὡς κάτωθι (προβλ. A. Cholley, α' ἐκδοσις, σελ. 48 κ.έ., Πάρισις 1942).

α) Σύστημα διατροφῆς, ἐνδύσεως, οἰκίσεως, ἐπιπλώσεως, θεραπείας, στολισμοῦ, περιποιήσεως κλ. τῶν ἀνθρωπίνων δμάδων.

β) Μορφαὶ παραγωγικῆς, τεχνικῆς, ἐτι δὲ καὶ καλλιτεχνικῆς δραστηριότητος.

γ) Συναλλαγὰὶ προκαλούμεναι ἐκ τῶν μορφῶν τούτων καὶ ἐκ τῶν ἀναγκῶν τῶν ἀνθρωπίνων δμάδων.

δ) Παραδόσεις, συνηθεῖαι, τυπικά, παρορμήσεις κλ. μεταβιβαζόμεναι καὶ τροποποιούμεναι ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν.

Ἐκ τῆς ὄλης ἀνωτέρω ἐπισκοπήσεως συνάγεται σαφῶς ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ τρόπου ζωῆς εἶναι ἔννοια κοινωνιολογικὴ καὶ πολιτιστικὴ, τὴν ὁποῖαν ἡ Ἀνθρωπογεωγραφία κατέστησε θεμέλιον τῶν ἀναλύσεων αὐτῆς.

Ἦδη ἐξεταστέον τὸ θέμα τῆς ἐσωτέρας σχέσεως τῶν τρόπων ζωῆς πρὸς τὰς Γεωοικονομικὰς Περιφερείας.

Τὸ θέμα τοῦτο εἶναι λίαν δυσχερὲς δι' ὃ καὶ συνήθως μόνον ἐνδείξεις τινὰς ἀνευρίσκει τις εἰς τὰ σχετικὰ ἔργα.

Κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην ἡ ἐσωτερικὴ σχέση τῶν τρόπων ζωῆς καὶ γεωοικονομικῶν περιφερειῶν εἰς τὰς ὁποίας ἀπαντῶνται οὗτοι, ἐκδηλοῦται εἰς τὰ ἀκόλουθα σημεῖα, ἅτινα ὡς ἐκ τούτου χρήζουν διερευνησεως.

α) Ὁ τρόπος ζωῆς ἀποτελεῖ οὐσιώδες συστατικὸν στοιχεῖον τῆς γεωοικονομικῆς περιφερείας.

β) Ὁ τρόπος ζωῆς συνιστᾷ ἐν ἐκ τῶν γενικωτέρων ὑποδάθρων τῆς γεωοικονομικῆς περιφερείας.

γ) Ὁ τρόπος ζωῆς συνάπτεται πρὸς τὸν τρόπον σχηματισμοῦ τῆς γεωοικονομικῆς περιφερείας.

δ) Ὁ τρόπος ζωῆς συμμετέχει εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν ὀρίων τῆς γεωοικονομικῆς περιφερείας.

α) Ὁ τρόπος ζωῆς εἶναι ἐν ἐκ τῶν οὐσιωδῶν συστατικῶν στοιχείων τῆς γεωοικονομικῆς περιφερείας, ὡς ἤδη ἐλέχθη εἰς τὴν οἰκείαν θέσιν τῆς παρούσης

ἐργασίας. Ὅντως ἡ ἰδιάζουσα καὶ διακεκριμένη προσωπικότης ἐκάστης γεωοικονομικῆς περιφερείας, ἣτις εἶναι προῖον μακροχρόνιων ἱστορικοπολιτιστικῶν διαδικασιῶν καὶ εἰδικώτερον συγκεκριμένων γεωγραφικῶν, οἰκονομικῶν, κοινωνικῶν ζυμώσεων, συνεπάγεται τελικῶς ἓνα ὄρισμένον τρόπον ζωῆς ὡς συνισταμένην τῶν ὡς ἄνω διαδικασιῶν καὶ ζυμώσεων. Τὸ σύστημα διατροφῆς, ἐνδύσεως, οἰκίσσεως, ἐπιπλώσεως, αἱ μορφαὶ τῆς τεχνικῆς δραστηριότητος, αἱ συναλλαγαί, αἱ παραδόσεις, αἱ ψυχολογικαὶ ἀντιδράσεις, αἱ πολιτιστικαὶ ἀντιλήψεις ἐκάστης γεωοικονομικῆς περιφερείας, ἐκδηλοῦν καὶ ἀντικατοπτρίζουν τὴν ἰδιάζουσαν οἰκονομικὴν, κοινωνικὴν, πολιτιστικὴν σύνθεσιν αὐτῆς.

Ὅθεν ὁ μεταξὺ γεωοικονομικῆς περιφερείας καὶ τρόπου ζωῆς ὕφιστάμενος βασικὸς σύνδεσμος εἶναι **ὄργανικῆς καὶ ὄχι αἰτιώδους φύσεως**.

Ὅτω εἰς τὴν περιοχὴν δρεινῆς οἰκονομίας τῆς Πίνδου λ.χ. ὁ διαμορφωθείς ποιμενικὸς κυρίως τρόπος ζωῆς τῶν κατοίκων συνάπτεται στενωτάτα πρὸς τὴν σύνθεσιν καὶ τὴν ἰδιοτυπίαν τῆς περιοχῆς ταύτης, δὲν εἶναι δὲ δυνατόν νὰ παραλληλισθῇ πρὸς τὸν τρόπον ζωῆς τῶν κατοίκων τῆς Κερκύρας, ὅστις ἀντανακλᾷ συνθήκας ἄλλης περιοχῆς νησιωτικοῦ καὶ γεωργικοῦ, ἔν τινι δὲ μέτρῳ καὶ κοσμοπολιτικοῦ χαρακτήρος (περιηγητισμὸς, σχέσεις μὲ τὴν Ἰταλίαν κλ.).

β) Ὁ τρόπος τῆς ζωῆς, ὡς ἐπίσης αἱ θρησκευτικαὶ ἰδέαι, τὰ ἐθνικὰ αἰσθήματα, αἱ πολιτικαὶ πεποιθήσεις, διαγράφουν εἰς ἀνωτέραν βαθμίδα διαιρέσεως τῆς ἐπιφανείας τῆς ὑδρογείου σφαίρας εὐρυτέρους σχηματισμοὺς καλουμένους «Πεδία» (Domaines). Ὅτω διακρίνονται **Πεδία Τρόπων Ζωῆς** (ἀστικὸς, ἀγροτικὸς, ποιμενικὸς, νησιωτικὸς τρόπος ζωῆς), **Πεδία Θρησκευτικὰ** (χῶρος Χριστιανισμοῦ, Ἰσλαμισμοῦ, Βουδδισμοῦ), **Πεδία Ἐθνικὰ** (Λατινικὰ Χῶραι, Γερμανικὰ Χῶραι, Σλαβικὰ Χῶραι κλ.), **Πεδία Πολιτικὰ** (Χῶραι Δυτικοῦ Κόσμου, Χῶραι Σιδηροῦ Παραπετάσματος κλ.).

Τὰ διάφορα ταῦτα Πεδία δὲν προσεπιτίθενται, ἀλλὰ συχρότατα διασταυροῦνται καὶ ἀλληλοδιεισδύουν. Μάλιστα ὅπου αἱ ἀλληλοδιεισδύσεις αὗται εἶναι ἐντονώτεραι ἐκεῖ αἱ ἐν γένει Πολιτιστικαὶ Περιφέρειαι παρουσιάζουν τὰς ποικιλοτέρας ἐκδηλώσεις καὶ ἐνίοτε τὰς ἀσταθεστέρας (βλ. Α. Cholley, α' ἐκδ., σελ. 50). Τὰ πεδία ταῦτα φαίνεται—συνεχίζει ὁ αὐτὸς γεωγράφος—ὅτι ἀντιπροσωπεύουν ἐν εἶδος ὑποβάθρου ἐπὶ τοῦ ὁποίου οἰκοδομοῦνται αἱ Πολιτιστικαὶ Περιφέρειαι. Τὰ ὑπόβαθρα ταῦτα ἀποτελοῦν διὰ τὰς Πολιτιστικὰς Περιφερείας β.τι οἱ μετασχηματισμοὶ τοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς ἀποτελοῦν διὰ τὰ Διαθρηωτικά Φυσικὰ Πεδία (= Φυσικὰ Διαθρηωτικά Περιφέρειαι).

Εἰδικώτερον τὰ Πεδία Τρόπου Ζωῆς ἐμφανίζονται ἀσφαλῶς, ὡς ὑποστηρίζει ὁ Α. Cholley, τὸ ὑπόλοιπον ἀνανεουμένων ἀναμείξεων συντελουμένων εἰς τὰς ἀνθρωπίνους ὁμαδώσεις (groupements humaines) διὰ τῶν πολλαπλῶν προσπαθειῶν ὁργανώσεως τῆς ἀνθρωπότητος κατὰ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου.

Τοιοτοτρόπως κατὰ τὴν γνῶμην ἡμῶν ἡ ὄργανικὴ συνάφεια, ἡ ὕφισταμένη μεταξὺ γεωοικονομικῶν περιφερειῶν καὶ τρόπων ζωῆς, ἣτις ὑπὸ **σοσιατικὴν** ἐποψιν (βλ. σημείων α) ἐμφανίζεται ὡς σχέσις ὄλου πρὸς μέρος, παρουσιάζεται ὑπὸ **γενετικὴν** ἐποψιν ὡς **σχέσις βάσεως καὶ ἐποικοδομήματος**.

γ) Περαιτέρω ὁ τρόπος ζωῆς συνάπτεται πρὸς τὴν γεωοικονομικὴν περιφέ-

ρειαν γενετικῶς ἐπίσης καὶ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς συνεχοῦς διαμορφώσεως καὶ ὄχι μόνον τοῦ ἀρχικοῦ σχηματισμοῦ αὐτῆς, ὅπως εἰς τὸ προηγηθὲν σημεῖον β.

Εἶναι φανερόν, συμφώνως μὲ τὰ λεχθέντα εἰς τὸν τίτλον τοῦτον, ὅτι εἰς ἕκαστον γεωγραφικὸν πεδῖον τῶν προαναφερθεισῶν τριῶν εἰδῶν οἰκονομίας ἀντιστοιχεῖ ἴδιος τρόπος ζωῆς, διαμορφωθεὶς βαθμιαίως ἐν ἀμέσῳ συναρτήσῃ πρὸς τὸ δεδομένον εἶδος οἰκονομίας. Οὕτω εἰς τὰς «Περιφερείας Παραδοσιακῆς Οἰκονομίας» ὁ τρόπος ζωῆς ἐξακολουθεῖ νὰ στηρίζεται κυριώτατα εἰς τὴν παράδοσιν, εἶναι ἀπλοῦς, εἶναι στατικὸς μᾶλλον καὶ κλειστός, ὑφίσταται θραδείας μεταβολάς, εἶναι δύσκαμπτος καὶ μετὰ δυσκολίας προσαρμόζεται εἰς τὰς νέας συνθήκας, αἵτινες σχηματίζονται ἔξω τῆς Περιφερείας καὶ ἐπιδρῶν ἐπ' αὐτῆς.

Εἰς τὰς «Ζῶνας Νέων Βιομηχανιῶν» ὁ τρόπος ζωῆς ἔχει τὸν δυναμισμὸν τῆς βιομηχανικῆς οἰκονομίας, μετέχει τοῦ παλμοῦ καὶ τῆς ἐπαναστατικότητος, μεταβάλλεται ταχύτερον καὶ καθίσταται περισσότερον πολυσύνθετος καὶ πλούσιος, ἀποβαίνων συχνάκις κοπιώδης καὶ ἐκνευριστικὸς διὰ μεγάλας κατηγορίας προσώπων ἰδίως ἐκεῖ ἔνθα τὸ βιομηχανικὸν στοιχεῖον δεσπόζει καταθλιπτικῶς τοῦ ὄλου πολιτισμοῦ ὡς λ.χ. εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας (βλ. τὸ θαυμαστὸν διβλίον τοῦ J. Gottmann, Ἡ Ἀμερικὴ, Παρίσιοι 1960, σελ. 63 κ.έ.).

Εἰς τὰ «Δίκτυα Κυκλοφορίας καὶ Μεταφορῶν» ὁ τρόπος ζωῆς καθίσταται ἐτι περισσότερον εὐκαμπτος καὶ εὐμετάβλητος λόγῳ τῆς πολλῆς μεγαλυτέρας καὶ ταχυτέρας κυκλοφορίας καὶ ἐπικοινωνίας, διαπεριφερειακῆς, ἐθνικῆς καὶ παγκοσμίῃ.

δ) Ὁ τρόπος ζωῆς ἐφ' ὅσον, ὡς ἐλέχθη, εἶναι ὄχι μόνον κοινωνικὸν καὶ πολιτικτικὸν ἀλλὰ καὶ **γεωγραφικὸν** γεγονός, εἶναι φυσικὸν νὰ κατέχη ὠρισμένην **θέσιν** καὶ νὰ καλύπτῃ ὠρισμένην **ἐκτασιν** εἰς τὸν γήινον χῶρον.

Ἐκ τῆς θέσεως καὶ ἐκτάσεως ταύτης μορφοῦνται ἄλλως τε τὰ Πεδία Τρόπων Ζωῆς εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Ὑδρογείου. Ὅθεν εἶναι προφανές ὅτι ὁ τρόπος ζωῆς ἐκτυλισσόμενος εἰς δεδομένην γεωοικονομικὴν περιφέρειαν καὶ μετέχων εἰς τὴν σύστασιν αὐτῆς, συμμετέχει καὶ εἰς τὴν διαγραφὴν τῶν (κινήτων) ἐδαφικῶν ὀρίων τῆς περιφερείας ταύτης διὰ τῆς χωρικῆς ἐκτάσεως ἣν καταλαμβάνει, διὰ τῶν συνεκτικῶν δεσμῶν οὗς διαμορφοῖ, καὶ διὰ τῆς τονώσεως τῆς ὀργανικῆς ἐνδότητος καὶ τῆς ἐσωτερικῆς συνεκτικότητος αὐτῆς. Ἡ σχέσηις αὕτη γεωοικονομικῆς περιφερείας καὶ τρόπου ζωῆς ἔχει γεωγραφικὴν χροιάν.

Ἴδου ποῖα εἶναι τὰ ἐπὶ μέρους σημεῖα εἰς τὰ ὅποια ἐμφανίζονται ὀργανικαὶ συσχετίσεις (συστατικά, γενετικά, γεωγραφικά) τῆς γεωοικονομικῆς περιφερείας πρὸς τὸν τρόπον ζωῆς (διὰ τὸν τρόπον ζωῆς βλ. ἐπίσης L. Febvre—L. Bataillon, Ἡ Γῆ καὶ ἡ ἀνθρώπινος ἐξέλιξις, Παρίσιοι 1949, σελ. 203 κ.έ. A. Demangeon—A. Perpillou, Γενικὴ Γεωγραφία, Παρίσιοι 1952, σελ. 385 κ.έ.).

7. Τὰ κριτήρια τοῦ καθορισμοῦ τῶν ὀρίων τῆς Γεωοικονομικῆς Περιφερείας καὶ ἡ διαγραφὴ αὐτῶν εἰς τὴν πρᾶξιν

Τὸ θέμα ὅπερ θὰ ἐξετασθῇ εἰς τὸν παρόντα τίτλον εἶναι ὁ καθορισμὸς τῶν ὀρίων τοῦ «ἐδαφικοῦ χῶρου» μιᾶς γεωοικονομικῆς περιφερείας καθὼς καὶ ἡ μέθο-

δος τῆς διαγραφῆς αὐτῶν εἰς τὴν πράξιν. Τὰ πολὺ ρευστότερα καὶ ἀσταθέστερα ὄρια τοῦ «εὐρύτερου Οἰκονομικοῦ Χώρου» αὐτῆς εἶναι θέμα κείμενον ἔκτος τοῦ πλαισίου τῆς παρουσίας ἐργασίας, πάντως δὲ δὲν ἔχει ἀπὸ τῆς ἀπόψεώς μας τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ θέματος εἰς τὸ ἐντοπιζόμεθα (περὶ τοῦ «οἰκονομικοῦ χώρου» βλ. Fr. Perroux «Οἱ οἰκονομικοὶ χώροι» περιοδικὸν «Ἐφηρμοσμένη Οἰκονομία» 1950, τεῦχος I, Παρίσι).

Παρὰ τὸν ἀναμφισβήτητον σύνδεσμον τοῦ ἐδαφικοῦ χώρου πρὸς τὸν εὐρύτερον οἰκονομικόν, ἄρα δὲ καὶ τὸν σύνδεσμον τῶν ὀρίων τῶν δύο τούτων χώρων, οὗτοι δὲν συμπίπτουν. Ὁ ἐδαφικὸς χώρος τῆς γεωοικονομικῆς περιφερείας ὀρίζεται ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον **γεωδαισικῶς**, εἶναι χώρος μᾶλλον συγκεκριμένος, εἰς δὲ τὴν συγκρότησιν αὐτοῦ συμμετέχουν ἐσωτερικαὶ οἰκονομικαὶ διαρθρώσεις περιωρισμένης χωρικῆς ἐκτάσεως καὶ οἰκονομικαὶ σχέσεις μὴ ἀπομεμακρυσμένα.

Ἀντιθέτως ὁ εὐρύτερος οἰκονομικὸς χώρος μιᾶς γεωοικονομικῆς περιφερείας ὀρίζεται μᾶλλον ἐπὶ τῇ θάσει στοιχείων **οἰκονομικῆς κυκλοφορίας**, εἶναι πλέον ἀφηρημένος, εἰς τὴν συγκρότησιν αὐτοῦ δὲ συμμετέχουν πρωτίτως ὄχι τόσο ἐσωτερικαὶ οἰκονομικαὶ διαρθρώσεις ὅσον ἀπομεμακρυσμένα: σχέσεις ἐξωτερικῆς οἰκονομικῆς κυκλοφορίας. Ἡ γεωοικονομικὴ περιφέρεια τοῦ Λονδίνου λ.χ. εἶναι μία ἐκ τῶν περιφερειῶν τῆς Μεγάλῃς Βρεταννίας νοουμένης ὡς ἐσωτερικῆς οἰκονομίας, ἔχουσα ὄρια κινήτὰ ἢ ὀριακὰς ζώνας δυναμένας νὰ διαγραφῶσιν ἐπὶ τοῦ χάρτου γαιωδαισικῶς. Αἱ ζῶναι αὗται ἀποτελοῦν τὸν ἐδαφικὸν χώρον αὐτῆς. Πέραν τοῦ χώρου τούτου ἡ περιφέρεια αὕτη ἔχει τὸν εὐρύτερον οἰκονομικὸν χώρον αὐτῆς, ὅστις εἶναι ἀφηρημένος μᾶλλον χώρος διαγραφόμενος ἀπὸ τὰς ἐξωτερικὰς οἰκονομικὰς καὶ εἰδικώτερον τὰς χρηματοδοτικὰς σχέσεις τῆς περιφερείας αὐτῆς καὶ τὴν σπουδαιότητά της, ἀρχικῶς διὰ τὴν Κοινοπολιτείαν, περαιτέρω δὲ διὰ τὴν παγκόσμιον οἰκονομίαν. Ὁ χώρος οὗτος δύναται νὰ παρασταθῇ εἰς τὸν χάρτην, ὄχι δι' ὀριακῶν ζωνῶν, ἀλλὰ διὰ θελῶν.

Εἶναι ἀπαραίτητον νὰ σημειωθῇ ἐνταῦθα ὅτι ὑπάρχουν διάφοροι «γεωγραφικοὶ» χώροι, ἤτοι χώροι δυνάμενοι νὰ διαγραφῶσιν εἰς τὸν χάρτην, ἀναφερόμενοι εἰς τοὺς ἀντιστοίχους τομεῖς τῆς **φύσεως** (κλιματικὸς χώρος), τῆς **ζωῆς** (βλαστησιακὸς χώρος), τοῦ **πολιτισμοῦ** (θηρσκειτικὸς χώρος, ἀνθρωπογεωγραφικὸς χώρος, καλλιτεχνικὸς χώρος κλ.). Οἱ χώροι οὗτοι ἀλληλοσυμπλέκονται καὶ διασταυροῦνται ἢ δὲ παράστασις αὐτῶν εἰς τὸν χάρτην ἐξυπηρετεῖ τὸν συγκεκριμένον καὶ εἰδικὸν σκοπὸν ἐκάστης ἐπὶ μέρους ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης. Ἄρα οἱ γεωγραφικοὶ χώροι δὲν ὀρίζονται μόνον ἀπὸ τὴν γῆνιν ἐπιφάνειαν καὶ ἀπὸ τὰς γεωμετρικὰς διαστάσεις αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἕτερα στοιχεῖα (πρβλ. M. Sorre, Συναντήσεις κλπ. 91—8).

Α) Ὁ καθορισμὸς τῶν ὀρίων τῶν Γεωοικονομικῶν Περιφερειῶν—ὀρίων αὐτῶν ὡς ἐλέχθη, δὲν εἶναι πάγια καὶ ἀμετακίνητα, ἀλλὰ μᾶλλον ρευστὰ καὶ μεταβλητὰ—εἶναι ἀσφαλῶς τὸ σπουδαιότερον, κρισιμώτερον καὶ δυσκολώτερον πρόβλημα τῆς βλῆς θεωρίας τῆς Γεωγραφικῆς Περιφερείας ὡς καὶ ἐν ἀπὸ τὰ δυσκολώτερα προβλήματα τῆς Οἰκονομικῆς Γεωγραφίας γενικώτερον. Ἡ σπουδαιότης τοῦ προβλήματος ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ὁ καθορισμὸς τῶν ἐδαφικῶν ὀρίων μιᾶς Γεωοικονομικῆς

Περιφέρειας αποτελεί κατ' ανάγκην τὸ **πρῶτον βῆμα** διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς ὡς καὶ τὸν προγραμματισμὸν αὐτῆς.

Ἡ δυσχερεία τοῦ προβλήματος οφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἡ αὔξουσα καὶ διηνεκῆς μετάπλασις τῶν φυσικῶν καὶ βιολογικῶν δεδομένων τοῦ χώρου ἀπὸ τὰς διαδεχομένης γενεᾶς τῶν ἀνθρωπίνων ομάδων, καθιστᾷ τὰ ἐδαφικὰ θρία τῶν γεωοικονομικῶν περιφερειῶν ἀσταθῆ καὶ ρευστά. Ἄν δὲ τὸ ζήτημα τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἐννοίας τῆς Γεωοικονομικῆς Περιφέρειας ὡς καὶ τῆς διακριθώσεως τοῦ περιεχομένου τῆς ἐννοίας ταύτης γεννᾷ πλείστας δυσχερείας, εἶναι προφανὲς πόσον μεγαλυτέρας δυσκολίας παρουσιάζει ὁ καθορισμὸς τῶν γεωγραφικῶν ὁρίων τῆς ἐν λόγῳ περιφέρειας. Ὅθεν εἶναι λίαν λυπηρὸν ὅτι συνήθως πλείστοι ὅσοι συγγραφεῖς δὲν πραγματεύονται συστηματικῶς, ἀλλὰ παρεπιπτόντως τὸ ζήτημα τοῦτο.

α) Τὸ πρόβλημα τοῦ καθορισμοῦ τῶν γεωγραφικῶν ὁρίων τίθεται ὀξύτερον προκειμένου περὶ τῶν Γεωοικονομικῶν Περιφερειῶν, συγκριτικῶς πρὸς τὰς λοιπὰς μορφὰς Γεωγραφικῶν Περιφερειῶν.

Πράγματι ἀφοῦ εἰς τὰς κατωκημένας Φυσικοβιολογικὰς Περιφέρειας (Πεδία) τὰ γεωγραφικὰ θρία δὲν τίθενται, ὡς ἴδωμεν, μόνον ὑπὸ τῶν οἰκείων φυσικῶν καὶ βιολογικῶν συντελεστῶν, δοθέντος ὅτι οὗτοι καὶ τὰ πλέγματα αὐτῶν τροποποιῶνται διηνεκῶς ὑπὸ τῶν διαδεχομένων ἀλλήλας γενεῶν τῶν ἀνθρωπίνων ομάδων, εἶναι φανερόν ὅτι εἰς τὰς Γεωοικονομικὰς Περιφέρειας ὅπου οἱ ἀνθρώπινοι παράγοντες **ἔχουν προέχουσαν σημασίαν**, τὰ γεωγραφικὰ θρία καθορίζονται περισσότερο ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν παραγόντων τούτων, παραγόντων ἐν πολλοῖς ἀσταθμῆτων.

Μόνον, ὡς ἐλέχθη, εἰς τὸν περὶ μορφῶν τῶν Γεωγραφικῶν Περιφερειῶν τίτλον, αἱ μὴ κατωκηθεῖσαι ὑπὸ ἀνθρωπίνων ομάδων φυσικαὶ περιοχαὶ τῆς ὑδρογείου (« Ἀρχέγονοι Φυσικαὶ Περιφέρειαι »), ἔχουν ἀκραιφνῆ φυσικὸν χαρακτήρα, συνεπῶς δὲ μόνον εἰς αὐτὰς τὰ γεωγραφικὰ θρία καθορίζονται ἀπὸ φυσικοὺς συντελεστάς, ὡς εἶναι αἱ ὄροσειραί, οἱ ποταμοί, αἱ λίμναι κλ.

Ὅθεν ἡ ἐξαιρετικῶς ἀνθρώπινος, συνθετικὴ καὶ μικτὴ ἰδιότης τῶν Γεωοικονομικῶν Περιφερειῶν καθιστᾷ τὸ πρόβλημα τοῦ καθορισμοῦ τῶν γεωγραφικῶν αὐτῶν ὁρίων δυσχερέστατον καὶ ἀκανθῶδες εἰς τὴν πρᾶξιν. Τὰ θρία ταῦτα δὲν ἔχουν πάντως χαρακτῆρα διαχωριστικῶν γραμμῶν ἀλλὰ μᾶλλον **ὄριακῶν ζωνῶν**.

β) Οἱ βιολογικοὶ συντελεσταὶ (χλωρίς, πανίς) τοῦ χώρου, συμβάλλουν ὡς καὶ οἱ φυσικοὶ εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν Γεωοικονομικῶν Περιφερειῶν, δὲν δύνανται ὅμως νὰ προσδιορίσουν καθ' ἑαυτοὺς τὰ θρία τῶν περιφερειῶν τούτων, παρὰ τὰς ἀναμφισβητήτους ἰδιοτυπίας ἃς κέκτηνται αἱ συντελεσταὶ οὗτοι ὡς πεπληρωμένοι ζωῆς.

Ὁ λόγος τῆς ἀδυναμίας ταύτης εἶναι, ὡς καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν φυσικῶν συντελεστῶν, ἡ δημιουργικὴ συμβολὴ καὶ συμμετοχὴ τῶν ἀνθρωπίνων ομάδων, αἵτινες διὰ τῆς ἐργασίας των διαπλάσσουν καὶ τροποποιῶν τὴν χλωρίδα καὶ τὴν πανίδα, ποσοτικῶς ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἀριθμὸν αὐτῆς, ποιοτικῶς ὅσον ἀφορᾷ τὰς ποικιλίας καὶ τὰ νέα εἶδη αὐτῆς, γεωγραφικῶς ὅσον ἀφορᾷ τὴν κατανομὴν καὶ τὴν πυκνότητά ἀμφοτέρων εἰς τὰ κατ' ἴδιαν τμήματα τοῦ χώρου τῆς ὑδρογείου. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς τὸ ἦδη λεχθὲν προηγουμένως ὅτι μόνον εἰς τὸ ἐπίπεδον τῆς ζωῆς

και δη εις το οικολογικόν πεδίον προγραμματοῦνται—ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ συμβαίνονται εις το φυσικόν ἐπίπεδον—συνολικαί ἐνόητες, πλὴν αἱ ἐνόητες αὗται ἀλλοιοῦνται τόσον πολὺ διὰ τῆς δράσεως τῶν ἀνθρωπίνων ἐμάδων, ὥστε νὰ προκύπτουν νέαι ἐνόητες ἔχουσαι πλέον ἀνθρώπινον ὕψην καὶ ὧν συνεπῶς τὰ θρια εἶναι διάφορα τῶν βιολογικῶν ὀρίων.

Ἄρα τόσον οἱ φυσικοὶ ὅσον καὶ οἱ βιολογικοὶ προσδιορισμοὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συστήσουν ἐνιαίαν θάσιν καὶ ἀφετηρίαν διὰ τὸν καθορισμὸν τῶν γεωγραφικῶν ὀρίων τῶν γεωοικονομικῶν περιφερειῶν. Ἀπλῶς συμμετέχουν μεταξὺ τῶν στοιχείων καὶ κριτηρίων καθορισμοῦ τῶν ὀρίων τούτων.

γ) Πολὺ ὀλιγώτερον τῶν φυσικῶν καὶ βιολογικῶν προσδιορισμῶν συμβάλουν εις τὸν καθορισμὸν τῶν ἐν λόγῳ ὀρίων τὰ ἱστορικά, τὰ πολιτικά καὶ τὰ διοικητικά θρια.

Ἐνταῦθα πάντως θὰ ἔδει νὰ παρατηρηθῇ βι διὰ μόνης τῆς ὀριεθέσεως μιᾶς περιφέρειας ἐπὶ τῇ βάσει ἱστορικῶν, πολιτικῶν, ἀλλὰ καὶ διοικητικῶν ἀκόμη συνθηκῶν, διαμορφοῦνται πολλακίς βαθμιαίως ὀρισμένοι οἰκονομικοὶ καὶ ἄλλοι ἀνθρωπίνου τάξεως παράγοντες, προσδίδοντες εις δεδομένην περιφέρειαν κάποιαν ἐνόητα γεωοικονομικήν. Παραπλήσιον φαινόμενον παρουσιάζεται εις τὴν περίπτωσιν τοῦ καθορισμοῦ μιᾶς μικρᾶς πόλεως ὡς περιφερειακῆς πρωτεύουσας. Ἡ ἐνόητος ὁμοῦς εις ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ταύτας εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἀσθενεστέρη τῆς προκυπτούσης ἐκ τῆς **αὐτοδυνάμου** ἀναπτύξεως τῶν ἀνθρωπογεωγραφικῶν καὶ γεωοικονομικῶν παραγόντων. Κατ' ἀκολουθίαν τὰ ἱστορικά, πολιτικά, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ διοικητικά ἔτι θρια, ἅτινα εἶναι περισσότερον τεχνητὰ τῶν ἱστορικῶν καὶ πολιτικῶν, δὲν εἶναι ἱκανὰ νὰ διαχωρίσουν γεωγραφικῶς μίαν γεωοικονομικὴν περιφέρειαν. Ἀπλῶς εἶναι δυνατὸν νὰ συμμετέχουν εις τὸν σχηματισμὸν τῶν ἐν λόγῳ ὀρίων μετ' ἄλλων στοιχείων ἰσχυροτέρων καὶ ἀποφασιστικωτέρων.

Ποῖα ὁμοῦς εἶναι τὰ ἰσχυρότερα καὶ σπουδαιότερα στοιχεῖα ταῦτα;

Κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην τὰ ἀποφασιστικῆς σημασίας κριτήρια θὰ ἔδει ὅπως ἀναζητηθῶσι τόσον εις τὴν **συστατικὴν** ὅσον καὶ εις τὴν **γενετικὴν** πλευρὰν τῆς Γεωοικονομικῆς Περιφέρειας.

Ἄναλυτικῶς τὰ ἐν λόγῳ κριτήρια εἶναι **φυσικογεωγραφικῆς, ἀνθρωπογεωγραφικῆς, οἰκονομικογεωγραφικῆς τάξεως.**

α) Ἐν πρώτοις εἶναι ἐνίοτε δυνατὸν (ὑπὸ τὰς ἐκτεθείσας ἐπιφυλάξεις εις τὸν παρόντα τίτλον ὡς καὶ εις τὸν τίτλον περὶ μορφῶν τῶν γεωγραφικῶν περιφερειῶν) τμημα ἢ σπανιώτερον τὸ σύνολον τῶν ὀρίων μιᾶς γεωοικονομικῆς περιφέρειας νὰ καθορίζεται ἀπὸ Φυσικογεωγραφικοὺς συντελεστάς.

Τούτο ἀπαντᾷται περισσότερον εις καθυστερημένας ἢ ὑποανεπτυγμένας χώρας εις τὰς ὁποίας αἱ ἐπιδράσεις τῶν ἀνθρωπίνων παραγόντων γενικῶς, καὶ εἰδικώτερον αἱ μορφωτικαί, τεχνικαί καὶ οἰκονομικαί ἐπιδόσεις εἶναι περιωρισμέναι. Τοιαύτη, προφανῶς εἶναι μεταξὺ ἄλλων καὶ ἡ περίπτωσις τῆς Ἑλλάδος.

β) Δεύτερον, τὰ θρια τῶν γεωοικονομικῶν περιφερειῶν καθορίζονται ἀπὸ παράγοντας Ἀνθρωπογεωγραφικοὺς. Τοιοῦτοι παράγοντες εἶναι ἡ ὑπαρξὶς **κεντρικῶν ἐστιῶν** (πόλεων), ἡ ὑπαρξὶς **ὀρισμένης πληθυσμιακῆς πυκνότητος**, ἡ

Υπαρξίς *ιδιάζοντος τρόπου ζωής*, ή Υπαρξίς *δεδομένου συστήματος οργανώσεως τής όλης περιφερειακής ζωής*.

αα) Η Υπαρξίς κεντρικών έστιών, ήτοι πόλεων, άσκει τρείς άλληλοσυνδεόμενες λειτουργίας, τήν λειτουργίαν του *πυρήνος*, τήν λειτουργίαν του *πόλου*, τήν λειτουργίαν του *σταυροδρομίου*.

Η πόλις ώς *πυρήν*, δηλαδή ώς κέντρον παντοειδών σχέσεων συναπτομένων μεταξύ διαφόρων σημείων του περιφερειακού χώρου όρίζει τρόπον τινά τον χώρον τουτον διά του δικτύου των ρηθεισών έσωτερικών σχέσεων και διά τής έκτάσεως ήν καλύπτουν αύται. Αί έν λόγω σχέσεις είναι μορφωτικά, τεχνικά, παραγωγικά, χρηματοδοτικά, συγκοινωνιακά, έμπορικά, καλλιτεχνικά, γενικώτερον πολιτιστικά. Η πόλις συνιστά κέντρον παντοίων σχέσεων, άτινες συνθέτουν τά περι αυτήν στοιχεΐα του χώρου εις ευρυτέρας ένδότητας άνθρωπογεωγραφικής και οικονομικογεωγραφικής τάξεως.

Η πόλις ώς *πόλος*, δηλαδή ώς κέντρον *άσκοϋν* δυνάμεις και επίδράσεις έλξεως και άντέλξεως επί των ανθρώπων και των συνδέσμων των εις τον περιφερειακόν χώρον, και ώς κέντρον *δεχόμενον* δυνάμεις και επίδράσεις έλξεως και άντέλξεως έκ μέρους των ανθρώπων και των συνδέσμων αυτών των εύρισκομένων εις τον έκτός αυτής έγγϋς τόπον, όρίζει τρόπον τινά τον περιφερειακόν χώρον διά του δικτύου των δυνάμεων και επίδράσεων, άς άσκει και δέχεται και διά τής έκτάσεως ήν καλύπτουν αύται.

Η πόλις ώς *σταυροδρόμιον* (carrefour), δηλαδή ώς κέντρον συναντήσεως και διατομής ένδοπεριφερειακών κυκλοφοριακών και συγκοινωνιακών κυρίως άρτηριών και ρευμάτων, όρίζει εις πλείστας περιπτώσεις τον έδαφικόν χώρον τής γεωοικονομικής περιφέρειας διά τής έκτάσεως, ήν καλύπτουν αί έπικοινωνίαί έν γένει αύται. Ως όρθότατα γράφει ο J. Gottmann εις τό ήδη σημειωθέν συλλογικόν έργον σελ. 22-23 «ή πόλις είναι τόσοσυχνά ο πόλος τής άποκρυσταλλώσεως τής *περιφερειακής προσωπικόητος* και των συμφερόντων τής περιφέρειας, διότι είναι τό σταυροδρόμιον, ο κόμβος του χώρου του καλύπτοντος τήν περιφέρειαν. Είς τό σταυροδρόμιον ιδρύονται αί άγοραί, διακανονίζονται αί συναλλαγαι, πραγματοποιοϋνται αί συναντήσεις. Η κυκλοφορία, είτε αύτη άφορά τοϋς ανθρώπους, τά πράγματα, τάς ιδέας ή τά κεφάλαια, θά διέσχιζε τήν περιφέρειαν έάν δέν ύφίστατο έν διανεμητικόν σταυροδρόμιον παρέχον τήν σφραγιδα του εις τήν κίνησιν. Άκριβώς διότι είναι σταυροδρόμιον ή πόλις ιδρύεται συχνάκις είτε εις μίαν διατομήν των δδών, είτε εκεί ένθα έφάπτονται «*χώραι γειτονικαί και διαφορετικαί*» όπως παρετήρησεν ήδη τοϋτο τό 1909 ο Vidal de la Blache».

Αί άνωτέρω παρατηρήσεις διά τήν διαμορφωτικήν επίδρασιν των πόλεων επί των γεωοικονομικών περιφερειών αναφέρονται εις τήν πλειονότητα περιπτώσεων. Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις καθ' ός άντιθέτως αί πόλεις ύπήρξαν προϊόντα των γεωοικονομικών περιοχών. Τέλος θά έδει νά σημειωθή ότι ύφίστανται σταυροδρόμια άτινα δέν είναι πόλεις, αλλά χρηματιστήρια, λιμένες κλ. (πρβλ. M. Le Lannou, σελ. 188 και 196).

66) Χώρος με άραιόν πληθυσμόν έλάχιστα προσφέρεται διά τον σχηματισμόν, τήν διαμόρφωσιν και τήν όριοθέτησιν μιās γεωοικονομικής περιφέρειας. Έν

ἐλάχιστον ὄριον πληθυσμιακῆς πυκνότητος, διάφορον κατὰ χρόνον καὶ τόπον εἶναι ἀπαραίτητον διὰ τὴν διαμορφωθῆ καὶ διαχαραχθῆ μία γεωοικονομικὴ περιφέρεια. Ἐκ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι εἰς περιοχὰς πρωτογόνων λαῶν ἔνθα ὁ πληθυσμὸς εἶναι ἀραιός, γεωοικονομικαὶ περιφέρειαι δὲν ὑφίστανται. Ὑπάρχουν μόνον Φυσικοβιολογικὰ Πεδία. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν γεωοικονομικαὶ περιφέρειαι σχηματίζονται καὶ ὀριοθετοῦνται ὅταν μία ἀποικιακὴ δύναμις ἰδρῶσῃ μίαν πόλιν, πέριξ τῆς ὁποίας συντίθεται θαυμασίως μία οἰκονομικὴ ἐνότης.

γγ) Ἡ ἰδιοτυπία τοῦ τρόπου ζωῆς τοῦ ἀκολουθουμένου εἰς μίαν περιοχὴν συμβάλλει, ὡς ἐλέχθη ἐν τῇ οἰκείῃ τίτλῳ, εἰς τὸν **σχηματισμὸν** τῆς γεωοικονομικῆς περιφέρειας εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην. Συμβάλλει ὁμοίως παραλλήλως εἰς τὴν **διαγραφὴν τῶν ἐδαφικῶν ὀρίων** τῆς περιφέρειας ταύτης διὰ τῆς ἐκτάσεως ἣν καλύπτει ὁ ἐν λόγῳ τρόπος. Τὸ σύστημα διατροφῆς, ἐνδύσεως, ἐκπαιδεύσεως, αἱ μορφαὶ τῆς παραγωγικῆς καὶ τεχνικῆς δραστηριότητος, αἱ πρὸς αὐτὰς ὡς καὶ αἱ πρὸς τὰς ἀνάγκας συνδεόμεναι συναλλαγαί, αἱ παραδόσεις, αἱ ψυχολογικαὶ ἀντιδράσεις, αἱ λαϊκαὶ πολιτιστικαὶ ἀντιλήψεις, τὰ τυπικά, αἱ συνήθειαι, μεταβιβαζόμεναι καὶ τροποποιούμεναι ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν διαφέρουν ὅχι μόνον ἀπὸ χώρου εἰς χώρον ἀλλὰ καὶ ἀπὸ περιοχῆς εἰς περιοχὴν.

Ἡ διαφορά αὕτη — καίτοι βεβαίως εἶναι δύσκολον ὅπως καθορισθῆ κατὰ ἀκριβῶς ὀριοθετημένα τμήματα τοῦ χώρου — ἀποτελεῖ πάντως οὐσιώδεις στοιχεῖον διαγραφῆς τῶν ἐδαφικῶν ὀρίων μιᾶς γεωοικονομικῆς περιφέρειας ἰδίως ὅταν εἶναι ἰδιάζουσα καὶ ἔντονος. Διότι ἀποτελεῖ συνισταμένην μεγάλου ἀριθμοῦ βασικῶν λαϊκῶν κυρίως πολιτιστικῶν ἐκδηλώσεων καὶ ἀντανακλᾶ θαλαίας ἰδιομορφίας ζωῆς τῶν ἀνθρωπίνων ὁμάδων, συντεθεισῶς ἐκ τῆς μακραιώνος ἐγκραταστάσεώς των εἰς ὀρισμένον ὅριον.

δδ) Τὸ δεδομένον σύστημα ὀργανώσεως τῆς ὅλης περιφερειακῆς ζωῆς συνιστᾷ καθολικόν τι συγκρότημα ὑπερβαῖνον τὸν τρόπον τῆς ζωῆς καὶ περιλαμβᾶνον τὸ σύνολον τῶν ἀλληλεπιδράσεων φυσικοβιολογικῶν συντελεστῶν καὶ ἀνθρωπίνων ἐν γένει παραγόντων, καὶ τὰς ἐκ τῶν ἀλληλεπιδράσεων τούτων διαμορφωθείσας συνθήκας ζωῆς περιοχῆς τινος. Τὸ σύνολον τοῦτο, παριστᾷ μίαν ζῶσαν καὶ ὀλοκληρωμένην ἱστοριογεωγραφικὴν καὶ πολιτιστικὴν ὄντοτητα καὶ ἀποτελεῖ τὴν ἀνωτάτην σύνθεσιν ἀλληλεπιδράσεων χώρου καὶ ἀνθρώπων, διαφέρει δὲ ἀπὸ χώρου εἰς χώρον καὶ ἀπὸ περιοχῆς εἰς περιοχὴν. Τὸ ἐν λόγῳ σύνολον διαμορφοῖ τὴν περιφέρειαν εἰς ἣν ἐκτείνεται εἰς γεωοικονομικὴν ἐνότητα καὶ συμβάλλει διὰ τῆς ἐκτάσεως ἣν καλύπτει εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ ἐδαφικοῦ χώρου τῆς γεωοικονομικῆς περιφέρειας, προσδίδει δὲ περιφερειακὴν ἀξίαν περισσότερον διὰ τῆς ἐντάσεως τῆς ζωῆς παρὰ διὰ τῶν διαστάσεων τοῦ ἐδάφους (πρβλ. Μ. Le Lannou, σελ. 188). Ἡ δυσχέρεια ὀριοθετήσεως τοῦ χώρου τούτου εἰς τὰς καθ' ἕκαστον περιπτώσεις ἐν τῇ πράξει εἶναι ἀσφαλῶς ἀναμφισβήτητος, δὲν αἶρει οὐκ ἦτιον τὴν πραγματικότητα τῆς ὡς ἄνω ὄντοτητος οὐδὲ τὰς προσδιοριστικὰς αὐτῆς ἰδιότητας.

Τρίτον, τὰ ὄρια τῶν γεωοικονομικῶν περιφερειῶν καθορίζονται ἀπὸ παράγοντας Οἰκονομικογεωγραφικούς. Τοιοῦτοι παράγοντες εἶναι ἡ **παραγωγή**, ἡ **κυκλοφορία**, ἡ **κατανάλωσις**.

αα) Ὁ τρόπος παραγωγῆς ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν εἰς δεδομένην περιοχὴν

συμβάλλει ούσιωδώς εις τὸν καθορισμὸν τοῦ ἑδαφικοῦ αὐτῆς χώρου. Τοῦτο συντελεῖται εἰδικώτερον διὰ τῶν τεχνικῶν μεθόδων, καὶ διὰ τῆς ἐσωτερικῆς διαδικασίας τῆς παραγωγῆς.

Ἡ παραγωγή ἢ διεξαγομένη δι' ἐργαλείων εἰς μικρὰς ἐγκαταστάσεις, διὰ μικρῶν μηχανῶν εἰς τεχνουργεῖα (manufactures), διὰ μεγάλων μηχανῶν εἰς βιομηχανικὰ ἐργοστάσια (fabriques), διὰ λίαν προηγμένων αὐτομάτων μηχανῶν εἰς μεγάλα βιομηχανικὰ ἐργοστασιακὰ συγκροτήματα, διαμορφοῦ ἴδιαν διακεκριμένην σύνθεσιν εἰς τὴν οἰκονομίαν τῶν περιφερειῶν εἰς τὰς ὁποίας πραγματοποιεῖται καὶ διαγράφει κατὰ τινὰ τρόπον τὸν ἑδαφικὸν χώρον καὶ τὰ ὄρια αὐτῶν. Εἶναι σπανία καὶ ἐξαιρετικὴ ἢ συνύπαρξις εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν γεωοικονομικὴν περιφέρειαν οἰκονομίας ἐργαλειακῆς παραγωγῆς, οἰκονομίας ἐργαστηριακῆς παραγωγῆς, οἰκονομίας ἐργοστασιακῆς παραγωγῆς.

Ἐκαστος τεχνικὸς τρόπος παραγωγῆς σχηματίζει ἰδιαίτεραν μορφήν οἰκονομίας εἰς τὴν περιοχὴν εἰς ἣν ἀσκεῖται καὶ εἶναι φυσικὸν νὰ δρίζη καὶ ὀριοθετῆ τὸν ἑδαφικὸν αὐτῆς χώρον. Εἰδικώτερον εἰς τὰς περιπτώσεις τῆς παραγωγῆς διὰ βιομηχανικῶν ἐργοστασίων καὶ διὰ μεγάλων βιομηχανικῶν συγκροτημάτων ἢ «Ζώνη Νέων Βιομηχανιῶν» δρίζει τὸν ἑδαφικὸν χώρον καὶ τὰ ὄρια **πλειόνων** γεωοικονομικῶν περιοχῶν, δοθέντος ὅτι κατὰ κανόνα, ὡς ἐλέχθη εἰς τὸν οἰκεῖον τίτλον, αἱ «Ζῶναι Νέων Βιομηχανιῶν» ἐκτείνονται εἰς περισσοτέρας τῆς μίας περιφέρειας.

Ὅμοιως, ἡ ἐσωτερικὴ διάρθρωσις τῆς παραγωγῆς εἰς προεχόντως **πρωτογενῆ** (γεωργία, κτηνοτροφία, ἀλιεῖα, θήρα, δασοπονία, ὀρυκτικὴ κλπ.), εἰς προεχόντως **δευτερογενῆ** (βιοτεχνία, βιομηχανία) εἰς προεχόντως **τριτογενῆ** (ὑπηρεσίαι) κατὰ τὴν γνωστὴν διάκρισιν τοῦ Colin Clark (Οἱ ὄροι τῆς οἰκονομικῆς προόδου, Λονδίνον 1959, γ' ἐκδοσις) δὲν δρίζει μόνον τὴν ἰδιαίτεραν σύνθεσιν τῆς οἰκονομίας δεδομένης περιοχῆς, ἀλλὰ βασικῶς καὶ τὸν ἑδαφικὸν αὐτῆς χώρον. Ἰδιαζόντως ὁ βαθμὸς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως μιᾶς περιοχῆς ἀσκεῖ λίαν ἀποφασιστικὴν ἐπίδρασιν εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς ὑποστάσεως, τῆς ἰδιοτυπίας καὶ τῶν ὀρίων μιᾶς περιοχῆς διὰ τοῦ ἀνωτέρου τεχνικοῦ, μορφωτικοῦ καὶ ἐπινοητικοῦ ἐπιπέδου ὅπερ συναπαρτίζει.

«Ἐὰν ἡ βιομηχανία—γράφει ὁ M. Le Lannou, σελ. 183—εὑρίσκειται συχνάκις ἐν ἀδυναμίᾳ νὰ παράσχη εἰς μίαν πληθυσμιακὴν συσσωμάτωσιν τὴν δύναμιν περιφερειακῆς ἑλέξεως ἣτις ἀνήκει εἰς ἐν ἄλλο ἄστῳ παλαιότερον καθιερωθέν, δὲν κατῴρθωσεν ἐν προκειμένῳ ὀλιγώτερον, ἰδίως ἀπὸ ἐνὸς αἰῶνος καὶ ἀπὸ ὀρισμένου βαθμοῦ ἰσχύος, νὰ **χαράξῃ** εἰς τὴν ὑδρόγειον σφαῖραν σημεῖα δυνάμειος πέριξ τῶν ὁποίων συγγλίνουσι, ὑπεράνω τῶν λεπτομερεστέρων διαιρέσεων τῶν ἀστυκῶν περιφερειῶν, ρεύματα ἀνθρώπων, ἐμπορευμάτων καὶ ἰδεῶν, ἅτινα συνιστοῦσι ἀληθῶς τὸν ἐξοπλισμὸν περιφερειῶν ἀνωτέρας κλίμακος. Αἱ ὁμαδώσεις αὗται εἶναι αἱ οἰκονομικαὶ περιφέρεται».

Ὡσαύτως ἡ ἐσωτερικὴ διαδικασία τῆς παραγωγῆς καὶ δὴ τὸ μέγεθος τῶν ἐπιχειρήσεων ὡς καὶ ὁ βαθμὸς κεφαλαιακότητος αὐτῶν, συμβάλλουσι κατὰ πολὺ εἰς τὸν σχηματισμὸν καὶ τὴν ὀριοθέτησιν μιᾶς γεωοικονομικῆς περιφέρειας.

Ὁὕτω τὸ μέγεθος τῶν ἐπιχειρήσεων ἐφ' ὅσον εἶναι ἐκτεταμένον προσδιορίζει

τήν φύσιν τῆς οἰκονομίας δεδομένης περιοχῆς εἰς «τοπικὴν» ἢ εἰς «περιφερειακὴν» ἢ «εἰς οἰκονομίαν μεγάλῃς κλίμακος» (Large Scale Economy) μὲ παραγωγήν κατὰ μάζας καὶ μὲ τεραστίαν ἀγορὰν καὶ διαγράφει ἓν τινι μέτρῳ τὰ ἑδαφικὰ αὐτῆς ὄρια.

Ἐπίσης ὁ βαθμὸς κεφαλαιακότητος τῶν ἐπιχειρήσεων (Capital Intensity Production) καὶ τὸ μέτρον τῆς κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ B. Von Böhm - Bawerk (Κεφάλαιον καὶ τόκος, τόμοι τρεῖς, α' ἐκδ. 1884) «ἐπιμηκύνσεως τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας» διὰ τῆς συμπεριλήψεως τῆς κατασκευῆς παραγωγικῶν μέσων (παγίου κεφαλαίου) εἰς αὐτήν, καθορίζουν τὴν τε φύσιν τῆς οἰκονομίας δεδομένης περιοχῆς κατὰ τινὰ δὲ τρόπον καὶ τὰ ἑδαφικὰ αὐτῆς ὄρια, ἀφοῦ διαφοροποιοῦν αὐτὴν ἔναντι ἄλλων περιοχῶν. Περαιτέρω ἐὰν ἔχουσι διαμορφωθῆ πλείονες ὁμοιογενεῖς γεωοικονομικαὶ περιφέρειαι μὲ προέχουσαν λόγου χάριν βιομηχανικὴν ὑφήν, ἢ ἰδιοτυπία ἐκάστης ἐκ τῶν περιφερειῶν τούτων καὶ ἡ διαγραφή τῶν ἑδαφικῶν ὄριων αὐτῆς, θὰ διακριθοῦν ἐπὶ τῇ βάσει ἄλλων ἰδιοτήτων, ἧτοι ἀνθρωπογεωγραφικῶν, ὡς ἡ ἀκτινοβολία τῶν πόλεων, ὁ τρόπος ζωῆς, ἡ ὀργάνωσις τῆς ὄλης περιφερειακῆς ζωῆς κλ.

66) Αἱ *συνθήκαι κυκλοφορίας*, ἧτοι αἱ συγκοινωνίαι αἱ διενεργοῦσαι τὴν διακίνησιν ἀνθρώπων, ἀγαθῶν, κεφαλαίων, ἰδεῶν καὶ ἡ κινήσεις καὶ διακλάδωσις τοῦ ἐμπορίου εἰς δεδομένην περιφέρειαν ὡς καὶ ὁ τρόπος τῆς ὀργανώσεως ἀμφοτέρων, συμβάλλουν οὐσιωδῶς εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς οἰκονομίας αὐτῆς καθὼς καὶ εἰς τὴν διαγραφήν τῶν ἑδαφικῶν αὐτῆς ὄριων. Τοῦτο συντελεῖται κυρίως διὰ τῆς ἐνεργοῦ ἐπιδράσεως, ἣν ἀσχοῦν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν περιφερειακὴν οἰκονομίαν αἱ συγκοινωνίαι καὶ αἱ ἐπικοινωνίαι διὰ τῆς ὁλονὲν προοδευούσης τεχνικῆς αὐτῶν, ὡς καὶ διὰ τῆς ὑποκινήσεως τῶν οἰκονομικῶν δυνάμεων τῆς γενομένης διὰ τοῦ ἐμπορίου.

Ὁ ρυθμὸς τῆς ἀνελιξέως τῶν συγκοινωνιῶν καὶ τοῦ ἐμπορίου συνδέεται τόσον μὲ τὸ μέγεθος τῆς γεωοικονομικῆς περιφέρειας, ὅσον καὶ μὲ τὸν βαθμὸν τῆς ὄλης περιφερειακῆς ζωῆς. Οὕτω εἰς τὰς διὰ ἀμαξῶν μεταφορὰς ἀντιστοιχοῦν αἱ ἀμαξιταὶ ὁδικαὶ ἀρτηρίαι καὶ τὸ περιωρισμένον ἐμπόριον, τοῦτο δὲ μαρτυροῦ ἔργειον καὶ βιοτεχνικὴν μόνον παραγωγήν διενεργουμένην διὰ τὴν στενὴν τοπικὴν ἀγορὰν καὶ εἰς μικρὰν γεωοικονομικὴν περιφέρειαν μὲ χαλαρὰν ὀργάνωσιν τῆς ὄλης περιφερειακῆς ζωῆς. Εἰς τὰς διὰ σιδηροδρόμων, δι' ἀτμοπλοίων καὶ δι' αὐτοκινήτων μεταφορὰς ἀντιστοιχοῦν μεγάλαι ὁδικαὶ ἀρτηρίαι, ἐκτεταμένον διαπεριφερειακόν, ἔθνικόν καὶ διεθνὲς ἐμπόριον, τοῦτο δὲ ἐμφαίνει ὀγκώδη βιομηχανικὴν παραγωγήν καὶ εὐρεῖαν βιομηχανοποιημένην γεωργικὴν καὶ γενικῶς φυσικὴν παραγωγήν, συντελουμένην διὰ μεγάλην ἀγορὰν μὲ ἔθνικὰς καὶ παγκοσμίους διαστάσεις καὶ διεξαγομένην εἰς ἐκτενεστέραν γεωοικονομικὴν περιφέρειαν μὲ ἕντονον ὀργάνωσιν τῆς ὄλης περιφερειακῆς ζωῆς.

Τὸ ἀλληλένδετον τῶν φαινομένων τῶν συγκοινωνιῶν, τοῦ ἐμπορίου, τῆς παραγωγῆς, τῆς ἀγορᾶς, τῆς γεωοικονομικῆς περιφέρειας καὶ τῆς ὀργανώσεως αὐτῆς, δὲν ἀποκλείει ἀσφαλῶς τὸν προέχοντα αἰτιώδη ἐπηρασμὸν ὀρισμένων ἐξ αὐτῶν ἀπὸ ἄλλους, ὑπὸ δεδομέναις συνθήκας τόπου καὶ χρόνου.

Εἰδικώτερον ἀνευ τῆς συγκοινωνιακῆς ἐπαναστάσεως τοῦ τέλους τοῦ 18ου

και βλου του 19ου αιωνος και ανευ της τεραστίας αναπτύξεως του εσωτερικου και εξωτερικου εμποριου κατα τας περιόδους ταύτας, ή πραγματοποιηθείσα επέκτασις της παραγωγής και ή διεύρυνσις της αγοράς και της καταναλώσεως θα ήτο ανέφικτος. Διότι επέκτασις της παραγωγής και διεύρυνσις των αγορών και της καταναλώσεως, προϋποθέτει όχι μόνον κοινωνικόν καταμερισμόν των έργων και ειδικευσιν ως και αύξησιν των αναγκών, αλλά έτι περισσότερον ανάπτυξιν του εμπορίου εις τὸ εσωτερικόν των κρατῶν και επαναστατικὴν ανέλιξιν των συγκοινωνιῶν εις τὸ παγκόσμιον επίπεδον.

Τὸ εμποριον υπήρξε ἀπὸ της Ἀναγεννήσεως του Ἀνθρωπισμοῦ εις τὴν Δυτικὴν και Κεντρικὴν Εὐρώπην (15ος αἰὼν και ἐντεῦθεν) σημαντικώτατος μοχλὸς και κινητὴρ της βλης οἰκονομικῆς προόδου εἶναι δὲ γνωστὸν διτι ή πρώτη μεγάλη μορφή της κεφαλαιοκρατίας κατα τούς νεωτέρους χρόνους υπήρξεν ή Ἐμπορικὴ Κεφαλαιοκρατία (βλ. συντόμως Η. Σέε. Ἡ καταγωγή της κεφαλαιοκρατίας, Παρίσι: 1951, ἕκτη ἔκδοσις).

Ἡ ἐξέλιξις αὕτη της οἰκονομίας πρὸς ὄλονέν ἀνωτέρας μορφῆς επιχειρησιακῆς και κεφαλαιοκρατικῆς ὀργανώσεως ἔσχε σημαντικώτατους ἀντικτύπους εις τὴν ανάπτυξιν των ἐπὶ μέρους γεωοικονομικῶν περιφερειῶν. Οἱ **ἐνδοπεριφερειακοὶ** οἰκονομικοὶ και ἄλλοι δεσμοὶ ἐνετάθησαν και ἐπολλαπλασιάσθησαν και τὰ παλαιὰ ἔδαφικὰ ὄρια των περιφερειῶν, φυσικὰ και ἰδίως ἱστορικὰ ὑπερεκεράσθησαν και ἐπεξετάθησαν, ἀντικατασταθέντα ἀπὸ τὰ οἰκονομικὰ ὄρια, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν πρωτίστως του εμπορίου και των συγκοινωνιῶν.

Ἐιδιχώτερον ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν των κυκλοφοριακῶν παραγόντων αἱ **διαπεριφερειακαὶ** οἰκονομικαὶ και ἄλλαι σχέσεις ἐπυκνώθησαν, νέοι δὲ περίπλοκοι χωρικοὶ σύνδεσμοι διεμορφώθησαν κατα τὴν πάροδον του χρόνου («Ζῶναι Νέων Βιομηχανιῶν» και «Δίκτυα Κυκλοφορίας και Μεταφορῶν») ὑπερτεθέντες των «Περιφερειῶν Παραδοσιακῆς Οἰκονομίας», ἀλλοιώσαντες τὴν εσωτερικὴν αὐτῶν διάρθρωσιν και συμβαλόντες εις τὴν μετάθεσιν των ἔδαφικῶν ὀρίων αὐτῶν.

Ἐν συμπεράσματι ή ἀνέλιξις των συγκοινωνιῶν και του εμπορίου ως και των ἐν γένει συνθηκῶν κυκλοφορίας ἐπέδρασε σημαντικῶς ἐπὶ της διαμορφώσεως των γεωοικονομικῶν περιφερειῶν ως και ἐπὶ της διαγραφῆς των ἔδαφικῶν αὐτῶν ὀρίων (βλ. διὰ τὴν λεπτομερῆ ἀνάλυσιν των οἰκονομικῶν και κοινωνικῶν ἐπιδράσεων της κυκλοφορίας τὸ περιεκτικώτατον ἔργον του Ἑλληνοσ κοινωνιολόγου **Γ. Καββαδία**, Ἡ κυκλοφορία των ἀνθρώπων και των ἀγαθῶν ως μέθοδος ἐρεύνης ἐν τῇ Κοινωνιολογίᾳ, Ἀθῆναι 1958).

γγ) **Αἱ συνθῆκαι καταναλώσεως** εις δεδομένην περιοχὴν συμβάλλουν κατα πολὺ εις τὴν διαμόρφωσιν της οἰκονομίας αὐτῆς, ἐν ὀρισμένῳ δὲ μέτρῳ και εις τὴν διαγραφὴν των ἔδαφικῶν της ὀρίων. Οὕτως ή ὀργάνωσις της περιφερειακῆς ζωῆς ἐπραγματοποιήθη πάντοτε πρὸς τὸν σκοπὸν της ἐξασφαλίσεως της ἱκανοποιήσεως του συνόλου των αναγκῶν των ἀνθρωπίνων ὁμάδων. Αἱ ἐπιδράσεις αὗται των συνθηκῶν καταναλώσεως ἀσκοῦνται διὰ της συνθέσεως των βιοτικῶν ἀναγκῶν κατα πρῶτον, διὰ της συνθέσεως των λοιπῶν ἀναγκῶν κατα δεύτερον και τελικῶς διὰ της μέσῳ ἀμφοτέρων τούτων συγκροτήσεως της συνολικῆς ἐνεργου ζήτησεως μιᾶς δεδομένης γεωοικονομικῆς περιφερείας.

Αί ἐν λόγῳ ἐπιδράσεις ἐκδηλοῦνται ἀμεσώτερον εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς περιφερειακῆς οἰκονομίας, ἔμμεσώτερον δὲ εἰς τὴν διαγραφὴν τῶν ἐδαφικῶν αὐτῆς ὁρίων.

Αἱ συναντήσεις καταναλώσεως καὶ ἡ ζήτησις μιᾶς περιφερείας ἀποτελοῦν παράγοντα διακατονίζοντα τὴν παραγωγὴν καὶ τὰς μεταφορὰς αὐτῆς εἰς πλείστας περιπτώσεις, συμβάλλουσαι οὕτω εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς οἰκονομικῆς ἐνότητος αὐτῆς, ἐνῶ ἀντιστρόφως ἡ ἐνότης αὕτη καθοδηγεῖ τὴν κατανάλωσιν καὶ ζήτησιν καὶ ἐπεκτείνει τὰ πεδία αὐτῶν.

Οὕτω ἡ κατανάλωσις καὶ ἡ ζήτησις ἐμφανίζονται ὡς «ὁ μέγας κινητῆρ τῶν γεωγραφικῶν διαφοροποιήσεων τοῦ πλανήτου» (βλ. M. Le Lannou, σ. 195, ἀναπτύσσοντα καὶ σχολιάζοντα τὸ ἄρθρον τοῦ J. Gottmann. «Περὶ τῆς μεθόδου τῆς ἀναλύσεως εἰς τὴν Ἀνθρωπογεωγραφίαν» δημοσιευθὲν εἰς τὰ «Χρονικά τῆς Γεωγραφίας» Παρίσιοι, Ἰανουαρίῳ.—Μάρτιος 1947, σελ. 1-12). Τὰ ρεύματα τῆς καταναλώσεως καὶ τῆς ζήτησεως διατέμνονται εἰς **σταυροδρομία**, ἅτινα συνιστοῦν τοιουτοτρόπως θεμελιώδη ὄπισθον τῆς γεωοικονομικῆς περιφερείας (βλ. M. Le Lannou, σ. 196). «Μία γεωγραφικὴ περιφέρεια — γράφει ὁ J. Gottman — δύναται πάντοτε τὰ ὀρισθῆναι διὰ τοῦ δικτύου ἢ τῆς πλοκῆς τῶν σταυροδρομιῶν αὐτῆς». Ταῦτα εἶναι «ἄλλοτε ὀρισμένον κτίριον (σταθμός, χρηματιστήριον, διαμετακομιστικὴ ἀποθήκη), ἄλλοτε εἰς περίπλοκος μηχανισμὸς (ὡς εἰς λιμῆν), ἄλλοτε μία εὐρεῖα ἔκτασις, ἐνίοτε μάλιστα μία ἐλόκληρος χώρα» (βλ. ἀνωτέρω στοιχεῖον αα καὶ M. Le Lannou, σ. 188 καὶ 183).

Ἄν ὁμως ἡ κατανάλωσις καὶ ἡ ζήτησις παρυσιάζονται ὡς «μέγας κινητῆρ τῶν **γεωγραφικῶν διαφοροποιήσεων τοῦ πλανήτου**», ὡς διαμορφωτῆς δηλαδὴ τῶν **διαφορῶν αἰτίνες εἶναι οὐσιώδεις χαρακτηριστικῶν τῆς παρούσης ὁργανώσεως τοῦ πλανήτου**, ἀσφαλῶς συνιστοῦν διὰ τῆς διαφοροποιητικῆς διαδικασίας ἣν κινοῦν ἐν στοιχεῖον συμμετέχον εἰς τὴν διαγραφὴν τῶν ἐδαφικῶν ὁρίων τῆς γεωοικονομικῆς περιφερείας.

Β) Τὰ ὡς ἄνω στοιχεῖα καὶ κριτήρια συγκροτήσεως καὶ διακρίσεως τῶν ὁρίων τῆς γεωοικονομικῆς περιφερείας ἔχουν ἀναμφισβητήτως **γενικὸν καὶ ἀφηρημένον μᾶλλον χαρακτήρα**.

Ὅθεν τίθεται τὸ ἐρώτημα : Πῶς τὰ στοιχεῖα ταῦτα δύναται νὰ χρησιμοποιηθοῦν καὶ νὰ βοηθήσουν ἐν τῇ πράξει διὰ τὴν διαγραφὴν τῶν ὁρίων (δριακῶν ζωνῶν κάλλιον) τῶν γεωοικονομικῶν περιφερειῶν ἐνὸς Κράτους ;

Ποία εἶναι ἡ πρακτικὴ μέθοδος καὶ ἡ συγκεκριμένη διαδικασία διὰ τῆς ὁποίας ὁ καθορισμὸς τῶν ὁρίων τούτων καθίσταται ἐφικτός ;

Εἰς τὰ ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέροντα ἐρωτήματα ταῦτα θὰ ἐπιχειρήσωμεν νὰ ἀπαντήσωμεν κατωτέρω, ἐμπνεόμενοι ἀπὸ τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ σύγχρονος Γεωγραφία δὲν εἶναι μόνον ἡ **μικτὴ** — ὡς ὑποστηρίζομεν — φυσικο-βιολογικο-πολιτιστικὴ θεωρητικὴ ἐπιστήμη ἀναλύσεως ἀλληλοσυσχετίσεων καὶ ἀλληλεπιδράσεων καὶ μελέτης τῶν ἐξ αὐτῶν προκυπτουσῶν διαμορφώσεων τῆς ὁργανώσεως τῆς ἀνθρωπίνου ζωῆς καὶ τῆς κατανομῆς τῆς ὁργανώσεως ταύτης ἐπὶ τοῦ πλανήτου, ἀλλὰ ἐπὶ τούτοις καὶ ἡ **ἐφηρμοσμένη** ἐπιστήμη, ἡ ἀποβλέπουσα εἰς τὴν ὑποδομήσιν τῶν ἀνθρώπων πρὸς προαγωγὴν τῆς ρηθείσεως ὁργανώσεως.

Ἡ ὡς ἄνω πρακτικὴ μέθοδος καὶ συγκεκριμένη διαδικασία συνίσταται εἰς τρεῖς βαθμίδας: **Πρῶτον** εἰς συγκρότησιν Ὀμίλου εἰδικῶν ἐμπειρογνομόνων πρὸς διάγνωσιν καὶ ὀριοθέτησιν τῶν γεωοικονομικῶν περιφερειῶν τῆς δεδομένης χώρας. **Δεύτερον**, εἰς τὸν ἀρχικὸν καθορισμὸν τῶν γεωοικονομικῶν περιφερειῶν ὑπὸ τοῦ Ὀμίλου ἐπὶ τῇ βάσει γενικῶν δεδομένων. **Τρίτον** εἰς τὴν διενέργειαν μονογραφικῶν ὀριστικῆς ἀναγνωρίσεως ἐκάστης γεωοικονομικῆς περιφερείας ὑπὸ τοῦ Ὀμίλου.

α) Τὸ πρῶτον βῆμα τῆς ἐπιβαλλομένης μεθόδου εἶναι, ὡς ἐλέχθη, ἡ **ὀργάνωσις καὶ συγκρότησις Ὀμίλου εἰδικῶν ἐπιστημόνων** πρὸς μελέτην, ἀνάλυσιν καὶ διάγνωσιν τῶν καθ' ἕκαστον γεωοικονομικῶν περιοχῶν τῆς δεδομένης χώρας καὶ διαγραφὴν τῶν ὀρίων (ὀριακῶν ζωνῶν) αὐτῶν.

Οἱ εἰδικοί οὗτοι ἐπιστήμονες θὰ εἶναι γεωγράφοι, οἰκονομικογεωγράφοι, χωρονόμοι, οἰκονομολόγοι, δημογράφοι, κοινωνιολόγοι, τεχνικοί, γεωπόνοι, δασολόγοι, γεωλόγοι, ἔδαφολόγοι, λαογράφοι κ.κ. ἤτοι θὰ ἀντιπροσωπεύουν ἐπιστήμας ἐρευνώσας τὸ σύνολον τῶν φυσικῶν, βιολογικῶν, πολιτιστικῶν καὶ ἱστορικῶν ἔτι στοιχείων ἐξ ὧν ἀπαρτίζεται ἡ γεωοικονομικὴ περιφέρεια.

Οἱ ὡς ἄνω εἰδικοί ἐμπειρογνώμονες θὰ περιέλθουν ὅλην τὴν χώραν, θὰ συγκεντρώσουν δεδομένα καὶ πληροφορίας χρησίμους διὰ τὸ ἔργον τῶν **ἰδίως ἐπὶ τόπου**, θὰ μελετήσουν τὰ σπουδαιότερα συγγράμματα, ὑπομνήματα καὶ ἄρθρα τὰ ἀφορῶντα ἐκάστην περιοχὴν, καὶ ἐν γένει θὰ ὀργανώσουν **συλλογικῶς** κατὰ τὸν προσφορώτερον τρόπον τὴν ἐργασίαν τῶν εἰς τὰς βάσεις αὐτῆς, ἤδη εἰς τὴν πρωτεύουσαν, πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τῶν διὰ τὰς ἐπαρχίας.

β) Μετὰ τὴν ἐπὶ τόπου συγκέντρωσιν τῶν ἀπαιτουμένων στοιχείων καὶ πληροφοριῶν ἐκάστης περιοχῆς καὶ μετὰ μίαν **πρωταρχικὴν** μελέτην αὐτῆς, ὁ Ὀμιλος βασιζόμενος εἰς γενικὰ δεδομένα, θὰ διατυπώσῃ **ὑποθέσεις** ἐπὶ τῆς διανώσεως καὶ τῶν πιθανῶν ἔδαφικῶν ὀρίων τῶν γεωοικονομικῶν ἐνοτήτων καὶ περιοχῶν, στηριζόμενος εἰς τὰ κριτήρια τὰ ὁποῖα ἀνελύσαμεν προηγουμένως, ὑπὸ τὸ στοιχεῖον Α.

Εἰς τὸ ἔργον τῆς διατυπώσεως τῶν **ὑποθέσεων** τούτων ὁ Ὀμιλος θὰ χρησιμοποίησιν καὶ τὴν **ἐνόρασιν** (intuition), ἤτοι τὴν ἄνευ μεσολαβήσεως τῆς σκέψεως καὶ δι' ἀμέσου νοητικῆς ἐνεργείας θεώρησιν, σύλληψιν καὶ κατανόησιν ἐνὸς ἀντικειμένου, τὴν θεμελιωδεστάτην σπουδαιότητα τῆς ὁποίας ἀνέπτυξεν, ὡς γνωστόν, ὁ Ἄριστοτέλης.

Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς μεθόδου τῆς ἐνοράσεως ἐν προκειμένῳ πλειστάκις εἶναι ἀπαραίτητος, δοθέντος ὅτι αἱ δυσκολίαι καθορισμοῦ καὶ ὀριοθετήσεως τῶν γεωοικονομικῶν περιφερειῶν εἰσὶν συνηθρωμέναι πρὸς τὸ εὖρος, τὸ δυσύλληπτον, τὸ περίπλοκον καὶ τὸ ἀφηρημένον τοῦ προβλήματος.

Κατὰ ταῦτα δικαίως ὁ ἐπιφανὴς γεωγράφος M. Sorre ὑπενθυμίζει τὴν χρησιμοποίησιν τῆς ἐνοράσεως.

«Ἡ ἄμεσος ἐνορατικὴ σύλληψις τοῦ γεωγραφικοῦ συμπλέγματος διὰ μέσου τοῦ τοπίου μᾶς ἀποκαλύπτει—γράφει ὁ Sorre—πρὸ πάσης ἀναλύσεως, τὴν ἀτομικότητα τῆς γεωγραφικῆς περιφερείας» (βλ. Τὰ θεμέλια τῆς Ἀνθρωπογεωγραφίας, τ. III, 1952 σελ. 448). Ἐπίσης ὁ αὐτὸς γεωγράφος σχολιάζων προσπαθεῖας

τινάς καθορισμού και δριοθετήσεως τῶν γεωγραφικῶν περιφερειῶν γράφει εἰς τὸ ἔργον του «Συναντήσεις Γεωγραφίας καὶ Κοινωνιολογίας» 1957, σελ. 33 - 34 τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικά. «Δὲν παραγνωρίζω τὴν νομιμότητα καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν προσπαθειῶν τούτων. Θέτουν εἰς ἐνέργειαν περισσότερο τὸ γεωμετρικὸν πνεῦμα παρὰ τὸ πνεῦμα τῆς λεπτότητος, δὲν πιστεύω δὲ ὅτι ἀπαλλάσσουν τῆς προσφυγῆς εἰς τὴν ἐνόρασιν. **Εἰς αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν προσφυγὴν ἀναγνωρίζεται εἰς γεωγράφος**» (ὑπογραμ. ἡμεῖς).

γ) Τὸν καθ' ὑπόθεσιν καὶ μέσῳ τῆς ἐνοράσεως ἀρχικὸν καθορισμὸν τῶν (παραδοσιακῶν) γεωοικονομικῶν περιφερειῶν καὶ τῆς δριοθετήσεως αὐτῶν, διαδέχεται τὸ στάδιον τῆς διενεργείας **μονογραφίας τελικῆς διαγνώσεως** ἐκάστης ἐξ αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Ὁμίλου, κατόπιν δὲ τὸ στάδιον τῆς **μονογραφίαις διερευνησεως** τῆς πλέον συγκεκριμένως καθορισθείσης γεωοικονομικῆς περιφέρειας ἐν ὄψει τοῦ προγραμματισμοῦ τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως αὐτῆς (πρβλ. Y. M. Goblet, σελ. 244 κ.έ.).

α) Ἡ πρώτη μονογραφία αὕτη θὰ ἀποβλέπη εἰς τὴν ἐπαλήθευσιν τῆς διατυπωθείσης συναφoῦς ὑποθέσεως, εἰς τὴν ἐνδεχομένην διόρθωσιν τῶν δεδομένων αὐτῆς καὶ γενικώτερον εἰς τὴν ὀριστικὴν τρόπον τινὰ διάγνωσιν ἐκάστης γεωοικονομικῆς περιφέρειας καὶ τὸν καθορισμὸν τῆς ὀριακῆς ζώνης αὐτῆς.

Διὰ τῆς πρώτης μονογραφίας θὰ ἐπιχειρηθῆ ἡ θεωρητικὴ ἐπανασυγκρότησις τῆς ὑποτιθεμένης γεωοικονομικῆς περιφέρειας ἀπὸ τῆς ἀπαρχῆς τῆς. Πρὸς τοῦτο θὰ ἐρευνηθοῦν κατὰ πρῶτον τὰ γεωλογικά, τὰ φυσικογεωγραφικά, καὶ ἐνδεχομένως τὰ βιογεωγραφικά δεδομένα αὐτῆς, κατόπιν τὰ ἀνθρωπογεωγραφικά δεδομένα, μετὰ ταῦτα δὲ τὰ ἱστορικογεωγραφικά δεδομένα.

Τὰ γεωλογικά καὶ φυσικογεωγραφικά δεδομένα θὰ ἀποτελέσουν τὸν **φυσικὸν ὀρίζοντα** τοῦ γεωγραφικοῦ χάρτου. Ἐπ' αὐτοῦ θὰ προσεπιτεθοῦν τὰ δεδομένα τῆς **ἀνθρωπογεωγραφικῆς** ἐρεύνης. Ὑστερον διὰ τῆς **ἱστορικογεωγραφικῆς** ἐρεύνης θὰ ἀποκαλυφθῶσι τὰ ἀρχικά συστατικά στοιχεία, αἱ συνιστώσαι τῆς ὑποτιθεμένης περιφέρειας καὶ θὰ καθορισθῶσι τὰ οἰκονομικά αὐτῆς χαρακτηριστικά καὶ ἡ οἰκονομικὴ αὐτῆς σύνθεσις εἰς ἕκαστον τῶν μεγάλων διαδοχικῶν σταδίων τῆς ἱστορίας τῆς. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐρευνῶν τῆς πρώτης μονογραφίας θὰ μεταφερθοῦν εἰς χάρτας ἕκαστος τῶν ὁποίων θὰ παριστᾶ ἀνὰ μίαν ἱστορικὴν περίοδον καὶ θὰ ἐπιτρέψουν τὴν ἱστορικογενετικὴν ἐξήγησιν τῆς σημερινῆς περιφέρειας. Αἱ ὡς ἄνω ἱστορικαὶ περίοδοι δὲν εἶναι θεδαίως αἱ αὐταὶ διὰ πᾶσας τὰς περιφέρειας, δοθέντος ὅτι πᾶσα περιφέρεια κέκτηται ἰδιαζούσας συνθήκας καὶ ἔχει ἰδιόμορφον ἐξέλιξιν.

β) Ἡ διὰ τῆς διενεργείας τῆς πρώτης μονογραφίας **βαθμιαία καὶ διαδοχικὴ** διακρίθωσις τοῦ ἱστορικοῦ ἑδαφικοῦ ὑποβάθρου τῆς περιφέρειας, ἐπιτρέπει τὴν ἀνάληψιν τῆς δευτέρας μονογραφίας, ἣτοι τῆς μονογραφίας **διερευνησεως** τῆς σημερινῆς γεωοικονομικῆς περιφέρειας (πρβλ. Goblet, σελ. 245). Ἡ μονογραφία αὕτη θὰ ἀποβλέπη, ὡς ἐλέχθη, εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς περιφέρειας διὰ τοῦ προγραμματισμοῦ.

Συνοπτικῶς ἡ ἐν λόγῳ μονογραφία θὰ ἀναφέρεται εἰς τὰ κάτωθι θέματα. Πρῶτον, εἰς τὴν μελέτην τῶν διαφόρων κλάδων τῆς ἐνδοπεριφερειακῆς **παρ**

νης (φυσικής και μεταποιητικής), εις τὰς διαφόρους μορφὰς **καταναλώσεως** (βιο-
τικής, βιομηχανικής κλ.), ὡς και εις τὰς σχέσεις μεταξύ παραγωγῆς και κατανα-
λώσεως (ἐπάρκεια ἢ μὴ τῆς περιφερειακῆς παραγωγῆς, ἐνδοπεριφερειακὴ κατα-
νάλωσις και ποσοστὸν αὐτῆς κλ.).

Δεύτερον, εις τὴν μελέτην τῶν φαινομένων τῆς ἐνδοπεριφερειακῆς **κυκλο-
φορίας**, τόσον συγχωρονιακῆς και ἐπικοινωνιακῆς (μεταφοραὶ ἀνθρώπων, ἀγαθῶν,
κίνησις κεφαλαίων και χρηματοδοτικαὶ σχέσεις, πνευματικαὶ ἐπικοινωνίαι κλ.),
ὅσον και ἐμπορικῆς (ἀγοραί, ἐμπορικαὶ ἐκθέσεις, ἐμπορικὰ κέντρα, διανεμητικὰ
κέντρα, καταναλωτικὰ κέντρα και ἀκτίς ἐφοδιασμοῦ αὐτῶν κλ.).

Τρίτον, εις τὴν μελέτην τῶν **ἀλληλεξαρτήσεων** τῆς δεδομένης περιφερεια-
κῆς οἰκονομίας μετὰ τῶν ἄλλων περιφερειακῶν οἰκονομιῶν τοῦ ἰδίου Κράτους και
μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Οὕτω θὰ μελετηθοῦν αἱ ἐμπορικαὶ ἀλληλεξαρτήσεις και τὰ
ρεύματα τὰ συνδέοντα τὴν περιφέρειαν μετὰ τῶν ἄλλων περιφερειῶν ὡς και μετὰ
τῶν ἄλλων Κρατῶν (διαπεριφερειακαὶ εἰσαγωγαί, ἐξαγωγαὶ και καταναλώσεις,
εἰσαγωγαὶ και ἐξαγωγαὶ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, διαμετακόμισις κλ.), αἱ βιομηχανικαὶ
ἀλληλεξαρτήσεις μετὰ τῶν λοιπῶν περιφερειῶν και τοῦ ἐξωτερικοῦ (ἐφοδιασμοὶ
δι' ἐργατικῶν δυνάμεων πρώτων ὑλών, ἐνεργείας, ἢ πελατεία), αἱ κεφαλαιακαὶ
ἀλληλεξαρτήσεις κ.τ.λ.

γγ) Ἡ μελέτη και διερεύνησις τῶν «**Ζωνῶν Νέων ἢ Εἰδικευμένων Βιο-
μηχανιῶν**» (αἵτινες ζῶναι ἐκτείνονται, ὡς ἐπανειλημμένως ἐλέχθη, και ὑπερτίθεν-
ται εις πλείονας «Περιφερείας Παραδοσιακῆς Οἰκονομίας») θὰ ἀποτελέσῃ κατ'
ἀνάγκην τὸ ἀντικείμενον μίας **τρίτης μονογραφίας** περιλαμβανούσης τὴν περι-
γραφὴν και ἀνάλυσιν αὐτῶν ἀπὸ τεχνικῆς και οἰκονομικῆς πλευρᾶς, ἀπὸ πλευρᾶς
γεωγραφικῆς ἐκτάσεως, ἀπὸ πλευρᾶς βιομηχανικῶν και ἐμπορικῶν ἀλληλεξαρτή-
σεων μετ' ἄλλων ἐνδοκρατικῶν παρομοίων ζωνῶν και μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ και ἰδίως
ἀπὸ πλευρᾶς τῶν σχέσεων μετὰ τῶν γεωοικονομικῶν περιφερειῶν εις τὰς ὁποίας
ἐκάστη Ζώνη ἔχει ὑπερτεθῆ (πρβλ. Goblet, σελ. 246—247).

Ἡ μονογραφία αὕτη θὰ ἀποβλέπῃ, ὡς και ἡ προηγουμένη, εις τὴν οἰκονομι-
κὴν ἀνάπτυξιν τῆς περιφερείας διὰ τοῦ προγραμματισμοῦ.

Τοιοῦτοτρόπως διὰ τῆς διεξαγωγῆς τῶν μονογραφιῶν τούτων «θὰ ἔχουσι καθο-
ρισθῆ —γράφει ὁ Goblet, σελ. 266— τὰ μόνιμα στοιχεῖα ἐκάστης περιφερείας,
ἢ προέλευσις και ἡ ἐξέλιξις τῆς Παραδοσιακῆς Οἰκονομίας, αἱ Ζῶναι τῶν Νέων
Βιομηχανιῶν, τὰ Δίκτυα τῶν Μεταφορῶν». Τὰ ἀποτελέσματα τῆς δευτέρας και
τρίτης μονογραφίας θὰ παρασταθῶσιν εις δύο ἀντιστοιχοῦς γεωγραφικοὺς χάρτας.

Περαιτέρω ὅμως διὰ τῶν αὐτῶν μονογραφιῶν θὰ ἔχῃ καταστή δυνατὴ ἡ
διατύπωσις τῶν **πρώτων και ἀρχικῶν ἐνδείξεων** ἐπὶ τῶν ἐπιβαλλομένων διαρ-
ρυθμίσεων τῆς περιφερειακῆς οἰκονομίας, ἐπὶ τῶν ὁποίων μετὰ ταῦτα θὰ βασισθῇ
ὁ προγραμματισμὸς τῆς ἀναπτύξεως αὐτῆς.

Τὸ ζήτημα τοῦτο και ἡ λεπτομερὴς ἀνάλυσις αὐτοῦ θὰ ἀποτελέσουν τὸ
ἀντικείμενον τοῦ Δευτέρου Μέρους τῆς παρούσης ἐργασίας.